ČESKOSLOVENSKÉ POHÁDKY

BISERI
46

ČEŠKE
I
SLOVAČKE
NARODNE
BAJKE

Izbor i prevod čeških bajki:
Olga Šafarik
Izbor i prevod slovačkih bajki:
Nikola Jeremić
Ilustracije:
Nadežda Vitorović
Naslovna strana:
Ljubiša Odžaklijevski

NARODNA KNjIGA
BEOGRAD 1974

ČEŠKE NARODNE BAJKE

ZLATNI KOLOVRAT

Jedna siromašna udovica imala je dve kćeri bliznake, koje su toliko ličile jedna na drugu da ih je bilo nemoguće raspoznati. Ali su se utoliko više razlikovale po svojoj prirodi. Dobrunka je bila devojče poslušno, vredno, ljubazno i razumno; ukratko — devojče izvanredno dobro. Zloboga je, naprotiv, bila zla, osvetljiva, neposlušna, lepa i gorda; ukratko — imala je sve loše osobine koje mogu da opstanu jedna kraj druge. Ali je mati ipak volela Zlobogu i činila joj sve što je mogla. Majka i kćeri stanovale su u kolibi u šumi, kuda je malo ko zalazio, iako to nije bilo daleko od grada. Da bi Zloboga nešto naučila, mati je odvede u grad u službu, i tamo joj je bilo dosta dobro. Za to vreme morala je Dobrunka da vodi domaćinstvo. Kad bi jutrom rano nahranila kozu, pripravila skroman ali ukusan obed, počistila sobicu i kuhinju, morala je pored toga, ako ne bi imala čim prečim da se bavi, da sedne uz kolovrat i da vredno prede. Tananu pređu majka bi zatim prodala u gradu, pa bi najčešće od zarade kupila Zlobogoj platno za haljinu; jadna Dobrunka nikada ne bi dobila ni končić. Ipak je volela majku; iako od nje celog dana ne bi čula lepu reč, uvek ju je slušala bez mrštenja i bez protivljenja.

Jednom majka krene u grad. — Slušaj šta ti kažem, da mi nisi dangubila dok sam van kuće! — naredi Dobrunki, koja ju je pratila donekle, noseći joj zavežljaj s pređom.

— Pa znate, majko, da ja uvek radim, pa ću i danas, kad spremim kuću, sesti da predem, da budete zadovoljni mnome.

Kad je predala majci zavežljaj, Dobrunka se vrati u kolibu. Čim je počistila sobicu i kuhinju, sedne uz kolovrat i počne presti, a imala je običaj, kad je sama kod kuće, da uz taj posao peva. Zato i ovoga puta, čim je sela, počne nežnim glasom pevati, jednu za drugom, sve pesme koje je znala. Uto začuje konjski topot. „Ko li je to k nama zalutao?" pomisli ona. „Moram da pogledam." Ustavši od preslice, pogleda kroz prozor i spazi nekakvog mladića kako sjahuje s vranca. „Ala je lep ovaj gospodin!" pomisli Dobrunka, stojeći još uvek kraj prozora. „I kako mu lepo stoji ta kožna odeća, i kapa sa belim perom na crnoj kosi! Sad vezuje konja i ide k nama. Moram da vidim šta traži."

Uto mladi gospodin stupi na vrata (jer tada još nije bilo zasuna ni brava, pa ipak nikada nikome ništa nije nestalo).

— Pomozi bog, devojko! — reče Dobrunki.

— I vama, gospodine! — odgovori Dobrunka. — Šta je po volji?

— Molio bih te za malo vode, umirem od žeđi.

— Odmah ću vam dati, sedite samo tu.

Dobrunka potrči, uzme krčak, i kad ga je dobro oprala, zahvati iz studenca vode i donese gospodinu.

— Rado bih vas i nečim boljim poslužila, ali nemam ništa drugo.

— Pogledaj, kako mi je ovo prijalo — odgovori gospodin, vraćajući joj prazan krčag.

Dobrunka vrati krčag na mesto, ne primetivši pri tom da joj je gospodin krišom ćušnuo u postelju kesu punu novca. — A sada ti zahvaljujem na okrepljenju i, ako dozvoliš, doći ću sutra opet

— Ako vam je to prijatno, dođite.

— Na to se gospodin rukuje s Dobrunkom, iziđe u dvorište, usedne na konja i odjaše. Dobrunka ponovo sedne uz preslicu, ali

slika mladićeva nikako da joj iziđe iz glave. I još nikad joj se konac nije tako često kidao kao ovoga puta.

Uveče se majka vrati kući puna priča o tome šta sve Zloboga zna i kako od nje, iz dana u dan, postaje sve lepša devojka. Najzad upita Dobrunku:

— A zar nisi ništa čula, kažu da je ovde bio veliki lov?

— Ah, da, zaboravila sam vam reći da je navraćao jedan gospodin. Zamolio me je za malo vode, i ja sam mu je odmah dala. Bio je lepo obučen, u kožnom odelu. Sećate se, kad sam bila s vama jednom u gradu, i tamo smo videli gospodu u takvom kožnom odelu, s malom šubarom i belim perom na glavi. O ramenu je imao luk i strele. Sigurno je bio jedan od lovaca. Kad se napio vode, uzjahao je na vranca i otišao. — Ali je prećutala da joj je pri odlasku stisnuo ruku i obećao da će sutradan opet doći.

Uveče, kad su se Dobrunka i majka spremale da legnu, ispadne iz postelje teška kesa s novcem. Dobrunka je iznenađeno podigne i dade majci.

— Ko ti je dao toliki novac?

— Meni niko. Možda ga je taj gospodin sam tu ćušnuo, jer inače ne znam otkuda bi se tu stvorio.

Majka izruči novac na sto. Bili su to sve sami zlatnici.

— Za ime boga, koliki novac! — rekne stara čudeći se. — To je sigurno nekakav bogat gospodin; video je verovatno da smo sirotinja, pa je učinio dobro delo. Bog mu sreće dao! — Onda potrpa opet novac u kesu i skloni je u kovčeg.

Drugih dana Dobrunka bi, čim bi legla, sva iznurena od dnevnog posla odmah zaspala. Ali ove noći nikako da zaspi. Stalno joj je pred očima bila slika mladog jahača. Tek kasno u noć uhvati je san. I sanjala je kako je u velikom dvorcu, kao žena moćnog gospodina, a taj gospodin je onaj jahač koga je tog dana videla. Bila je velika gozba, sa puno gostiju. U jedan mah ustala je s mužem od stola i prešla u drugu sobu; on ju je zagrlio oko pasa u želji da je privuče sebi. Ali uto je skočila među njih crna mačka i zabila oštre kandže Dobrunki u srce, tako da joj se bela haljina sva poprskala krvlju. Dobrunka krikne i probudi se. „Ala je ovo bio čudan san”, pomisli u

sebi. „Šta li će to da se desi? Tako lepo je počeo, ali svirepa mačka ga je pokvarila; to ne sluti na dobro.” Protumačivši tako ovaj čudni san, Dobrunka ustane i počne da se oblači. Inače joj za to nije bilo potrebno mnogo vremena, ali ovoga puta nikako nije mogla sve na sebi dovoljno lepo da zagladi i poravna. U kosu je uplela crvene trake, što je inače radila samo o praznicima. Suknju je obukla cicanu, ali čistu i obrubljenu trakama, a uz nju jelek od damasta i košulju belu kao sneg. Kad se tako udesila, bila je milina pogledati je. Onda je krenula za svojim poslom.

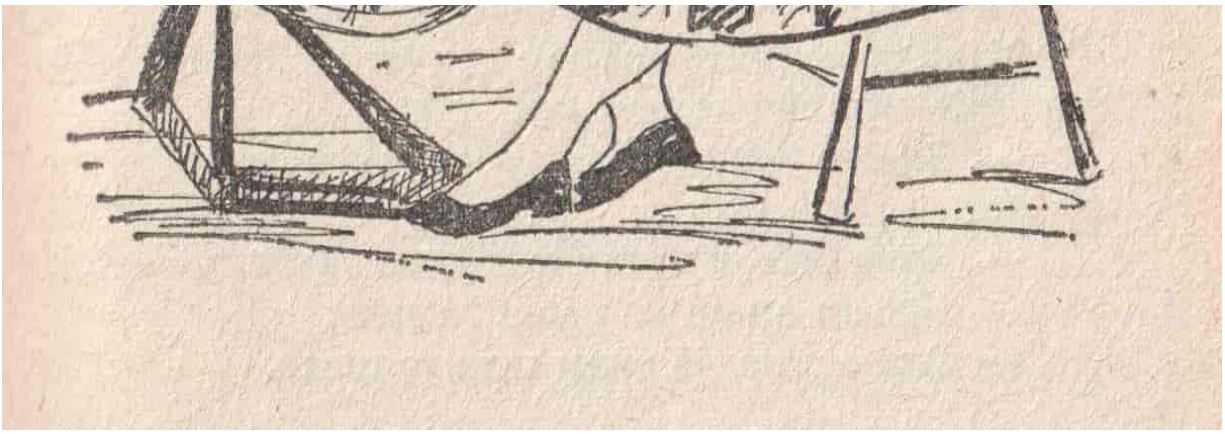

Kad se već stalo bližiti podne, nije više imala mira za preslicom: stalno je istrčavala napolje ne bi li ugledala mladog jahača. A ovaj nije pustio da ga dugo čekaju. No čim ga je izdaleka spazila, Dobrunka potrči preslici, da je jahač ne spazi i ne pomisli da ga je izgledala. Stigavši u dvorište, jahač brzo skoči s konja, uđe u sobu i učtivo pozdravi Dobrunku. Dobrunki je pri tom srce tako lupalo da joj umalo nije iskočilo iz jeleka. Majka je skupljala drva u šumi, i tako je Dobrunka bila s njim sama. Pošto ga je pozdravila i ponudila da sedne, opet se vrati preslici.

— Kako si spavala, Dobrunka? — upita je mladić uzevši je za ruku.

— Dobro, gospodine.

— A šta si sanjala?

— Ah, sanjala sam čudan san.

— Ispričaj mi ga, ja umem dobro da tumačim snove.

— Ne mogu vam ga ispričati.

— Zašto?

— Pa zato što je bio o vama.

— Baš zato mi ga moraš ispričati.

Tako su se raspravljali dok mu Dobrunka najzad nije ispripovedala san.

— Vidiš, osim te mačke, tvoj san se može ispuniti.

— Kako bih ja mogla da budem takva gospođa?

— Nećeš li da se udaš za mene?

— Gospodine, ja znam šta je šala.

— Ne, Dobrunka, to nipošto nije šala. Ja zaista tako mislim, i danas sam došao baš zato da čujem hoćeš li mi dati svoju ruku.

Razmislivši malo, Dobrunka pocrveni i pruži konjaniku ruku. Uto se pojavi majka na vratima. Mladić je pozdravi i odmah bez okolišenja izjavi da voli Dobrunku, da i ona njega voli, i da im za potpunu sreću nedostaje samo još majčin blagoslov.

— Imam kuću — dodade — i mogu lepo da živim sa ženom; a i za vas, majko, imam dovoljno mesta u kući i za stolom.

Čuvši to, starica im bez oklevanja da svoj blagoslov. Onda mladić reče Dobrunki:

— Ti sad samo predi, mila moja, i kad ispredeš dovoljno pređe za svadbenu košulju, doći ću po tebe. — I poljubivši je, rukuje se s majkom, baci se na vranca i brzo odjaše.

Od tog trenutka majka je bila mnogo bolja prema Dobrunki. Za novac koji su dobili od mladog gospodina stara je kupila i Dobrunki ponešto što joj je bilo potrebno, premda je i od njega najviše dobila Zloboga. Dobrunka to, međutim, nije ni opažala, i bila je najsrećnija kad je mogla da sedi za preslicom, da vredno prede i misli na svog dragog.

Tako joj je vreme brzo prolazilo, i pre nego što se i nadala, imala je već dosta pređe za košulju. Njen dragi je to sigurno bio dobro proračunao, jer je stigao tog istog dana, kao što je obećao. Dobrunka mu izleti u susret, a on je nežno privuče sebi na grudi.

— Jesi li isprela pređu za košulju? — upita je veselo.

— Jesam.

— Možeš li onda odmah sa mnom da kreneš?

— Zašto tako naprečac?

— Ne mogu drukčije, mila moja, sutra već moram u rat, i zato bih voleo da za to vreme budeš kod kuće mesto mene, i da me kao žena sačekaš kad se vratim.

— Ali šta će majka reći na to?

— Ona će sigurno biti zadovoljna.

I tako odu majci u sobicu, i mladoženja joj iznese svoju molbu. Majka se, međutim, sneveseli, jer je bila skovala u glavi sasvim

druge planove. No, šta da radi? Morala se pokoriti volji bogatog mladoženje. Kad ih je blagoslovila, ovaj joj reče:

— Uzmite svoje stvari i dođite k mojoj Dobrunki, da ne tuguje sama. Kada stignete u grad, upitajte u kneževskom zamku za Dobromila, i ljudi će vam pokazati put. — Na to uzme uplakanu Dobrunku, posadi je ispred sebe na konja i pohita svojoj kući.

U kneževskom zamku bilo je okupljeno puno sveta, jer su se svi spremali za rat. Mnogi su stajali na vratima, kao da nekoga očekuju. Uto se zamku stane približavati jahač držeći pred so bom devojku lepu kao dan.

— Evo ga! — uskliknu oni tako da se čulo po celom zamku. Svi ostave posao i pohitaju vratima. Kad je Dobromil s Dobrunkom dojahao do zamka, prilete svi, i kao po dogovoru stanu vikati uglas:

— Zdrava nam budi, kneginjo naša, zdrav budi, kneže naš!

Dobrunki je bilo kao da sanja. Nije znala šta da misli o svemu.

— Zar si ti, Dobromile, knez? — upita, pogledavši u njegovo vedro lice.

— Jesam. Zar ti to nije drago?

— Meni je svejedno šta si, ali zašto si me slagao?

— Nisam te slagao; zar ti nisam obećao da će ti se san ispuniti ako me uzmeš za muža?

U to vreme još nisu bile potrebne velike pripreme za brak; ako su se dvoje voleli i ako su roditelji dozvolili, sve je bilo u redu. Zato je Dobromil svojim podanicima odmah predstavio Dobrunku kao svoju ženu, i na to su svi otišli u dvoranu, gde su (osim kneza i kneginje) jeli i pili sve do kasno u noć. Sutradan se mladi suprug oprosti s milom Dobrunkom i krene u boj.

Mlada kneginja šetala je po raskošnom zamku kao izgubljena ovca, jer bi radije lutala po šumi i očekivala povratak muža u usamljenoj kolibici nego ovde, gde ju je obuzimala čežnja kao u tućini. Ali to nije dugo potrajalo; za pola dana osvojila je sva srca svojom urođenom dobrotom i iskrenošću. Sutradan pošalje po majku; majka dođe i donese joj kolovrat i preslicu. Sada joj više nije bilo dosadno. Dobrunka je mislila da će se majka prijatno iznenaditi kad čuje šta je postala njena kći. Ali majka se na to mrštila, jer je

potajno u srcu žalila što ta sreća nije zadesila Zlobogu. To ju je nagrizalo.

Kad je tako prošlo nekoliko dana, reći će ona Dobrunki:

— Znam, kćeri moja, da ti je sestra često činila nažao, ali ona sada to žali; zato joj oprosti i dovedi je ovamo.

— Rado bih to odmah učinila, ali se nisam nadala da će hteti da dođe k meni. Ako hoćete, odmah idem po nju.

— Dabome, učini to.

Kneginja naredi da se upregnu kola; onda sedne s majkom u njih i poveze se ka šumi. Kad su stigle na ivicu šume, obe siđu. Dobrunka naredi sluzi da ih tu sačeka, a ona i majka pođu ka kolibi, gde ju je sestra očekivala. Kad su se već približile kolibi, potrči im Zloboga u susret, poljubi srećnu sestru i poželi joj da je i dalje sreća uvek prati. Odatle je ove dve varalice odvedu u sobicu. Ali samo što je prekoračila prag, ščepaju je obe, i Zloboga zarije u nju već pripremljeni nož. Onda joj izvade oči, a telo odnesu u šumu, dok su oči, dobro skrivene, htele da ponesu sa sobom u zamak, verujući da knez neće Zlobogu dovoljno voleti ako nešto od prve žene ne bude u kući. Zloboga obuče Dobrunkine haljine, pa s majkom sedne u kočije i odvezu se kući.

U zamku niko nije primetio da ovo nije prava gospodarica; posluzi se samo učinilo da je njihova gospođa prvih dana bila lepša nego sada.

Jadna Dobrunka, međutim, nije bila mrtva. Posle iekoliko časova probudila se i osetila da je neka topla ruka miluje i sipa joj u usta okrepljujući napitak. Nije, naravno, videla ko je to jer nije imala očiju. Kada se postepeno svega setila, stane se jadati na pokvarenu majku i svirepu sestru.

— Čuti, ne jadaj se! — progovori neki dubok glas kraj nje. — Sve će se dobro svršiti.

— Ah, otkuda je to moguće, kad nemam očiju! Nikada više neću ugledati sjajno sunašce i zeleni gaj, nikada više neću zagrliti svog Dobromila, niti mu presti košulju. Šta sam skrivila, zla majko i još gora sestro, da me ovako unesrećite?

Međutim, starac koji joj je malopre ono govorio iziđe iz pećine i tri puta vikne. Na to dotrči k njemu jedan dečak i upita ga šta hoće. Starac mu naredi da ga sačeka dok se vrati. Po

sle kraćeg vremena donese zlatni kolovrat i reče:

— S ovim kolovratom otići ćeš u grad, do kneževog zamka. Tamo sedi, i ako te neko upita za šta ga prodaješ, reći ćeš da ga daješ za oči; i ne daj ga nikome ko ti za njega ne donese dva oka.

Poslavši dečaka s ovom naredbom u grad, vrati se Dobrunki.

Dečak je u međuvremenu otišao u grad, pravo pred zamak; tu kraj vrata sedne sa kolovratom, baš u času kad se Zloboga s majkom vraćala iz šetnje.

— Pogledajte, majko — uskliknu ona — kakav divni kolovrat! Na njemu bih i ja mogla da predem. Pričekajte, upitaću je li na prodaju. — Onda priđe dečaku i upita ga pošto bi dao kolovrat.

— Za oči, gospođo.

— Za oči?

— Da.

— Čudno. A zašto baš za oči?

— Ne znam, otac mi je tako naredio, i ne smem ga prodati za novac.

Zloboga je neprestano zagledala kolovrat, i što ga je više gledala, sve joj se više sviđao. Oida se odjednom seti Dobrunkinih očiju.

— Vidite, majko, ja kao kneginja moram imati nešto što drugi nemaju. Kad se knez vrati kući, tražiće od mene da predem, i pomislite samo kakva će to biti divota kad počnem da predem na zlatnom kolovratu. Tu su kod nas Dobrunkine oči; dajmo ih za kolovrat.

Majka, lakomislena kao i kći, pristane. Zloboga donese sestrine oči i da ih za kolovrat.

Dečak s njima pohita u šumu. Kad je stigao do pećine, preda oči starcu. Starac ode s očima Dobrunki i nežno joj ih usadi u duplje, i Dobrunka odjednom progleda. Pred sobom ugleda starca, kome je seda brada padala čak do pojasa. Siva odeća pokrivala je njegov visok stas sve do zemlje. Poslednji zraci sunca na zalasku padali su

kroz uski otvor pećine na njegovo ozbiljno i ljubazno lice i bojili ga rumenim sjajem. Dobrunki se činilo kao da pred njom stoji neko božansko biće.

— Hiljadu puta ti hvala, dobrotvore moj! — usklikne prolivajući suze. — Neću nikada moći da ti se odužim, to znam. Ali traži što god želiš, makar bilo i nešto najteže, ja ću to od srca rado učiniti za tebe.

— Ništa ne tražim — odgovori starac, dižući je polako. — Ono što sam učinio za tebe, učinio bih i za svakog drugog; to je moja dužnost. A sad ostani ovde dok neko ne dođe po tebe; za hranu ne brini, ja ću ti je poslati.

Dobrunka je htela još mnogo štošta da mu kaže, ali joj se starac izgubi ispred očiju i više ga nije videla. Onda ona istrči iz pećine da se ponovo nagleda ovog božjeg sveta.

Bacila se na zemlju i ljubila je, igrala je i grlila vite jele, a onda opet, sva žalosna od ljubavi, plačući pružala ruke u pravcu grada. I sigurno bi otrčala do grada da joj nisu to branile starčeve reči.

Za to vreme su se u zamku odigravale čudne stvari. Neki putnici bili su doneli vest da se knez vraća iz boja. Svi su se radovali dobrom gospodaru, jer gospodaricom baš nisu bili mnogo zadovoljni. Zloboga i majka su se, pak, pomalo pribojavale pri pomisli kako će sve to na kraju da ispadne.

Za nekoliko dana stigne i knez; s radošću na licu istrči mu Zloboga u susret, i on je toplo privuče na srce. Sad se više nije plašila da će je poznati.

U zamku se spremala gozba, jer je s knezom bilo stiglo puno gostiju koji su hteli da se kod njega okrepe i odmore. Zloboga, koja je sedela kraj Dobromila, nije ga se mogla nagledati; lepi knez joj se mnogo svideo, i ona je bila srećna što su ono sa sestrom onako dobro izvele.

Kad je gozba bila gotova, upita Dobromil tobožnju svoju ženu: — Šta si radila sve vreme, draga moja Dobrunko? Sigurno si neprestano prela.

— Imate pravo, dragi mužu — odgovori ulizički Zloboga. — Ali moj stari kolovrat se slomio, a ovuda je naišao neki dečak koji je prodavao divan zlatan kolovrat, pa sam ga kupila umesto staroga.

— E, moraš mi ga odmah pokazati — odvrati joj knez i, uzevši Zlobogu pod ruku, povede je iz dvorane. Zloboga ode s njim u sobu gde joj je stajao kolovrat i pokaže ga knezu. Dobromilu se kolovrat mnogo svideo.

— Idi, Dobrunko — rekne ženi — i zapredi, voleo bih da te opet vidim za preslicom.

Zloboga nije čekala da je knez dugo moli, već odmah sedne za kolovrat. Stavi nogu na papučicu da pokrene točak, kad u kolovratu nešto zapeva:

Nemoj ovoj verovati,
Ona će te prevariti;
Ovo nije tvoja žena,
Ona prava je ubijena.

Zloboga je bila kao ošamućena. Knez se, pak, trgne i preleti okom po celoj sobi da vidi otkuda dolazi pesma. No kada nigde ništa nije ugledao, naredi Zlobogi da opet počne presti. Dršćući celim telom, Zloboga ga posluša. Ali tek što je po drugi put počela, ponovo se začuje glas:

Nemoj ovoj verovati,
Ona će te prevariti;
Ovo nije tvoja žena,
Ona prava je ubijena.

Sva van sebe, Zloboga htede da pobegne što dalje od kolovrata, ali je knez, koji je odjednom poznao po njenom licu izobličenom od straha da to nije njegova Dobrunka, dohvati za ruku i, prisilivši je da sedne uz kolovrat, naredi joj strogim glasom da i dalje prede. Još jednom potera Zloboga nesrećni točak, a glas se začuje i po treći put:

Sad na vranca uzjaši,

U šumicu potrči,
Dobrunka je sred divljine,
Od tuge za tobom gine.

Na te reči Dobromil pusti Zlobogu i, izletevši iz sobe, naredi da mu smesta osedlaju najbržeg konja. Uplašen strašnim pogledom gospodarevim, sluga poleti što ga noge nose da izvrši njegovu naredbu. Za tren oka stajao je pred Dobromilom osedlan konj. Čim je osetio gospodarevu mamuzu, vranac poleti s njim preko brda i dolina, tako da se potkovicama nije doticao zemlje.

Kada je stigao u šumu, knez nije znao gde da traži ženu. Zato krene pravo napred. Kad je prešao jedan deo puta, odjednom mu protrči ispred konja bela košuta; konj se uplaši, trgne se udesno, potrči s gospodarem kroz šiprag i zaustavi se pred jednom stenom. Dobromil skoči i priveže konja za drvo, s namerom da pešice potraži Dobrunku po šumi. Najpre se popne na stenu i ugleda da se nešto među drvećem beli. U želji da sazna šta je to, on krene dalje i odjednom se nađe pred nekom pećinom. A kakva je tek njegova radost bila kad, ušavši unutra, spazi tu svoju Dobrunku! Padne joj oko vrata, grleći je i ljubeći; dugo je gledao u prekrasno lice, i najzad reče:

— Gde li su mi samo bile oči kad nisam umeo tebe, anđele moj, odmah da razlikujem od tvoje đavolske sestre?

— Šta znaš o mojoj sestri? Ko ti je šta govorio? — upita ga Dobrunka, koja o kolovratu pojma nije imala. Tek tada joj knez sve ispriča, a ona, opet, njemu ispripoveda sve što se s njom desilo otkako je on otišao. — A od trenutka — završi svoju priču — kako je starac iščezao, svaki dan mi je dečak donosio jelo.

Na to zajedno sednu na travu. Dobrunka mu na drvenom tanjiru prinese voće da se okrepi. Kad su se najeli i još malo porazgovarali, uzmu drveni tanjir i vedricu sa sobom za uspomenu i siđu sa stene. Dobromnl posadi svoju pravu ženu na konja ispred sebe i poleti kući.

Domaća čeljad ga je već očekivala da mu ispriča šta se desilo V njegovom odsustvu. Ali su se gledali kao ošamućeni kad su videli da gospodar vodi sa sobom onu istu ženu koju je malopre, pred

njihovim očima, zajedno s majkom nečastivi s vetrom odneo. Knez, koji je opazio šta ih buni, ukratko im ispriča doživljaje svoje žene, i svi se jednoglasno slože da je zlu sestru zadesila pravedna kazna.

Zlatni kolovrat je takođe nestao, ali Dobrunka pronađe svoj stari, pa je na njemu vredno prela mužu košulje. Niko u celoj zemlji nije imao tako tanke košulje i nije bio tako srećan kao knez Dobromil.

TRI BRATA

Bio jednom jedan kralj, koji je imao tri sina. Iako je plivao u bogatstvu i imao svega u izobilju, nije bio zadovoljan niti ga je išta na svetu radovalo, jer je već mnogo, mnogo godina bio bolestan. Mnogi lekari su pokušavali da mu povrate zdravlje, ali nijednom to nije pošlo za rukom. Tako dođe k njemu i jedan starac čuven nadaleko po svojoj mudrosti, i dade kralju ovaj savet: da nađe čoveka koji bi krenuo na put da potraži zamak u kome se nalazi ptičica kojoj iz kljuna, kada peva, kaplje krv. Ako tri kapi te krvi popije, odmah će ozdraviti.

Kad su sinovi došli kralju, ovaj im ponovi starčeve reči i naredi istovremeno da pronađu takvog čoveka.

— A zašto da poverimo tuđincu ono što će svaki od nas rado učiniti? Mi ćemo ti doneti tu pticu; daj nam novaca, pa ćemo smesta krenuti na put; neka najmlađi ostane kod tebe.

Kralj, naravno, nije rado puštao sinove da idu, jer nije znao šta im se sve može desiti; ali kako oni nisu nikako odustajali, najzad pristane.

Za nekoliko dana sinovi krenu na put. Prošlo je dugo vremena, a od kraljevih sinova ni traga ni glasa. Kralj je s najmlađim princom često o njima govorio — gde li su i kad li će se vratiti — a ovaj ga je uvek tešio, premda je i sam sumnjao da će braća doneti pticu. Najzad, videći da e otac jedi, reši se da sam krene za njima po svetu, i kaže to kralju. Ovaj nije hteo ni da čuje za go, jer je njega najviše voleo od sve porodice, i radije bi izgubio onu dvojicu nego njega. Princ tako odustane od svoje namere; ali kako je ocu bivalo

sve gore, a braća nikako da doću, nije više mogao da se smiri, i molio je oca sve dok mu ovaj nije dao dozvolu.

S očinskim blagoslovom u srcu i nešto novca u džepu krene, po svojoj želji, sam na put. Išao je dugo i dugo, a ni sam nije znao kuda da se okrene. Tako stigne na zelenu livadu koja kao da je bila obrubljena šumom. Osvrne se da vidi ima li kakve staze, ali ni na jednu stranu nikakav trag nije vodio. Taman htede da se odmori, kad spazi usred livade mrtvog čoveka. „O bože", pomisli, „tog jadnika će vrane razneti; ako ga niko drugi nije zakopao, zakopaću ga ja." Kako je rekao, tako je i učinio. Kad je svršio posao, legne na novu humku i zaspi. U snu ugleda kako pred njim stoji visoki stari čovek u dugoj odeći i, pokazujući prstom na jednu košutu, kaže: „U znak zahvalnosti što si moje telo pokopao u zemlju, odvešće te ova košuta na cilj tvog puta. Da su to tvoja braća uradila, ja bih im pokazao put; ali oni su me ostavili da ležim, i zato im nisam pokazao put!"

Na to starac iščezne, ali košuta ostane. Princ protrlja oči, jer je mislio da još uvek sanja. Ali košuta se nije micala, i tako ga je milo gledala sve dok se nije osmelio da joj priđe. Onda ona počne da podskakuje pred njim, kao da hoće da mu kaže: „Pođi za mnom", a princ, setivši se sna, tako i učini. Kad su stigli u šumu, košuta je tako dobro znala sve staze i bogaze da princ nije morao ni granje da razmiče da bi lakše prošao. Već je bilo počelo da se smrkava, a oni su još uvek išli kroz šumu. Princ pomisli: „Kako li će biti noću? Neću ništa videti i zalutaću." Ali tek što je to pomislio, ugleda pred sobom majušnu svetlost kako se kreće. Nije znao šta je to — svetlost se s košutom kretala i s košutom zastajala. Pogledavši bolje, opazi da to svetle vrhovi njenih roščića. Onda prestane da se plaši i pun poverenja krene tamo kuda ga je vodila ta nova svetiljka. A dobro je, bogami, uradio, jer je stigao do jedne pećine i u njoj našao ležaj od mahovine, i voća i mleka da se sit najeo i napio.

Izjutra opet krene. Tako su išli nekoliko dana, i uvek se košuta za sve starala. Jednoga dana stignu do jedne planine na čijem se vrhu dizao visoki grad. Tada košuta odjednom iščezne. Princ se osvrtao svuda oko sebe, ali nje nigde nije bilo. On pomisli da će se možda vratiti, ali košuta se više nije ponovila. Onda shvati da je stigao na cilj

svog puta, pa krene u grad. Ali iako je vikao, niko se nije javljao da ga pusti u zamak. Ako je hteo da uđe, morao se sam postarati da otvori vrata.

Međutim, nije morao oko toga nimalo da se muči, čim ih se dotakao, sama su se otvorila. Kad je ušao, ni u prostranom dvorištu, ni po hodnicima, ni po sobama nije video ni žive duše. Tako je išao sve dalje i dalje. I u dvorcu njegovog oca imalo je šta da se vidi, ali ovakav raskoš tamo ipak nije vladao. Kao u ogledalu video je sebe na zlatnim i srebrnim zidovima u koje je bilo usađeno drago kamenje, a sve sobe bile su pune mekih ležaja, sjajnog posuđa i raznih skupocenih drangulija. Kad je stigao u poslednje odaje, spazi kraj prozora u zlatnoj krletki pticu koju je tražio, kojoj je iz kljuna kanula kap krvi nalik na rubin kad god bi zapevala. Taman je hteo da je skine, kad mu padne na um da se osvrne po sobi. I tada mu od zaprepašćenja ruka klone. Na divanu od crvenog somota ležala je prekrasna devojka; izgledalo je da čvrsto spava. Jedna ruka ležala joj je pored tela, druga joj je bila pod glavom; duge kovrdže, crne kao gavranovo krilo, padale su joj niz kao sneg bela pleća, sve do zlatnih resa koje su visile po rubu njenog ležaja. Bela odeća ovlaš je skrivala njen ljupki stas, i samo je ispod nje provirivalo jedno stopalo, oslonjeno na meke jastuke. Princ nije znao da li da je budi ili ne. Nijedna žilica na njoj nije se micala, a ipak pije bila mrtva.

„Kad bi samo jednom otvorila oči, kad bi progovorila samo jednu reč!” mislio je u sebi zaljubljeni princ, pošto je već tri dana sedeo kraj nje i čekao da se probudi. Ali nije dočekao. Najzad mu postane nekako teško kraj nje i, setivši se oca, naumi da odmah poće.

Kad je skinuo pticu s krletkom, padne mu na um da ponese nešto od devojke za uspomenu. Pogledavši levo-desno da vidi šta bi se tu našlo, spazi na stočiću kraj divana mač, bocu s vinom i hleb. Na maču je bilo napisano: „Ovaj mač ima osobinu da ako ko njime tri puta mahne po vazduhu i rekne: ‚Svima glave dole!' sve će glave sleteti s ramena.” Na vinu je stajalo: „Ko se ovoga vina napije, makar bio bolestan od najteže bolesti, ozdraviće, a vina neće nikad ponestati.” A na hlebu, opet: „Neka i stotinu ljudi jede od njega, nikad se neće smanjiti.”

„To su sjajne stvari", pomisli kraljević. „Ovde ionako nikome nisu potrebne, a meni će koristiti. Ali da bi princeza znala ko je bio kod nje, napisaću svoje ime.” I napiše s donje strane stočića na kome su stajale ove stvari svoje ime, otkuda je, i kada je bio u zamku. Zatim poljubi uspavanu devojku, uzme pticu i mač, vino i hleb, pa krene iz grada. U najbližem mestu kupi konja i srećno nastavi put.

Jahao je dugo i dugo, dok nije stigao do jednog mesta u kome je među stanovnicima vladala pometnja i trka. Kraljević upita za uzrok i čuje da je neprijatelj sa silnom vojskom krenuo na njihov grad, a kralj ne može na brzinu da skupi toliko ljudi da mu se suprotstavi, pa otuda sva ta trka i gužva. Kraljević se tada seti svoga mača i odmah zatraži da ga predstave kralju. Kralj ga s radošću primi, ali ne htedne poverovati da bi mu kraljević sam mogao pomoći. Zato ipak sakupi gde je koga stigao i krene na neprijatelja. Kad su mu se približili, isuče kraljević svoj čudotvorni mač, mahne njim tri puta po vazduhu i usklikne: „Svim neprijateljima glave dole!” I gle, u istom trenutku se sve neprijateljske glave zakotrlja ju po zemlji. Sa zaprepašćenjem i divljenjem svi su gledali u kraljevića, a kralj ga s velikim poštovanjem i zahvalnošću odvede u zamak, i tu u kraljevićevu čast priredi raskošne gozbe. On provede tu još nekoliko dana, pa onda, bogato obdaren od kralja i snabdeven svim što mu je bilo potrebno, krene opet dalje, a mač ostavi kralju za uspomenu.

Jahao je opet nekoliko dana, dok nije stigao do jednog grada čije su kapije bile zatvorene. Ne videći ni žive duše, dugo je vikao i lutao, dok ga stražari najzad nisu čuli. On ih začuđen upita šta to znači, a oni mu odgovore da u mestu hara smrtonosna boljka, koju neizostavno dobije svako ko u grad uđe; da to traje već dugo vremena, a nade za oslobođenje od zla niotkuda. Svi stanovnici tog mesta, pa i kralj sa celom porodicom, bolesni su, i zato nikoga ne puštaju unutra.

— Samo vi mene pustite, ja ću vam svima pomoći — izjavi kraljević s pouzdanjem, a stražari rado učine ono što je tražio.

Kraljević se uputi pravo kralju i zatraži da ga prijave. Svi su izgledali jadno i jedva su se vukli na nogama. Stigavši pred kralja, kraljević mu rekne da ima dobar lek za tu bolest, i da će mu on sigurno pomoći. Kralj mu odmah ljubazno poželi dobrodošlicu i

obeća mu silne stvari ako ga zaista izleči. Na to kraljević da kralju da se napije vina; tek što ga je okusio, kralj ozdravi. Onda dođe kraljica s decom, da se i oni izleče. A naposletku, kad je kralj svima to oglasio, stanu ljudi jatimice dolaziti u zamak, i svi su otuda odlazili zdravi. Sigurno bi ga zasuli novcem da im nije rekao da je i on princ i da mu ništa nije potrebno. Ali kad je krenuo, morao je ipak od kralja da primi za uspomenu puno dragog kamenja, a za njih mu je, u znak zahvalnosti, ostavio čudotvorno vino.

Sad je imao samo još pticu i hleb. Stigne s njima tako opet u jedan grad, i kad u krčmi zatraži nešto za jelo, odgovore mu, jadajući se, da nemaju ničega osim malo voća i ribe. i da kod njih ljudi od gladi umiru. Kraljević opet kod kralja nađe prođu za svoj hleb; kralj ga podeli izgladnelom svetu, a ne trošeći ga pri tom. Kraljević je pet bio bogato obdaren, ali im je, polazeći, ostavio hleb, i bio je srećan što sad ima samo još pticu, jer je pretpostavljao da više nije daleko od kuće.

I tako jednog dana stigne do nekog malog mesta i ugleda pred sobom podignuto gubilište. „Koga li će to da pogube?" pomisli i namerno svrne u gradić da se raspita. Kažu mu kako su k njima pre jedno godinu dana stigla dva kraljevića koji su imali mnogo novca, ali su sve tu prokockali, pa su još i od meštana pozajmili; najzad, kad su već izazvali dosta galame i svaće, hteli su da pobegnu u toku noći, ali su bili uhvaćeni, i sad će ih za kaznu pogubiti.

Kraljević se uplaši, jer skoro sa sigurnošću nasluti da su to njegova braća. Zato zamoli gradske oce da ga odvedu osuđenicima, i tu zaista sazna da se nije prevario. Njega braća, međutim, nisu poznala. Kraljević upita gradske poglavare da li se stvar može novcem popraviti, i obeća da će im dati što zatraže. Poglavarima to nije bilo važno, čak su bili i zadovoljniji što će dobiti novac. Zato pomenu pozamašnu sumu, a kraljević je isplati i s oslobođenom braćom krene na put. No čim su ova dvojica saznala ko ih je otkupio i kako se brat srećno vraća s puta, počne im bivati krivo, i stalno su mislili na to kako da ga spreče da se s njima vrati kući. Već su se približavali očevom gradu, a još im se nije bila ukazala prilika da ga smaknu s ovoga sveta. Tako dođu do jedne šume, za koju su dobro znali da krije u sebi duboku vučju jamu. Lukavo namame brata do

nje, i kad se ovaj nije nadao, otmu mu iz ruke pticu, a njega bace u jamu. Na to odu kući i reknu ocu da su oni našli pticu. Kralj se veoma uplašio kad ništa nije saznao za svog najmilijeg sina. Čak ni sama ptica, tako željno iščekivana, nije ga mogla obradovati, jer celog dana nije otvorila kljun, a o pevanju ni pomena. Sve je, dakle, bilo uzalud.

Za to vreme kraljević u vučjoj jami, smrtno iznemogao od gladi i zime, umalo nije umro od očajanja. Čim bi nešto šušnulo, vikao je iz sveg glasa, ali ništa nije pomagalo. Tek trećeg dana naiđe tuda jedan seljak, pevajući vesele pesmice. Čim je kraljević to čuo, počne ga dozivati i seljak, srećom, začuje njegovo vikanje, priđe jami, i kad je video da je tamo čovek, odmah se potrudi da ga odatle izvuče. Donese motke i užad, i pošto ih je zavezao, spusti ih dole, i kraljević se po njima popne.

— Dragi bože, kako li ste samo dospeli tamo dole?

— Ne pitaj, prijatelju, već me bolje odvedi negde gde bih se ogrejao i najeo, jer sam tri dana bio u toj rupi.

Seljak ga rado odvede svojoj kući, koja je bila nedaleko odatle, i tamo ga lepo ugosti. Tek kad se najeo i ispavao, kraljević ispriča seljaku o svojoj nesreći.

— To su pravi bezbožnici, ta vaša braća — na to će dobri seljak kad je čuo sve do kraja. — Vaš otac sigurno brine gde li ste ostali! Najbolje ćete učiniti da krenete u grad čim se malo oporavite.

Kraljević tako i učini, a s njim pođe i seljak. Kako se otac samo obradovao kad je spazio svog ljubimca! Odmah mu je ispričao kako su mu sinovi, istina, doneli pticu, ali ona neće da peva. Kraljević nije rekao ni reči o tome šta je s njim bilo i šta su mu braća uradila, a i seljaku je zapovedio da o tome ni slovca ne progovori. Onda zatraži da mu pokažu pticu. Kad su mu doneli kavez, on vikne, a ptica, čim je čula poznati glas, počne radosno da leti i peva, i svi se začude videći da ptici krv kaplje iz kljuna. Kraljević uhvati kapi krvi u zlatan sud i odnese ih ocu. Tek što ih je ovaj okusio, odmah se oseti mnogo zdraviji, a najzad sasvim ozdravi. L>udi stanu blagosiljati dobrog sina, a onoj drugoj dvojici niko ništa dobro nije želeo. Oni su se, pak i sami plašili da će im se brat osvetiti, ali ovaj to nije učinio; nijednom rečju nije ništa pomenuo, iako je imao prava da ih strogo kazni.

Otkako je došao kući, bio je uvek žalostan, i najradije je sedeo u svojoj sobi i zabavljao se s pticom ili išao u lov. Nikako nije mogao da zaboravi divnu kraljevsku kćer. Otac je često tražio da mu se sin oženi, ali ovaj to nije hteo, i najzad reši da se uopšte neće ženiti.

Kada je kraljević odneo pticu, prekrasna princeza se, međutim, probudila, jer je s tom pticom bila skinuta s nje kletva. Ali ona nije znala šta se s njom desilo niti ko je bio kod nje. U istom trenutku probudili su se i njeni ljudi, koji su bili zajedno s njom ukleti u zamku. Osvrnuvši se oko sebe, začuđeno se upitala šta je bilo s onim trima stvarima — mačem, hlebom i vinom — i ko je odneo pticu. Tako joj je u tim mislima i čuđenju prošlo vreme dok nije rodila sina.

Bio je to divan dečak i rastao je kao vrba iz vode. Dok si okom trenuo, već je počeo da trči i brblja, i majka je bila veoma, veoma srećna s njim. U to doba još je malo ko umeo da čita i piše. Samo su kraljevi i druga velika gospoda držali učene ljude, koji su poučavali njihovu decu, pa je i naša princeza, pošto je bila kraljeva kći, imala tu sreću. A kako joj je to dobro došlo! Mogla je sada i sama da poučava svog sina, i činila je to od sveg srca.

Kad je ulazio u sedmu godinu, već je lepo sricao slova. Jednoga dana sedela je majka s njim na divanu, kraj onog istog stola i u onoj istoj sobi gde je ležala pre sedam godina. Dečačić je skočio dole i skakutao po sobi. Najzad se podvukao pod sto, i pogledavši gore, ugledao ispisane reči.

— Vidi, vidi, majčice, kakve su ovo reči?

Majka se brzo sagne i pročita kraljevićevo ime, kad je on tu bio i zašto. Sad je znala ko je otac njenog sina. Istog trenutka naumi da ga potraži. Zapovedi svojim ljudima da sve pripreme za put. Za nekoliko dana sve je bilo gotovo, i ona krene sa sinom, a upravu nad zamkom poveri nekolicini vernih službenika.

Prvo mesto u koje je došla bilo je ono gde je kraljević ostavio mač. Čim je tamo stigla, odmah su joj ispričali za taj čudotvorni mač. Ona se obraduje što je na pravom tragu i zamoli da je prijave kod kralja, tražeći od njega da joj vrati mač koji je odnet iz njenog zamka. Čim je kralj to čuo, bez oklevanja naredi da joj vrate mač. Sva srećna, krene ona dalje. U sledećem mestu našla je vino, a u trećem hleb, pa su joj i to vratili isto kao mač.

Najzad prispe u onaj grad gde je živeo princ koga je tražila. Odmah uputi čoveka kralju s molbom da joj pošalje sina koji je odneo pticu iz ukletog zamka. Ona nije znala da kralj ima tri sina, a kralj nije znao da je najmlađi odneo pticu. Zato kaže to dvojici starijih. Oni, misleći da će, možda, kod princeze naići na milost, i da će ona, možda, čak jednog uzeti za muža, poću k njoj bez oklevanja. Ali su se pokajali za to. Čim su došli kraljevoj kćeri, ona se začudi što vidi dvojicu, ali kad je počela da ih ispituje o maču, vinu i hlebu, o čemu oni pojma nisu imali, videla je da su nevaljalci i zapretila im kaznom. Tako su joj otkrili da pticu nisu doneli oni, već njihov brat.

Princeza ih onda preda svojim ljudima da ih čuvaju, a pošalje po najmlađeg sina. Ovaj je i rado i nerado posluša. Rado stoga što ju je voleo, nerado stoga što nije hteo da ožalosti oca, jer nije znao hoće li se princeza svetiti ili ne. Srce mu je snažno kucalo kad je ušao k njoj. A ona, još mnogo lepša nego prvi put, pođe mu sa sinom u susret. Kleknuvši pred nju, princ je zamoli da mu oprosti. Pre sedam godina želeo je da čuje od nje makar jednu jedinu reč, a sad se njene prve reči plašio. Ali princeza nije bila stroga, jer joj se lepi kraljević svideo, pa je bila srećna što je još uvek voli i što joj je ostao veran. Sve mu je oprostila, a on joj onda ispriča kako je sve bilo. Tek tada kraljeva kći vide kako su bedna njegova braća. Ne govoreći ni reči, ostavi kraljevića sa sinom u sobi, i uzevši mač sa sobom ode drugoj dvojici. Čim je tamo ušla, mahne mačem tri puta nad glavom, tri puta joj se usta pokrenuše, i već su joj kraj nogu ležala dva tela bez glave. Onda naredi službenicima da tela uklone i vrati se svom ženiku, ne pominjući mu ništa za braću.

Potom oboje, zajedno sa sinom, odu starom kralju. Ovaj, iako nije znao šta se sve desilo njegovom ljubimcu, dočeka s velikom radošću sina, snahu i unuka. Kad mu je princeza sve ispričala, zgrozio se zbog nevaljalstva svojih starijih sinova, a istovremeno je bio dirnut dobrotom najmlađega, i rado blagoslovi njihov brak. Niko nije znao šta se desilo s drugim sinovima, jer je princeza kazala da su pobegli. Posle nekoliko dana slavila se svadba mladih verenika. Nije u celoj zemlji bilo čoveka koji nije poželeo sreću dobrome princu, pa je on zato sa svojom čestitom suprugom živeo srećno sve do smrti.

MARIŠKA

Lukeš je bio bogat seljak, ali je voleo da banči. Zato i nije bilo čudo što mu je za nekoliko godina od celog imanja ostala samo jedna oronula koliba. Tek onda se opametio. Počeo bi i da gazduje, da je imao čime. Dok je bio imućan, često je želeo da ima dete, ali ga bog nije uslišio; a sad, kad ga više nije želeo, kad ni sam više nije imao šta da jede, žena mu rodi kćerčicu. Lukeš se češao po glavi zbog ovog blagoslova kojemu nije bio rad, ali nije imao kud. Zato ode jednoj poznatoj sirotoj ženi i zamoli je da im se nađe pri krštenju. Međutim, ova nije htela bez novca ni prstom da mrdne. Ljut zbog ljudske nezahvalnosti, Lukeš se vrati ženi i sve joj ispriča.

— Vidiš, Lukeše — na to će — žena — kako je to kad čovek ne vodi računa o imanju. Dok smo bili bogati, i sam seoski knez nam je činio sve po volji, a sad ni ta najbednija sluškinja neće da mi pomogne. Jadno dete, kako se trese, a ja nemam ni obične rite da je povijem. I mora da leži na goloj slami. 0 bože, smiluj nam se!

Tako je jadikovala i naricala jadna žena, kupajući suzama siroto novorođenče. A onda je odjednom utrla suze i radosno pogledala u muža, koji je zamišljen stajao kraj nje podbočivši se, i rekla mu:

— Molim te, Lukeše, idi našoj nekadašnjoj susedi, ona je bogata, a ja sam kumovala njenom detetu. Idi i zamoli je da se sada ona nađe mome.

— Ne znam, draga ženo, ne znam da li se ne varam, ali sve mi se čini da ću se vratiti praznih ruku.

Teška srca pođe Lukeš pored svoga nekadašnjeg imanja staroj susetki.

— Pomozi bog, draga kumo! — pozdravi je ulazeći u sobu. — Moja žena vas pozdravlja, i pošto nas je bog darovao kćerčicom, moli vas da je držite na krštenju.

— Dragi Lukeše — odgovori susetka jetko — ja bih rado pošla, ali vremena su teška, čoveku je potrebna svaka krajcara, a takvim prosjacima kakvi ste vi treba mnogo darivati; zašto niste išli kome drugom, nego baš meni?

— Zato što je moja žena vašu kćer držala na krštenju.

— Aha, to treba, dakle, da bude milo za drago, i ja treba da dam vama koliko ste vi dali meni? Kad bih bila tako darežljiva kao što ste vi bili, i ja bih tako daleko doterala. Idite, idite, neću se ni maći odavde!

Ne odgovorivši ni reči bezdušnoj ženi, Lukeš se plačući vrati kući.

— Vidiš li, ženo moja — rekne joj došavši kući — odmah sam znao kako će se stvar svršiti; ali ne jedi se zbog toga, bog još nikoga nije sasvim napustio. Daj mi dete, sam ću ga odneti na krštenje, a za kuma ću uzeti koga prvog uz put sretnem.

Žena zamota detence u komad stare suknje i plačući ga položi mužu na ruke. Lukeš je morao da ide preko polja, jer je kapela bila podosta pozvan sela; na nekih sto koraka pre raskrsnice, sretne on jednu bakicu; čim ju je ugledao, naumi da je zamoli da bude detetu kuma.

— Draga bakice, zamolio bih vas za jednu malu uslugu. Ja sam siromašak iz ovog sela; danas mi je žena rodila kćerčicu, pa sam išao susetkama i molio ih da neka od njih bude kuma, ali pošto smo siromašni, nijedna nije htela da pođe; zato sam poneo dete i naumio da za kumu uzmem ženu koju prvu sretnem. Vas sam prvu sreo, pa vas zato molim da detetu budete kuma.

— To vam mogu učiniti; dajte ovamo to detence, i hajdemo.

Lukeš joj da dete, i oboje pođu u kapelu. Gospodin popa upravo se spremao da pođe kući, kad mu dođe crkvenjak i saopšti da nose dete na krštenje.

— A ko to? — upita popa zlovoljno crkvenjaka.

— Ama ona propalica Lukeš, nema ni sam šta da metne u usta.

Uto uđu Lukeš i kuma. Bakica baci pogled na crkvenjaka i opazi da se on na nju mršti i da ništa ne priprema za krštenje. To je naljuti. Maši se rukom u džep, izvuče velik, sjajan dukat i, pristupivši svešteniku, tutne mu ga u ruku. Gospodin popa iznenađeno odmeri tu ritavu staricu, onda pogleda dukat, strpa ga u džep i šapne crkvenjaku na uvo da mu da pluvijal, pa krsti Lukešovo dete tako svečano kao da je u pitanju najbogatiji meštanin. Devojčica dobije ime Mariška. Posle krštenja gospodin popa isprati kumu do vrata, a crkvenjak i dalje od vrata, pa i on dobije napojnicu.

Kad su baba i Lukeš stigli do raskrsnice na kojoj su se bili sreli, ona mu preda dete. Maši se rukom u džep, opet izvuče dukat, ćušne ga u pelene i reče:

— Od ovog dukata koji darujem detetu imaćeš dovoljno da je dobro vaspitaš; kad devojčici bude dvanaest godina, dovedi je opet na ovo mesto, pa ću je ja uzeti k sebi na nekoliko godina ... to jest, ako to budete hteli ona, tvoja žena i ti. Ali da bi poznao ovo mesto, jer za dvanaest godina se mnogo štošta promeni, udariću ovaj znak.

Bakica izvuče iz nedara zeleni prut i dotakne njim zemlju. Odmah tu nikne divan ružin grm pun pupoljaka, a bakica iščezne. Obuzet čuđenjem, Lukeš se osvrtao za bakicom, ali uzaman. Nikako nije znao šta se to s njom desilo, a stajao bi tamo možda još dan-danas da Mariška nije udarila u plač i tako ga podsetila na kuću.

Žena ih je za to vreme nestrpljivo iščekivala. Glad, žeđ i bolovi mučili su je; u kući nije bilo ni zalogaja hleba, niti krajcare. Ali tada se Lukeš pojavi u sobi.

— Ženo, ne plači i ne nariči; sam božji anđeo nam je pomogao. Evo ti tvoje Mariške; ali pre nego što je poljubiš, razvij pelene da vidiš kakvu je retku kumu imala.

Žena se maši pelena i iznenađeno izvuče nje jedan, već pregršt dukata. — Gospode bože! — usklikne i od straha ispusti dukate tako da su se zakotrljali po kolibi i truloj slami. — Čoveče, ko ti je dao toliki novac? Pogledaj samo!

— Ja sam gledao pre tebe i čudio sam se više nego ti. Ali slušaj samo, ispričaću ti odakle mi sve to.

Na to ispriča ženi kako je bilo na krštenju i završi:

— Kad bakicu više nisam video, krenuo sam kući, ali uz put mi nešto nije dalo mira, pa sam zavukao ruke u pelene, i mesto jednog, našao sam pregršt dukata. Naravno, i ja sam se uplašio isto kao ti, ali sam ih umesto na zemlju vratio natrag u pelene i pomisli: „Čekaj, ne govori ženi ništa. Neka sama izvuče te zlatne igračkice, pa će da zine.” Zato ti ništa nisam rekao.

— E sad, stari moj, dosta je bilo priče, nego zahvali bogu na onome što nam je dao i pomozi mi da pokupim te zlatnike. Mogao bi vetar nekoga ovamo doneti, a lakom čovek ne treba da ima pred očima takvo blago.

Počeli su da skupljaju novac. Ali, gle novog čuda! Gde je ležao jedan dukat, sad su našli deset; kad su sve pokupili, bila je to lepa gomila.

— O bože! — uzdahne žena, gledajući brižno gomilu zlata. — Hoće li nam ovaj novac biti blagosloven? Ko zna! Možda je ta bakica bila zao duh koji je hteo da ovim novcem kupi naše duše.

— E, reci mi, ženo, kako možeš biti tako budalasta? Zar misliš da bi zao duh išao sa mnom u crkvu, puštao da ga poškrope svetom vodicom, pa se čak i krstio? Razmisli malo. Ne kažem da je to bilo obično žensko čeljade. Ali to je bio dobri duh koga nam je bog poslao kao izbavitelja, i ja mislim da taj novac možemo mirne savesti zadržati. Najvažnije je pitanje kuda da ga sklonimo da nam ga neko ne ukrade. Za sada ćemo ga staviti u kovčeg, ali sutra uveče ću ga zakopati pod kruškom i, kažem ti, da nikome nisi ni slovca pisnula. Jedan dukat ću uzeti i promeniću ga kod žene našega kneza. Onda ću kupiti mleka, jaja, hleba i brašna, i dovešću neku ženu da vam spremi dobru večeru. Sutra ću otići u grad da nakupujem odeće i perina, a onda — pogodi šta ću još kupiti?

— Pa najbolje bi bilo da kupiš naše nekadašnje imanje, njive i stoku, i da razumnije gazduješ nego prvi put.

— Ženo, to prvo si pogodila, a za drugo se ne brini; sigurno ću dobro gazdovati, jer sad imam za koga, a nevolja je dobar učitelj.

Kad je Lukeš stavio novac u kovčeg i zaključao ga, uzeo je dukat i krenuo u kupovinu. Žena je za to vreme čuvala dete i uljuljkivala se u divne sne, u čije ostvarenje nije više sumnjala. Za nepun sat otvore se vrata i na njima se pojavi otresita, bucmasta curica, noseći u

obema rukama ogroman lonac pun tek pomuženog mleka, a za njom Lukeš, s kotaricom punom jaja, preko kojih su ležala dva rumena kolača, u jednoj ruci, i sa zavežljajem perina, u drugoj.

— Pomozi bog! — pozdravi devojčica stavljajući lonac na klupu. — Gazdarica vas pozdravlja i šalje vam malo mleka za kašu; a ako vam nešto treba, samo javite, ona će vam poslati. — Na to iziđe, ne čekajući da joj iznenađena žena zahvali.

— Vidiš šta je učinio samo jedan jedini dukat; kad bi znali koliko imamo, nosili bi nas na rukama. Kmetova žena nam je sve dala, i perine nam je do sutra pozajmila, i staru prelju će poslati da nam pomogne. Rekao sam joj da je naše dete na krštenju dobilo pregršt dukata. Pa sad da znaš, ako dođe ovamo, kako da se držiš.

Posle ovih reči potpali Lukeš vatru, i kad je stara Veruna došla, začas je skuvala ukusnu čorbu. Sigurno je da i najskuplje jelo iz gospodske kuhinje nije tako prijalo otmenom želucu kao čorba od mleka koju je stara Veruna spremila Lukešu i njegovoj ženi.

Sutradan posle doručka krene Lukeš u grad. Kmetovica iskoristi ovu priliku i dotrči Lukešovoj ženi u posetu, naročito da bi saznala šta je to bilo s tim novcem.

— Draga susetko — počne pošto se raspitala o njenom zdravlju — sa kćerčicom je u vašu kuću došao božji blagoslov.

— Pa nema ga tako mnogo; hrpica dukata se začas rasturi. Neka bog plati toj milosrdnoj ženi, našoj kumi! Sad možemo opet da kupimo imanje i da živimo kao ljudi.

— To će biti najbolje.

Na to kmetovica ode, ali pre nego što je stigla kući navratila je još do nekoliko kuma i prija da im podnese izveštaj o Lukešovom bogatstvu. Nije još bilo ni podne, a već je i poslednji švrća u selu znao da su Lukešovi dobili punu mericu dukata. Uveče se srećni Lukeš vratio iz grada doteravši puna kola nameštaja, odeće, perina i namirnica. Sutradan kupio je svoje nekadašnje imanje, njive i stoku. Sada je bedi bio kraj. Lukeš je počeo da gazduje, i tek je sada upravo postao čovek na svom mestu.

Ali najveća radost njegova i ženina bila je mala Mariška, tako mila i lepa devojčica da ju je svak morao voleti. — O, slatka prijo —

govorile su bakice — ta vam devojčica neće odrasti, suviše je pametna za svoje godine. — Ali uprkos tome proročanstvu, Mariška je rasla kao iz vode. Kad joj je bilo deset godina, učitelj je rekao da je roditelji više ne moraju slati u školu, jer zna sve što i on. Onda su dali Mariški na dve godine u grad, gde se učila ženskim poslovima. Kad se druga godina približila kraju, Lukeš je otišao po Mariški, jer se bližilo vreme kad su je hteli predati bakici. S radošću i ponosom grlila je majka kćer, jer se na bedemu bilo skupilo puno poznatih i svi su se divili lepoti devojčice, a to je roditeljima veoma laskalo. Majke čiji su sinovi već stasali za ženidbu mislile su kako ne bi bilo loše doći za prizetka u takvo gazdinstvo. Ali najveće pravo na Mariški zadržavao je za sebe kmetov Jirka, i već je brojao na prste za koliko bi se godina Mariška mogla udati. Ali je Mariški sreća čekala na drugoj strani.

Posle nekoliko dana navršilo se dvanaest godina kako je Mariška bila krštena. Kad su i ti dani prošli, oprosti se majka s Mariškom, a otac je povede do ružinog grma, ispunjen nadom da će je tamo čekati sreća. Čarobni grm je stajao još uvek pun pupoljaka, kao da ga je bakica upravo u tom trenutku čarolijom izvukla iz zemlje. Niko se za dvanaest godina nije usudio da ga dirne, jer su susetke jedna drugoj pričale da je tu vilino kolo, i kad bi neko ubrao ružu s grma, taj bi pao pod njihovu moć. Jedini je Lukeš mogao da opovrgne te priče, ali on nikome ništa nije poveravao.

Kad su stigli do tog mesta, Lukeš dotakne rukom jedan pupoljak, i u tom trenutku mesto grma pojavi se pred njima kuma. Mariška se u prvom trenutku uplašila od te iznenadne promene, ali kad je pogledala staričino lice, oslobodila se straha.

— Hoćeš li da pođeš sa mnom, Mariška? — upita kuma devojčicu.

— Rado će poći, kumo — odgovori umesto Mariške Lukeš.

— To me raduje; idite onda kući, kume, i ne brinite više za kćer; biće joj dobro, i ja ću vam je brzo opet dovesti, još lepšu i srećniju. Ali da ne tugujete za curicom, uzmite ovo ogledalo. Kad god pogledate u nj, ugledaćete Mariški kao živu. Sad idite kući; ali se ne osvrćite ni leno ni desno, ni unazad, jer bi vas moglo snaći neko zlo.

Oprostivši se s kćerkom, Lukeš uzme od kume ogledalo i uputi se pravo u selo. Bakica, međutim, izvuče zeleni prut i, uzevši Mariš̆ku za ruku, reče: — Hajde, kćeri moja, i mi ćemo sad da krenemo! — Pri tom se prutom dotakne zemlje, a zemlja se otvori, i one se nađu usred krasnog vrta, nedaleko od jednog divnog zamka. Veliki, prostran, okrugli vrt bio je ograđen gustom živom ogradom. Zlatnim peskom posute staze prepletale su se i ukrštale kroz ledine zarasle mahovinom, na kojima je cvetalo divno cveće u lejama i grmovima. Miris hiljade latica sa drveća i grmova, pesme prekrasnih ptica, sve je tako ošamutilo Mariš̆ku da prosto nije znala za sebe. Tek malo posle upravi pogled na prijatni zamak koji je stajao usred vrta. Svuda oko njega dizali su se stubovi od belog mermera, oko kojih su se obavijale ruže, orlovi nokti i bršljan. Sa malog trema vodila su šestoro vrata: petoro su bila od slonove kosti sa zlatnim bravama, a šesta od crnog abonosa. I stubovi pred crnim vratima bili su crni i zarasli u čemprese i ruzmarin.

— U ovom zamku ćeš stanovati — reče bakica. Svuda možeš da ideš i sve da gledaš, samo u ovu šestu sobu ne idi, jer će te stići zlo. Evo ti šest zlatnih ključeva od svih vrata, idi i pogledaj.

Mariška nije čekala da joj se dugo govori. Uzevši ključeve, otvori prva vrata. Bila je to spavaća soba. Po podu su ležali pokrivači od hermelina; na postelji od slonovače, sa zlatnim i srebrnim ukrasima, ležali su meki dušeci. Beli svileni baldahin, koji je visio od tavanice do poda, bio je posut srebrnim zvezdama, a takve su bile i zavese na prozorima.

— I u toj divnoj postelji, na tim mekim dušecima ću ja da spavam? — upita Mariška bakicu.

— Pa rekla sam ti da je to sve za tebe, ako budeš slušala ono što ti kažem.

— Sve ću vam, draga bakice, uraditi, a na šestu sobu neću ni misliti.

U drugoj sobi bilo je kupatilo. U blistavom podu bila je ugrađena kada od kristala, u koju se puštala voda kroz srebrnu cev. U trećoj je bila soba za odeću, gde su stajale naslonjače presvučene crvenim damastom i ukrašene sedefom. U sredini je stajao srebrni stočić, a na njemu nakit kakav svet nije video.

— Od toga možeš da uzmeš svakoga dana što ti se bude sviđalo — objasni bakica vodeći devojče bliže stolu.

— O bože, to je sjaj, to je lepota! I ja to treba da nosim? O, kad bih mogla da pokažem majci!

— Ako budeš dobra, videće te jednom i u toj odeći.

Onda priđe i razgrne zavesu, pa otvori pred zadivljenom Mariškom orman prepun divnog rublja i odeće. I kad bi sto godina živela, ne bi mogla sve da obuče. Iz te odaje odu u trpezariju, a odatle u petu sobu, koja je bila nameštena za rad. Na lepom stočiću ležali su započeti ženski radovi, a malo dalje stajala je harfa ukrašena dragim kamenjem.

— Kako ti se ovo sviđa? — upita bakica.

— Sve je lepše od lepšega; ali, recite mi, ko će svirati na toj divnoj harfi?

— A ko drugi do ti, kad se naučiš svirati.

Potom, kada se Mariška okupala, obukla ju je bakica u lepe haljine i odvela na obed. Nevidljive ruke donosile su na sto jela, kojih je bilo bezbroj.

— A zašto vi sa mnom ne jedete? — upita Mariška bakicu, videći da je ova sela dalje od stola.

— Samo ti jedi, kćeri moja, jedi; ja sama jedem, a sama i spavam.

Posle obeda, koji joj je baš dobro prijao, Mariška ode s bakicom u vrt. Zastale su kraj malog ribnjaka, i bakica baci šaku mrvica u vodu. Tu se sjati mnoštvo sjajnih ribica, koje su se otimale o bačene mrvice, i Mariška je u tome mnogo uživala, jer u svom životu još nikada nije vilela takve ribice. Onda su šetale dalje po vrtu; bakica je pokazivala i govorila Mariški imena najlepših cvetova, koje su potom malo zapevale, iz zadovoljstva, a kad bi se umorile, nabrale bi ukusnog voća, sele pod senicu ili u hlad drveta, i jele. Tako im je prošao dan. Posle večere bakica dovede Mariški u spavaću sobu, poželi joj laku noć i ode. Kad se Mariška svukla i pomolila bogu, izvalila se na meke dušeke, pokrila svilenim pokrivačem i zaspala najdubljim snom.

Sunce je bilo već podobro odskočilo kad se probudila. Bakica je stajala kraj nje i govorila:

— Milo mi je što si se tako slatko naspavala.

Mariška radosno pozdravi bakicu, skoči s postelje i počne da se oblači. Izgledalo joj je da jo1 pri svemu što radi pomažu, osim bakičinih, još i neke druge ruke, koje nije videla. Ali nije htela da pita. Kad se obukla, bakica joj stavi oko vrata i dve niske bisera, krupnog kao zrna graška, i onda je okrene ogledalu.

— Draga bakice, ala mi to lepo stoji! — usklikne Mariška ozarena lica pošto se nekoliko puta okrenula pred ogledalom. — Kad bi me sad videla mama ili moje drugarice, dobro bi izbečile oči!

— Samo se strpi, i to će jednom biti.

U trpezariji na stočiću stajala je pripremljena užina. Na kristalnoj zdeli obloženoj zelenim lišćem ležale su mirisne jagode, u istom takvom lončiću dobro mleko, a pored toga tanjir i kašičica. Kad se Mariška malo osladila dobrom užinom, bakica je odvede u radnu sobu. Najpre ju je učila da šije, zatim da čita i da na pergamentu slika slova. Onda je došlo podne. Mariška je sela da ruča, a bakica je otišla. Posle ručka opet je došla, odvela Marišku u vrt, i opet joj govorila imena lepih ptica, drveća i raznog bilja. Bakičine ptice bile su tako pitome da bi sve doletele čim bi ona pisnula u jednu malu pištaljku. Kad je videla da se Mariški to svića, dala joj je tu pištaljku. Posle ove razonode morala je Mariška opet na posao. Po podne je vezla razne dragocene stvari, a onda je učila da svira na harfi. Tome se najviše radovala, i zato joj je od sveg učenja to najbolje išlo u glavu. Posle časa uzela je sama bakica harfu, sela kraj prozora i kazala Mariški da sedne kraj nje, da joj nešto otpeva. Mariška je u sebi pomislila: „Ala će to biti lepa pesma; moja mama nije još tako stara, a njena pesma ne vredi baš mnogo. A tek ova stara bakica!”Ali se ubrzo začudila. Kad je nekoliko puta preletela zgrčenim prstima preko struna, bakica zapeva. Nikad nije iz ljudskog grla potekao prijatniji glas nego što je bio glas ove stare pevačice. Čim je ona zapevala, ptice su umuknule, prestao je žamor u šumi i sve se utišalo; samo je vetrić lako njihao slatke tonove. Uperivši svoje kao različak plave oči na bakicu, skrštenih ruku, Mariška prosto nije disala; tek kada je bakica prestala da peva, uhvatila ju je za ruku i uzdahnuvši iz punog srca rekla:

— Ah, bakice, kako vi umete lepo da pevate!

— Pa to mi je jedina radost, dok mi ti veću radost ne budeš pružila.

— A čime vas mogu obradovati?

— Samo poslušnošću.

— Ja ću sigurno ispuniti ono što sam obećala, i nikad vas neću ožalostiti.

— Ti si dobro dete — rekla je starica i poljubila Marišku u čelo.

Tako je prolazio dan za danom, godišnje doba za godišnjim dobom, i Mariška je postala razborita, pametna i veoma lepa devojka. Jabuka pod prozorom cvetala je već peti put otkako ju je bakica odvela iz roditeljskog doma, ali Mariška još uvek nije osećala čežnju za domom, jer joj je vreme prolazilo u uživanju i zabavnom poslu, a bakica je, osim za vreme jela i noću, nikad nije ostavljala.

Te pete godine, jednoga dana rano izjutra, uđe bakica u spavaću sobu i reče Mariški:

— Draga Mariška, moram te ostaviti na nekoliko dana; nerado odlazim, ali moram. Zato ne zaboravi na moje reči i ne tuguj; gledaću da se što pre vratim. — I na to ode.

Mariška je sad bila sama; prepodne je nekako prošlo, ali po podne je počela da tuguje. Nahranila je ribe i ptice, nabrala voća i otišla da veze; ali i pri tom poslu takođe se brzo ražalostila, pa je opet otrčala u baštu. Zamišljeno je šetala po bleštavim stazama i po mekom travnjaku, i slučajno zastala kod šestih vrata. Za sve vreme svog boravka kod bakice nije joj pala na um šesta soba. Sve do ovog trenutka radoznalost je nije mučila. ,,3ašto li mi je bakica zabranila da pogledam u tu sobu?" pomisli sad Mariška u sebi. „Šta li to ima tamo zbog čega bi bilo zlo i za nju i za mene ako bih ušla?" I već je htela da otrči po ključ, ali se seti stroge opomene i vrati se u zamak, uzme harfu i počne da peva, a to je od starice bila veoma dobro naučila. Onda ode da spava. Ali cele noći sanjala je samo o šestoj sobi, u kojoj je videla svakojaka čuda; prva njena pomisao kad se probudila bila je upućena tome snu, koji ju je progonio sve do podneva. Ništa je nije radovalo, ništa joj nije prijalo, nigde se nije mogla skrasiti, dok najzad po podne, ne mogavši odoleti iskušenju, skine ključ sa kuke i odvažno krene ka šestoj sobi. Ali je od užasa

stala kao ukopana na pragu; kad je otvorila vrata, u sobi prevučenoj crnim somotom, spazila je crni mrtvački kovčeg, u kome je sedeo kostur i neprestano klimao glavom. Mariška tresne vratima, zaključa ih i sva uplakana pohita natrag. Sada je mnogo žalila što je dozvolila sebi da bude tako nesmotrena; ali da ne ražalosti bakicu, zakune se u sebi da joj ni za živoga boga neće reći ni rečce o svom prestupu.

Trećeg dana vrati se bakica. Mariška je baš češljala zlatnim češljem dugu kestenjastu kosu kad je bakica ušla k njoj.

— Šta ti je, što si tako bleda? — upita pošto ju je Mariška pozdravila.

— Ništa, bakice, ništa, samo mi je bilo teško bez vas — odgovori Mariška, pocrvenevši kao krv jer je prvi put u životu slagala.

— Devojko, reci mi šta ti je?

— Zaista, bakice, ništa mi nije.

— Mariška, ti si bila u šestoj sobi, i sad me se bojiš. Priznaj! Ako mi kažeš šta si tamo videla, biće dobro i za tebe i za mene; ako ne kažeš, biće zlo i za mene i za tebe.

— Vere mi, bakice, nisam tamo bila.

— E pa, dobro, daću ti vremena za razmišljanje, ali pamti moje reči.

„Ne, ne", pomisli Mariška opet u sebi kad je bakica otišla, „neću priznati, pa kud puklo da puklo! Bakica me sigurno tako samo iskušava, i ako ne priznam, poverovaće najzad da nisam tamo bila, pa će se odljutiti."

Starica se vrati i ostane s Mariškom peo dan, ali šestu sobu nije pominjala. Sutradan izjutra doće Mariški, uzme je za ruku i odvede u vrt. — Sad mi reci — upita je kad su bile usred bašte — šta si videla u šestoj sobi.

— Nisam bila tamo.

— Priznaj, biće dobro i za tebe i za mene.

— Nisam bila u šestoj sobi.

Na to bakica mahne oko sebe crnim prutom i krasni vrt se pretvori u divlju pustoš, po kojoj se razlegalo rikanje divljih zveri. S jedne strane kezio je zube gladni vuk, s druge se kroz gustiš provlačila

glava divljeg vepra, tamo je vrebao krvoločni tigar, za svakim drvetom bilo je neko čudovište, a po travi su gmizale zmije. Mariška od groze zakloni lice i pribije se uz bakicu. — Reci, Mariška, šta si videla u šestoj sobi? Ako ne kažeš, ostaviću te ovde.

— Ah, bakice, ne činite to, ja nisam bila u šestoj sobi.

— E pa, lepo, razmisli do jutra. — Bakica mahne prutom i divljina se opet pretvori u vrt.

Sutradan izjutra doće bakica Mariški i upita je ljubazno: — Jesi li razmislila, curice?

— Ne mogu vam drukčije odgovoriti.

— Vidiš, Mariška, ako mi to ne kažeš, moramo se rastati, i čeka te velika nevolja. Odvešću te u gustu šumu, pa ćeš sama morati da nađeš put iz nje; bićeš nema i nikada nećeš biti potpuno srećna, a koga najviše budeš volela, taj će te ubiti. Ako priznaš, ostaćeš još kod mene, a onda ćeš se vratiti roditeljima i bićeš srećna do smrti. Sada biraj.

— Činite sa mnom što hoćete, ja nisam bila u šestoj sobi!

— Onda se stvori u crnoj šumi i budi nema! — uzvikne starica i dotakne prutom prebledelu Marišku, koja, začarana, klone na zemlju. Neka ona tako leži, a mi ćemo pogledati na drugo mesto.

Crna šuma pripadala je jednom moćnom kralju, koji je imao sina jedinca, Milboja po imenu. Kad se dečak rodio, kralj je pozvao u dvor vrače i pitao ih o budućnosti deteta. Tako je saznao da će Milboj izrasti u divnog kraljevića, da će biti vešt u raznim umetnostima, i da će mnogo voleti boj i lov. Ali ako ne želi da doživi s njim velike nevolje, neka ga otac ne šalje u lov do njegovog punoletstva. Nije onda nikakvo čudo što su na kraljevića, koga su roditelji voleli iznad svega, pazili sa svih strana. Kad je već malo poodrastao, njegova najmilija razonoda bila je da se mačuje i vežba u oružju. Niko mu nije mogao pričiniti veće zadovoljstvo nego onaj ko bi mu pričao o lovu i boju; onda bi sav plamteo. Ali ma koliko da je usrdno molio roditelje, ovi ga nisu hteli pustiti u lov. Bilo mu je već skoro dvadeset godina, a nije bio ustrelio ništa osim nekoliko ptica u vrtu, i ni s kim se nije poneo osim s domaćim psima.

Jednog dana, izjutra, kraljević upadne žurno majci u sobu i sklopljenih ruku stane je moliti da progovori ocu koju reč o tome da ga pusti u lov. — Draga majko, noćas sam sanjao da sam ustrelio divnu košutu, i ne mogu drukčije ... ma kuda gledao, ma šta radio, samo nju vidim pred sobom.

— Takve misli odbaci, sine; to te zli duh obmanjuje. Kad bi danas otišao u lov, veruj mi da bi te snašla neka nesreća.

Milboj posluša majčin savet, ali je celog dana išao tužan i zamišljen, i niko ga nije mogao utešiti. Sutradan ode još ranije majci, govoreći joj da je sanjao isti san kao i prošle noći, i da će pobeći iz grada ako ga otac ne pusti u lov.

— Budi pametan, Milboje — na to će majka — ja ću razgovarati sa ocem, ali mislim da će biti uzalud.

— Zamoli ga, majko, tebi će otac učiniti sve po volji. To proročanstvo je prava glupost. Ja umem dobro da rukujem lovačkim oružjem, a na konju sedim kao da sam prirastao. Čega se onda plašite?

— Ti srljaš u nesreću — odgovori mu kraljica i ode kralju.

Za trenutak se, vratila, i kralj s njom. Pretio je sinu da će se naljutiti na njega ako ne odustane od svoje namere. Milboj je bio poslušan i nikada nije ocu prkosio, ali mu to nikad nije palo teško kao ovoga puta. Još žalosniji nego prethodnog dana hodao je po zamku, i niko nije mogao da izdrži s njim.

Trećeg dana kraljica je još ležala u postelji kad je Milboj došao k njoj, moleći je opet da se zauzme za njega. — Ja moram, majko, uloviti tu divnu košutu, inače ću umreti od tuge.

— Molim te, sine, ne daj da te zavara taj san. Kad bi ti se nešto desilo, očev jad bi se sručio na moju glavu.

— Ako se toga bojiš, majko, idem sam k ocu. — rekavši to, Milboj pohita kralju. Dugo ga je kralj i lepim i ružnim ubeđivao, ali ništa nije vredelo, Milboj nije popuštao. Kad je najzad i kraljica stala na Milbojevu stranu, kralj popusti pred molbama i pusti sina u lov. Sa kraljevićem je moralo da pođe dvadeset mudrih i veštih lovaca, kojima je kralj, pod pretnjom smrtne kazne, naredio da bde nad njegovim sinom.

Kao besni konj kad mu popuste uzde, jurnuo je Milboj iz grada sa svojom pratnjom. I već se bližilo veče, mnogo divljači je bilo ustreljeno, ali Milboj još nije ugledao belu košutu o kojoj je tri noći sanjao. Jahao je uzduž i popreko, i nije ni primetio kako se udaljio od svoje družine. Najzad zađe na jedan mali proplanak sa nekoliko žbunova u sredini, i učini mu se da se među njima nešto belasa. Odmah dohvati luk i strele, pomislivši: „Čekaj, to će biti ta košuta, moram je ustreliti.” Već je bio nanišanio, kad iz žbuna iskoči prekrasna devojka i padne pred Milboja na kolena, dižući prema njemu sklopljene ruke. Bila je to Mariška. Kad se probudila iz nesvestice u koju ju je bacio bakičin čarobni prut, videla je da leži na travi usred šume. Tada je začula trube i topot konja i sakrila se u žbun, ali odatle ju je ubrzo isterao strah od napetog luka.

— Kako si zalutala ovamo, krasna devojko? — upita Milboj Marišku podigavši je sa zemlje. Mesto odgovora, ona stavi prst na usta i tužno odmahne glavom pokazujući da ne može da govori.

— Ti si nema? Ah, kakva grdna šteta! — uzvikne Milboj, gledajući sažaljivo u njene prekrasne oči, tako da mu je najzad postalo nekako čudno na levoj strani grudi. Uzevši rog, zatrubi lovcima i ovi se posle nekog vremena počnu skupljati sa svih strana, jer su ga neki već tražili svuda po šumi.

— Meni se čini da je naš kraljević umesto košute ulovio šumsku vilu — došapne jedan stari lovac drugome.

Videći da svi radoznalo gledaju Marišku, Milboj im rekne: — Ova devojka je kraljevska princeza koju je ukrao jedan čarobnjak. Pukim slučajem, pak, umakla mu je i došla ovamo, gde on više nema moći nad njom. Sigurno me je zato neka viša sila i nagonila da dođem ovamo u lov, inače bi jadnica ovde umrla od gladi.

Milboj je dobro ziao kakvo će dejstvo imati izmišljena bajka na službenike. Tek što je ovo izgovorio, svi sjašu i poklone se devojci. Ljubaznim osmehom i klimanjem glave ona im je zahvaljivala i tako pridobila njihova srca za sebe. Dok su išli kući, Milboj strogo naredi svima da ne govore o devojci dok im on to ne dozvoli.

Kralj i kraljica sa strahom su očekivali kraljevićev povratak. Bilo je već podockan kad su službenici doneli vest da se princ vraća kući. U onoj trci i zbrci niko nije primetio da je Milboj odveo Marišku u svoju

sobu i tamo je zabravio. Kralj primi sina od lovaca zdravog i čitavog, ali je mladić imao u srcu duboku ranu, a o tome niko nije znao.

— Pa, jesi li zaista ulovio tu košutu za kojom si toliko čeznuo? — upita kralj Milboja.

— Jesam, oče, i posle večere ću vam je pokazati. — Kad su se najeli, Milboj stavi na zlatan tanjir pomalo od najboljih jela i ponese Mariški. Na majčino pitanje kuda to nosi, odgovori da nosi košuti.

— To je neka čudna košuta — reče kraljica. — Rado bih je videla.

— Odmah ću je dovesti — odvrati Milboj i pohita u svoju sobu, gde je bio sklonjen njegov dragoceni plen. Stupivši na vrata, ugleda Marišku kako drži knjigu u ruci i upita je ume li da čita. Mariška potvrdi.

— A pisati?

Ona opet potvrdi.

— Onda je sve u redu; možeš mi napisati ko si, kako se zoveš i šta je to s tobom bilo.

Onda Mariška napiše kako se zove, i da je kći seljaka iz toga i toga sela, već pet godina daleko od roditelja; gde je bila za to vreme, to do smrti neće nikome reći. Ako princ, prema tome, hoće da bude milostiv prema njoj, neka je odvede njenim roditeljima.

— Ne, ne — na to će Milboj, uzevši devojku za ruku — ti nećeš odavde otići; ja sam te zavoleo i hoću da te uzmem za ženu.

Mariška tužno odmahne glavom i uzevši list napisa: „Bićeš nesrećan!”

— Kako bih bio s tobom nesrećan? Samo reci da me voliš, i ja ću otići roditeljima da nas blagoslove, a za ostalo ne brini.

Kad nikako nije hteo drukčije, Mariška da Milboju ruku i oni zajedno odu roditeljima. Ovi zapanjeni pogledaju sina kad im je u dvoranu mesto košute doveo tako divnu devojku, a još više se začude kad im on reče da ta devojka mora biti njegova žena. Iz početka kralj nije hteo ni da čuje o braku; ali kad je kraljica počela da se zauzima za sina, a kad je i ovaj sam sa svojom ljubljenom kleknuo pred njim, kralj najzad popusti pred molbama, a naročito pred Mariškinom lepotom. Ali je potpuni pristanak dao tek trećeg dana, jer se ipak nije mogao pomiriti s tim da njegov jedini sin i

naslednik velikog kraljevstva uzme nemu devojku, o kojoj niko nije znao ni ko je ni otkuda je. Svadba je proslavljena u sjaju i raskošu, kako i priliči kraljevom sinu. Ali nad svim gostima, koliko ih je god bilo, kao sunce blistala je mlada princeza.

U sreći i ljubavi živeli su mladi supružnici, i Mariška je savim zaboravila bakičinu kletvu. Već je skoro trebalo da rodi, kad jednog dana stignu glasnici s vešću da je protiv kralja krenula velika neprijateljska vojska. Nastane jauk i zapomaganje. Milboj se oprosti s roditeljima, poslednji put poljubi uplakano lice ženino i, uzjahavši na besnog vranca, na čelu vojske ode iz grada.

Za Marišku su sada nastali teški dani. Iako su se kralj i kraljica na sve moguće načine trudili da je razonode, ona se ni na šta nije osvrtala i najradije je provodila vreme u samoći. Najzad dobije vest da je Milboj pobedio u boju. Kad je došlo vreme, Mariška rodi divnog sina. Ceo dvor se tome mnogo radovao, a najviše kralj i kraljica. Odmah sutradan trebalo je poslati glasnika da mu odnese radosnu vest. Ali baš te noći ženama koje su čuvale Marišku toliko se prispava da se nijedna nije mogla od sna odbraniti. Onda se odjednom razgrne zavesa na postelji i pred Mariškom se ukaže bakičino milo lice.

— O, draga bakice! — usklikne radosno Mariška, koja je u tom trenutku odjednom stekla moć govora. — Kako da vam se odužim što ste mi dosudili ovakvu sreću! Pogledajte novorođenče.

— Ako hoćeš da ostaneš srećna, reci šta si videla u šestoj sobi.

— Bakice, nisam bila u njoj.

— Reci, ili će biti zlo s tobom.

— Nisam bila tamo.

Na to bakica ščepa dete i, pre nego što ju je majka mogla sprečiti, rastrgne ga na dve polovine, tako da je krv poprskala kao sneg bele dušeke i majčino lice. Jadna Mariška krikne i polumrtva se sruči na postelju. Njene čuvarke, probudivši se, pogledaju šta im radi gospođa i ugledaju praznu kolevku, postelju i sve oko nje u krvi, a majku polumrtvu. Odmah počnu vikati iz sveg glasa i otrče kraljici. Ova se čupala za kose kad je ugledala grozni prizor. Marišku nije mogla pitati, jer je bila nema, a uz to je još uvek bila onesvešćena.

— O, zašto sam dozvolio da je Milboj uzme! — naricao je jadni kralj. — Uvek sam mislio da tu neće biti blagoslova. Sada je jasno da je to šumska vila. Za njih kažu da jedu svoju decu. O, nesrećna sudbino! — Tako je jadikovao stari kralj.

Sutradan pošalju princu glasnika da ga obavesti o nesreći, i poruče mu da bi najbolje bilo svirepu majku spaliti. Ali, nisu znali koliko je Milboj voli. On odgovori da sve ostave po starom i da s Mariškom postupaju kao i dotle. Njegova naredba bude izvršena. Za nekoliko nedelja vrati se on kao pobednik iz rata. Bleda i izmučena Mariška iziđe mu u susret i plačući mu se baci oko vrata. On privuče na grudi voljenu ženu, tešeći je rečima punim ljubavi da joj jade nekako ublaži. Kad se Milboj našao nasamo s kraljem, ovaj se ljutio na sina što nije strože postupio sa ženom. Ali mu Milboj pametno odgovori:

— Ne žalosti me, oče, ja znam da Mariška nije to učinila. Ona je opčinjena nekom zlom moći, i to joj se sveti. Ako i po drugi put postane majka, ja ću sam bdeti nad njom, pa se to sigurno neće desiti.

Ali, na žalost, Mariška je i po drugi put postala majka, a malo pre toga Milboj je morao opet u rat. Teškog srca oprostio se od žene, a pre odlaska je zamolio roditelje i naredio svima da niko Mariški ni prstom ne dirne, ma šta se desilo.

Mariška opet rodi divnog dečačića. Čim se smrklo, obuzeo je san sve čuvarke, pa su sve u istom trenutku zaspale. Onda se opet razgrne zavesa i kraj postelje se pojavi bakica.

— Kako si, Mariška? — upita ona mladu majku.

— Zlo i dobro; zašto ste me toliko ojadili, bakice?

— Reci šta si videla u šestoj sobi, i sve će opet biti dobro.

— Nisam bila tamo.

— Reci, inače teško tebi.

— Nisam bila tamo.

Mariška je upravo htela da uzme u naručje svoje blago, ali ga bakica dočepa, i pre nego što je majka stigla i da krikne, bila je sva postelja obojena krvlju. Kad su se čuvarke probudile, dignu dreku, svi dotrče i, ugledavši grozni prizor, odvrate pogled od zle majke.

Samo je kraljevićeva stroga naredba spasla Marišku da je ne bace na lomaču. Ali jadna Mariška je ipak najviše patila. Uprkos tome bila je čvrsto rešena da ne prekrši zakletvu pa makar se sve ovo još jednom desilo.

Milboj stigne kući. Iako ga je gubitak deteta mnogo boleo, ništa nije pred Mariškom pokazivao, i stalno ju je tešio i branio pred razbesnelim roditeljima.

Onda Mariška i po treći put rodi dete. Ovoga puta Milboj je ostao kod kuće, da sam čuva Marnšku. Opet je rodila sina. Otkako se dete rodilo, Milboj se nije micao od kolevke. Došla je noć. Neka nesavladljiva težina stane mu zatvarati očne kapke. On se branio, ali je najzad podlegao i zaspao. U tom trenutku pojavi se bakica.

— Kako si, Mariška? — upita majku, koja je sa strahom stezala dete u naručju.

— Bilo mi je zlo, a sada je opet bolje; ali, smilujte se, bakice, ne uzimajte mi dete!

— Kaži šta si videla u šestoj sobi.

— Nisam bila tamo; ah, smilujte se, inače ću umreti!

— Umrećeš i ti i tvoje dete ako ne kažeš šta si videla u šestoj sobi!

— Nisam bila u njoj.

Onda joj bakica istrgne dete iz naručja, a mlaz tople krvi poprska majčino lice. Milboj se probudi i, videći da je dete iščezlo, da je Mariškino lice sve krvavo, da je i on sam uprskan krvlju, stane naricati i u očajanju čupati sebi kose. Dotrče roditelji, skupi se narod, svi poviču uglas:

— Spali je, kralju, spali tu čarobnicu, ako nećeš da se nesreća svali na celu zemlju!

Otac i majka navale na jadnog sina da se Mariška spali na lomači, jer će se inače narod pobuniti. Dugo nije mogao Milboj da pristane na ovakvu svirepost, ali kad je video da se narod zaista buni, osudi je na smrt.

Kad je čula da će sutradan biti spaljena, jadna Mariška poželi da se s mužem oprosti, ali se on nije pojavio. Pomirena sa sudbinom, čekala je smrt, jer je na svetu ništa više nije radovalo otkako je videla

da je muž ljut na nju. Ogromna masa ljudi stajala je sutradan izjutra kraj gubilišta i čekala da izvedu Marišku. Oko podne stigla su crna kola sa četiri konja, a na njima je sedela Mariška, u crno odevena. Ceo dvor, i kralj i kraljica, došli su da gledaju pogubljenje. Kraj lomače skinu Marišku s kola i taman da je popnu gore, kad je neko lupne po ramenu. Mariška se osvrne i ugleda bakicu pred sobom.

— Kako si, Mariška? — upita je ona svojim prijatnim glasom.

— Kako još možete da me pitate?

— Reci šta si videla u šestoj sobi.

— Nisam bila tamo.

— Reci, biće sve dobro, pomoći ćeš i sebi i meni.

— Nisam bila tamo.

Bakica iščezne. Dželatovi pomoćnici priskoče, ščepaju Marišku i odvuku je na lomaču. Mnogi su gunđali, ali većina je žalila mladu, lepu ženu. Već su hteli da zapale lomaču, kad se prolomi radostan usklik: — Ne palite, ne palite, ona je nevina! — Svet se razmakne, i kralj spazi četiri bela konja, sa zlatom ukrašenom opremom, kako se približavaju iz daljine. Nad njima se vila bela zastava

Svi su začuđeno posmatrali ko to dolazi. Konju stanu, zastave se opuste, a iz zlatnih kola ukrašenih dragim kamenjem siće prekrasna gospođa visoka stasa, noseći u ruci dete u svilenim pelenama. Za njom skoče još dva mališana, sjajno odevena. — Mariška, Mariška, siđi! — dovikne joj gospođa došavši do same lomače. Čim je čula bakičin glas, osuđena Mariška skoči odozgo, ne osećajući više nikakav bol ni slabost. Kad je sišla i umesto bakice ugledala prekrasnu gospođu i troje dece, u glavi joj se od radosti stane vrteti, a kolena počeše klecati.

— Mariška — reče joj gospođa — evo tvoje dece! Ja sam ona stara bakica, ja sam onaj kostur koji si videla u šestoj sobi. Da si priznala, nikada me ne bi oslobodila i ostala bi navek nesrećna. Ali pošto si održala reč, oslobodila si me, a sebe i svoju decu usrećila za ceo život. Ja sam jedina kći moćnog kralja. Jedan odvratan čarobnik zaljubio se u mene i, preobučen u bogatog princa, zatražio je moju ruku, ali ja sam ga brzo prozrela i odbila sam ga. Zato me je pretvorio u groznu babu, a svakih dvanaest sati u kostur. Ti si

izdržala sva iskušenja i tako si me oslobodila. Još jednom ti hvala. Budi srećna i ne zaboravi nikada na bakicu.

Rekavši to, poljubi Mariškу i decu u čelo, i iščezne bez traga. Iz grada je, međutim, leteo na konju Milboj, koga je bakica bila obavestila. On skoči s konja, klekne pred Mariškom i zamoli je za oproštaj.

— Rado ću vam svima oprostiti — reče Mariška dajući mu ruku — jer niste mogli znati da sam nevina.

Milboj izljubi majku i zlatnu dečicu. I kralj i kraljica zamole Mariškу za oproštaj, i ona im svima oprosti. Sva srećna, praćena klicanjem razdraganog naroda, vrati se Mariška u grad. Tamo ju je čekalo novo iznenađenje. Sve njene sobe bile su nameštene kao u zamku kod bakice. A u šestoj je bio kovčeg pun dragog kamenja, za koje se mogla kupiti čitava kraljevina. Sutradan pošalje Milboj po Lukeša i njegovu ženu; oni sve svoje imanje podele sirotinji i odu kćeri, pa su svi zajedno srećno živeli i često se sećali bakice.

PRAVEDNI BOGUMIL

Nadničar koji uz pomoć svojih deset prstiju zarađuje sebi koru hleba često ima više dece nego bogataš, koji se šeta u svili i zlato meri ćupovima. To se desilo u jednom velikom gradu, gde je sluga imao šestoro, a kralj nijedno dete. Kralj je bacao hiljade zlatnika za savete mudrih lekara i baba, ali to ništa nije vredelo. I kraljica se mnogo jedila i svaki dan je plaćala da se za nju u crkvi čitaju molitve, ali naslednika nikako da dobije.

Ogorčen, kralj rekne jednog dana: — Kad nemam dete po volji božjoj, neka ga imam po đavoljoj! — Ubrzo potom saopšti mu kraljica da su njihove najtoplije molbe ispunjene, ali se kralj nije ni setio svojih bogohulnih reči.

Posle nekog vremena rodi kraljica kćer. Iz svih krajeva zemlje skupio se pun zamak gostiju koje je blaženi kralj pozvao na krštenje. Punih osam dana po gradu se nije čulo ništa drugo osim pesme i svirke, ni videlo ništa osim kola i veselih igara.

Na krštenju princeza dobije ime Ludumila. Roditelji su je čuvali kao najveće blago, i ona je rasla u najvećem raskošu. Kad je napunila sedamnaest godina, pričalo se da je najlepša devojka u celom kraljevstvu. Krasna Ludumila još nije mislila ni na jednog mladoženju, ali su roditelji krišom raspravljali o tome koji bi od otmenih prinčeva bio najbolji za nju.

Jednog dana sedela je Ludumila tužna s roditeljima za stolom, i majka je upita šta joj je.

— Ah, draga majko — odgovori princeza — ne znam zašto mi je celog dana tako teško kao da treba da se rastanem s vama.

Taman je majka htela da ukori kćerku što se predaje tako tužnim mislima, kad ova najednom pocrni kao ugljen i kao mrtva klone u naslonjaču. Kraljica se onesvesti, kralj počne čupati kosu, a dvorani odmah sazovu sobu punu lekara, ali nije bilo te moći koja bi mogla da povrati princezu u život. Onda je obuku u bogate haljine, polože u zlatan kovčeg i spuste u porodičnu grobnicu. Kralj naredi da kraj nje danonoćno stoji vojnička straža. Cela zemlja žalila je za dobrom princezom, ali su najviše jadikovali roditelji, koji više nisu znali ni za kakvu radost.

U toku noći, kad su došli da smene vojnika koji je stajao na straži od jedanaest do dvanaest sati, stražari nađu ovoga rastrgnutog na komade. Vojnici su s užasom gledali, ali nisu umeli da objasne kako se to dogodilo. Sutradan jave to kralju. Kralj se uplaši i odmah naredi da najsrčanijeg vojnika pošalju na stražu, da se ispita ko je onog stražara rastrgao. Ali i drugih dana desila se ista stvar: stražara između jedanaest i dvanaest časova uvek su nalazili rastrgnutog. Vojnici su gunđali da ih kralj iz prostog ćefa tera u smrt, a u narodu se širila priča da se pokojna princeza povampirila. Tako je to trajalo dugo vremena, i u kraljevskoj vojsci nije više bilo srčanog vojnika; onda su ih uzimali redom, koga bilo. Svaki se tresao kao jasika kad bi na njega došao red, ali u vojsci moraš slušati hteo ne hteo.

Posle nekog vremena dođe red na Bogumila, jednog od šest sinova kraljevog sluge. Bio je to dobar, veseo mladić, koga su voleli svi koji su ga poznavali. Da ga je kralj poslao na neprijatelja, ne bi se bojao, ali straža je vodila u sramnu smrt. Zato zamoli da ode do roditelja da se s njima pozdravi. Uz put mu nešto sine u glavi, i on pomisli: „Zašto bih ja, ne znam kako i zbog čega, dozvolio da me rastrgne neko čudovište? Bolje će biti da pobegnem.” Na tu pomisao odmah skrene s puta i udari preko polja. Bio je prešao već podobro parče, kad ugleda kako pod drvetom sedi pogrbljeni starčić, sede kose i brkova i brade bele kao sneg.

— Molim te, vojniče, pomozi mi da ustanem — obrati se on Bogumilu.

— Vrlo rado — odgovori ovaj — a ako hoćete malo ću vas ispratiti, ako ne idete u grad.

— U grad, znači, ne bi hteo sa mnom?

— Sačuvaj, bože, tamo se ne bih tako brzo vraćao.

— A da li bi mi rekao zašto?

— Zašto da vam ne kažem, nećete me, valjda, izdati. — I tako Bogumil ispriča starcu celu priču o nesrećnim vojnicima, dodavši da je pobegao kako bi izbegao tako sramnu smrt.

— Slušaj malo, nešto ću ti posavetovati — reći će starac kad je Bogumil svršio priču. —To strašilo koje rastrže vojnike jeste pokojna princeza Ludumila, koja strada zbog očeve krivice. Kralj se protivio božjoj volji, pa je zatražio dete po đavoljoj. Sada je jadnica obuzeta zlim duhom i čeka na oslobođenje. Ako poslušaš šta ti savetujem, oslobodićeš princezu i bićeš srećan.

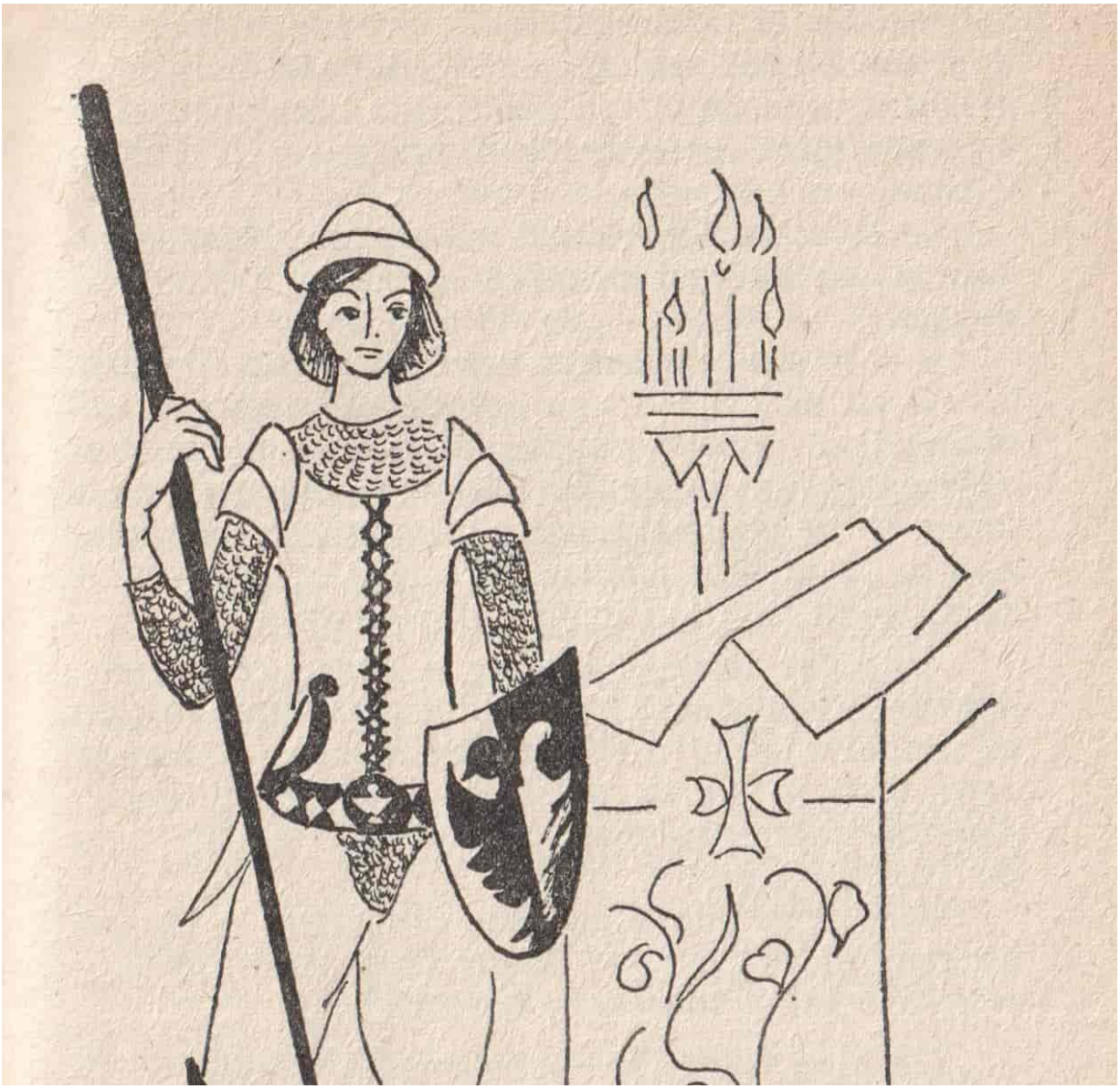

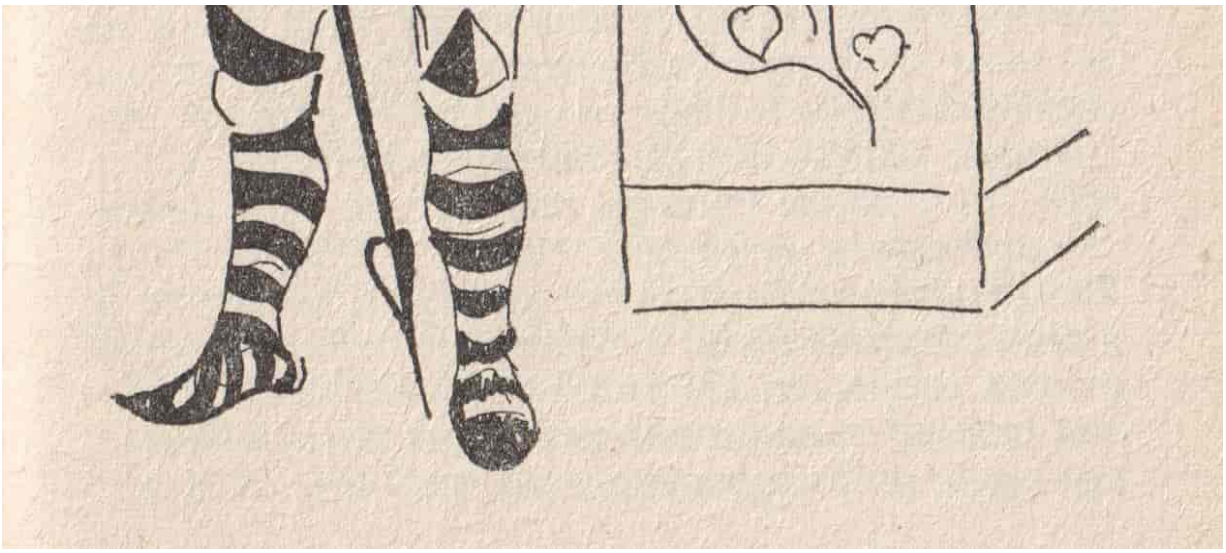

— Poslušaću, dedice, poslušaću. Ionako nisam voleo da kao nekakav zlikovac bežim iz vojske.

— Onda se vrati, i kad bude vreme, idi slobodno na stražu. A kad dođeš do grobnice, poškropi se osvećenom vodicom, opiši puškom krug i ostani u njemu. Bez obzira na ono što se dešava, ti ne obraćaj pažnju i ne izlazi iz kruga. Ali se ne smeš plašiti, jer inače teško tebi. A sutra dođi da mi ispričaš šta si uradio.

Bogumil zahvali starcu i vrati se u grad. Drugovi su mislili da će biti žalostan, ali on se smejao i pevao, a kad se približilo jedanaest sati, uzeo je pušku i veselo se uputio u crkvu. Drugovi koji su ga pratili požele mu sreću, kako bi se opet videli.

— I ja se nadam da ćemo se videti — upadne im Bogumil u reč. — Paziću bolje nego drugi, i videćete da ću to nekako izvesti.

Na to se oprosti s njima i kroz mračnu crkvu uputi se kraljevskoj grobnici. Tu uzme jedan od dvadeset i četiri svećnjaka u kojima su gorele sveće oko groba i osvetli sve uglove da vidi ima li koga; ali — nigde ništa. Onda stane usred grobnice, opiše puškom krug, stupi u nj, pritisne pušku uza se i stane čekati šta će se zbiti. Kad je počeo pomalo da se pribojava, ponavljao je u sebi starčeve reči, i strah ga je ostavljao, Onda otkuca jedanaest. Na to se otvori zlatni poklopac na princezinom kovčegu i ona iskoči odatle, sva crna, i počne da skače po grobnici. Htela je

da nasrne na vojnika, ali nije smela da prekorači krug. Zato u besu počne da kida poklopce s drugih kovčega i leševe koji su tamo

ležali. Tako je besnela do dvanaest, a onda je opet skočila na svoj odar, poklopac se zatvorio i zavladala je tišina. Iako je sve to hrabro podneo, Bogumil se ipak obradovao čuvši korake straže koja je dolazila na smenu. Vojnici se ne malo začude i obraduju ugledavši druga živog i zdravog, i odmah ga upitaju šta je doživeo.

— Što sam video, video sam, ali vam neću reći — odgovori Bogumil, jer mu je starac bio zapretio da ni s kim o tome ne razgovara.

Izjutra se to pročuje, i kralj pozove Bogumila da ga upita šta mu se u toku noći dogodilo.

— Milostivi kralju — odgovori Bogumil — ja vam to ispričati ne mogu, pa me nemojte ni pitati.

Kad je kralj video da je uzalud svako navaljivanje, zatraži od Bogumila da još jedne noći čuva stražu u grobnici, a on će ga bogato nagraditi. Bogumil to kralju i obeća. Po podne, pak, ode izvan grada k starcu, koji je opet sedeo pod istim onim drvetom.

— Dakle, kako je bilo? Jesi li dobro izdržao? — upita ga starac.

— Dobro; i mnogo vam zahvaljujem za savet — odgovori Bogumil, pa mu ispriča šta se sve dogodilo.

— E pa lepo — na to će starac. — Danas idi opet na stražu i postupi u svemu isto kao i juče. Možda ćeš videti još gore stvari, ali se ne boj, i dođi sutra opet da me posetiš.

Bogumil se zahvali starcu i ode kući. Kad je bilo pred jedanaest sati, uzme pušku i odlučno pohita u grobnicu. Kao i prošle noći, napravi krug i stane u sredinu, očekujući šta će se to još gore desiti. Čim je izbilo jedanaest, otvori se poklopac, crna princeza iskoči, a, kao na neki znak, počinu iz svih uglova da se pojavljuju razna čudovišta s vatrenim očima, kezeći ogromne njuške na Bogumila; grozni slepi miševi i sove počeše da mu lete oko glave, a princeza je besnela po grobnici i skakala tamo amo, kidala leševe i kezila se na Bogumila. Ali on je bez straha, oslonjen na pušku, stajao na straži i gledao taj pakleni prizor. Onda počne otkucavati dvanaest sati i sve iščezne.

Izjutra se kralj opet raspitivao šta je Bogumil video u grobnici, ali je on ćutao i ni slovca nije izustio.

Po podne opet ode starcu i sve mu ispriča.

— Još jednu noć, i princeza će biti oslobođena zlog duha — reče mu starac. — Ali, ako hoćeš da ti dam i treći savet, moraš mi dati polovinu svega što budeš dobio kao nagradu.

— Daću vam, čiko, samo me i po treći put posavetujte šta da radim.

— Idi opet u grobnicu na stražu, a kad princeza iskoči iz kovčega, pohitaj i lezi u nj, i sebi nad glavom načini krug. Kako se bude bližila ponoć, princeza će te terati i moliti i zapovedati da je pustiš u kovčeg, ali ti nemoj to učiniti, inače teško tebi! Videćeš šta će dalje da bude.

Bogumil obeća da će učiniti sve kako mu je starčić rekao i, oprostivši se s njim, pohita u grad.

Kad je otkucalo jedanaest, Bogumil je već stajao na svom mestu, a kad je princeza iskočila iz kovčega, on hitro prileti i legne unutra, a sebi nad glavom puškom napravi krug. Opet se stanu oko kovčega vrteti razna čudovišta, ali nijedno nije smelo da preskoči kovčeg. Princeza je besnela gore nego inače, a zatim je počela da goni Bogumila. Kad je, pak, videla da se on i ne miče, počela je da divlja, kidajući odeću sa sebe. Onda je klekla i počela da ga preklinje svim na svetu da je pusti u kovčeg pre ponoći. Ali Bogumil se pravio da ne čuje. Videći da i to ne pomaže, princeza mu stane obećavati da će mu dati toliko srebra i zlata da će moći da kupi celo kraljevstvo. Bogumil se ni na to nije osvrtao. Onda se najednom grobnica stane tresti, sve dvadeset i četiri sveće se ugase, a iz svih uglova stanu lizati modri plamenovi. Kovčezi se stanu otvarati, kosturi izići iz njih i uhvate se u kolo oko kovčega, kezeći se na Bogumila. Njemu je ledeni znoj izbijao po čelu kad je ugledao ovo jezivo društvo. Ali, pomislivši na svoj zadatak, preda se božjoj volji, zatvori oči i ostane u kovčegu ležeći kao da je i sam mrtav. Najednom se opet sve zatrese, izbije ponoć, i Bogumil, otvorivši oči, ugleda sve u najboljem redu; samo kraj kovčega kleči i usrdno se moli princeza Ludumila, lepa, pa čak i lepša nego što je nekada bila.

Bogumil ju je dugo s uživanjem posmatrao, i ostao bi i dalje u kovčegu i gledao princezu da nije čuo korake stražara. On onda tiho

ustane, a Ludumila mu priđe i obrati mu se svojim milozvučnim glasom:

— Kako da ti se odužim, hrabri moj spasioče, što si me oslobodio paklenih okova?

Bogumil ćutke uzme princezinu ruku i toplo je poljubi. Uto začuje iz daleka nekakvu buku, i preplašena princeza stisne se uz svog spasioca.

Vojnici koji su dolazili da smene Bogumila najpre su pogledali kroz pukotinu na vratima da li je pametno ulaziti u grobnicu, i ugledaju Ludumilu ozarenu svetlošću. Pomisle da to nije niko drugi nego anđeo, i zato se okrenu pa jedan preko drugog izlete iz crkve; to je bila ona buka od koje se princeza uplašila. Kad su dotrčali kući, vojnici odmah jave oficirima da Bogumil u grobnici razgovara s anđelom; odatle se vest prenese do kralja, koji odmah s njima pohita u crkvu da vidi je li to istina. Čim su otvorili vrata, kralj spazi Bogumila kako kleči pred oltarom s njegovom kćeri. Prosto nije svojim očima verovao da je to stvarno ona; tek kada se Ludumila okrenula i s radosnim usklikom bacila ocu u naručje, pritisne je kralj na srce i zaplače. Kraljica je upravo ustajala kad se kralj sa kćeri i Bogumilom vratio u grad.

Kako je neopisiva bila majčina radost kad je oplakivanu kćer opet ugledala živu i lepšu nego ikad. Sad je tek Ludumila ispričala šta je sve trpela i kako ju je Bogumil oslobodio. Roditelji stanu zahvaljivati Bogumilu, a kralj iziđe iz sobe i donese mu punu kesu dukata.

— Ne, ljubljeni kralju — odgovori Bogumil i stavi novac na stranu — nisam ono učinio radi nagrade, i zato novac ne mogu da primim.

Na to Ludumila uzme kralja za ruku i rekne:

— Dragi oče, on me je oslobodio; ja ga volim, a i on mene, i zato ćeš ga najbolje nagraditi ako ga primiš za sina.

Kralj se za trenutak zamisli, ali kad ga i kraljica molećivo pogleda, popusti i da pristanak za svadbu. Bogumil je bio kao u snu, i prosto ni sam nije mogao poverovati da će postati muž divne Ludumile.

Kralj je hteo da se svadba proslavi odmah, da bi Bogumil potom preuzeo kraljevstvo. Ali se mladoženja bojao da neće umeti da obavlju tu tešku dužnost, i zato zamoli kralja da ga nauči svemu što

bi kao gospodar trebalo da zna. Kralj pristane, i od tog trenutka Bogumil je bio svuda i na svakom mestu. Za kratko vreme upoznao je sve potrebe svog naroda i ispitao sva sredstva kako da im se pomogne, tako da je ubrzo znao više nego sam kralj. Potom je proslavljena svadba, a posle nje Bogumil je bio krunisan za kralja. Na svadbi mladi kralj nije zaboravio ni svoje roditelje i braću, već je slugu posadio pored kralja. Ovaj, naravno, nije više morao da tera stado na pašu, ali, osim udobnog stana V kraljevskom zamku, nije od sina dobio nikakvo bogatstvo niti titule, pa je i dalje ostao isti onaj stari Vojte kao i nekada. Braći je dao Bogumil svakome po jedno poljsko dobro, i od njih su postali dobri seljaci, koji nisu zavideli bratu na kruni, istina zlatnoj, ali teškoj.

Dobri Bogumil je živeo tako neko vreme sa svojom dragom Ludumilom, i sve su se više i više voleli. Ali zato ipak nisu zaboravili ni starca kome su dugovali za svoju sreću. Često su mislili na njega i tragali su za njim, ali od starca ni traga ni glasa.

Jednom kralj Bogumil sa ženom krene izvan grada u šetnju. Odjednom konji stanu kraj mosta, i ni da maknu s mesta. Kralj dovikne kočijašu da pogleda šta se to isprečilo na putu. Kočijaš odgovori da kraj mosta sedi neki starčić, i da se osim njega ništa ne vidi. Onda kralj sam siđe s kola, i kad bolje osmotri starca, odmah pozna svog savetodavca. Sav srećan, priđe mu i reče:

— Recite mi gde ste bili tako dugo. Svuda sam se o vama raspitivao, ali niko ništa nije umeo da mi kaže.

— Kad si se raspitivao, znači da nisi zaboravio na obećanje?

— Kako bih ga zaboravio! Od svega što sam dobio, polovina pripada vama. Pođite odmah sa mnom da vas pokažem ženi!

— Baš o njoj je reč; zar ne znaš da je ona samo pola tvoja?

Bogumil stane kao ukopan. Kao da mu se sva krv u telu sledila. To mu nije dotle palo na um.

— Da se uverim da reč držiš uvek i svuda, v da ćeš pravedno postupati, daj mi prvi dokaz. Uzmi mač, preseci ženu napola i podeli je sa mnom.

Bogumil se sav strese i drhtavim glasom mu reče:

— Ne traži od mene takvu svirepost, radije ću ti dati celo kraljevstvo.

— Ja neću celo — odgovori starac. — Hoću samo pola kraljevstva i pola žene. A to s pravom smem da tražim. Ako hoćeš da uradiš kako je pravo, onda ne oklevaj, već žrtvuj ono što ti je najdraže, jer veliki greh učini kralj kad prekrši zadatu reč.

Bogumil skupi svu odlučnost da dokaže kako se u držanju obećanja može ravnati i sa prosjakom u ritama, i prišavši kolima saopšti ženi svoju tešku obavezu. No Ludumila je bila dostojna takvog supruga. Ona iskoči iz kola bez reči, da mu ne bude još teže, i pristupi starcu. Kralj je mislio da će ovome biti žao tako krasnog stvorenja, ali starac je bio kao stena. Supruzi se još jednom zagrle, kralj istrgne mač i ...

— Ne seci! — krikne starac. — Bilo je to samo kušanje, da vidim hoćeš li pravedno vladati i da li ćeš uvek držati reč. Sad vidim da se nisam prevario u tebi.

Dok su se kralj i kraljica osvestili, starac im je iščezao ispred očiju — ali iz sećanja nikada.

Bogumil je do smrti vladao pravedno i blago, i za narod je to bilo srećno doba.

ČUDOTVORNI MAČ

Seljaku Vavri umrla je žena, ali mu je za utehu ostao sinčić Vojćeh, zlatan dečak. Kad je odrastao, postao je dobar seljak kao i otac, samo što je od njega bio učeniji i veštiji. Jednom su zasejali pasulj, i kad je seme niklo, išli su da ga čuvaju da se ne desi neka šteta.

Prvog dana čuvao je tata. Oko ponoći učini mu se da usred polja pase beo konj; pomisli da sanja, i upita se kako li se taj konj tamo stvorio. Onda pojuri za njim da ga otera. Ali kad se približio konju, ovaj pobegne na drugu stranu, i tako je jadnog Vavru vukao za nos sve do ponoći; onda je odjednom iščeznuo. Vavra nije znao šta da misli, ali izjutra sve ispriča sinu.

Vojćeh ne reče ni rečce, ali pomisli da je tata sigurno kod kume zavirio u čašu pa mu se posle svašta prividelo. Ipak, da bi se sam osvedočio, ode na njivu; tamo, mećutim, ni listić nije bio pomeren, a kamoli da je nešto bilo pogaženo. Dakle, to što je tata video bio je samo puki san.

Sutradan doće red na sina. Kad se smrklo, obesi ovaj pušku o rame i poće da čuva pasulj. Dugo je obilazio njivu, ali ništa nije opazio. Najednom iziđe mesec iza oblaka, a na suprotnom kraju njive pojavi se konj beo kao sneg, i stane koračati po pasulju. Vojćeh pogleda bolje, da li ga oko ne vara; onda se maši puške da opali, ali konj zaviče:

— Ne pucaj, inače će te stići nesreća!

Posle ovih reči, približi se lakim korakom Vojćehu i nastavi:

— Ja sam tvoja majka, a ovo je moje čistilište; ako hoćeš da me oslobodiš i sebe da usrećiš, uzjaši me, i ja ću te odneti!

— Rado bih to učinio kad bih samo mogao ocu najpre da javim da se ne brine.

— To baš ne smeš.

Vojćeh se malo dvoumio, ali onda pomisli: „Šta s tim? Tata će se malo brinuti, ali znam unapred da će mi oprostiti kad se vratim i kažem mu da sam jadnu majku oslobodio iz čistilišta.” S tom mišlju baci se na konja, a ovaj se s njim digne u vazduh. Leteli su celu noć, ceo dan, i opet noć i dan, a još nisu bili na kraju puta; tek trećeg dana stignu do jedne divne zemlje, i tu se konj spusti na tle.

— Ovim putem — reče majka Vojćehu — stići ćeš do zamka u kome živi kneginja čarobnica; stupi kod nje u službu, ali pazi da ne činiš sve što ti ona naredi. Kad odslužiš, dođi opet na ovo mesto, a ja ću te odneti dalje.

Vojćeh posluša i uhvati put sve dok nije stigao do lepog zamka. Iz njega su baš izlazila kola u kojima je sedela žena zavodljive lepote; čim je ugledala Vojćeha, dozva ga i upita šta traži u zamku.

— Milostiva kneginjo, tražim nekakvu službu, pa makar i najmanju.

— Ako nećeš da služiš oko konja, onda moraš otići praznih ruku.

— Neću otići; ja ionako volim da se bavim oko konja.

— Onda hajde — rekne kneginja, skoči s kola i prođe kroz celo dvorište do jedne konjušnice, u kojoj su bila tri konja. — Ova dva — reče pokazujući dva divna vranca —dobro ćeš hraniti i paziti; ovom trećem daj samo jednom dnevno nešto malo u jasle, ali ga zato tri puta dnevno izmlati gvozdenom šipkom. Jer ako to ne bi činio, on bi postao suviše besan, pa ne bih mogla da jašem na njemu. Slušaj moju naredbu, i nećeš žaliti.

Izgovorivši to, ode iz konjušnice.

— Jadniče — reče Vojćeh trećem konju, približivši mu se — treba da te morim glađu i da te tučem gvozdenom šipkom, a ti si i bez toga suv kao saraga; dobro je majka govorila da ne slušam tu čarobnicu.

Kad je došlo vreme da se konji hrane, Vojćeh položi mršavome konju u jasla isto koliko i drugima, a nije ga ni prstom dirnuo. Žalosno, ali i s izrazom zahvalnosti, gledao ga je jadni konj i umiljato se trljao uz njega, kao da hoće da mu se zahvali. Uveče Vojćeh

donese od svoje večere komad belog hleba i ćušne ga konjiću, a ovaj mu se na to obrati ljudskim glasom:

— Hvali ti, Vojćehu, što si me oslobodio. Svi koji su dosad služili, poslušali su čarobnicu, moju maćehu, koja me je iz pakosti pretvorila u konja i htela da me za večna vremena baci u propast. Ti si se jedini sažalio na mene i zato hoću da ti se odužim. Podigni ove jasle. Pod njima leži čudotvorni mač, o kome osim mene niko živi ne zna. Uzmi ga i dobro sakrij, a sutra zamoli čarobnicu da ti dozvoli da me uzjašeš i malo se prošetaš. Ona će ti to učiniti, ali će pri tom gledati s prozora i ni za trenutak te neće gubiti iz vida. Ali ti isuči mač i reci: „Ovoj ženi glava dole!" Glava će joj sleteti, a šta će posle biti, videćeš.

Vojćeh učini kako mu je konj rekao. Podigavši jasla, ugleda pod njima omanji mač od čistog čelika sa zlatnom drškom. Uzme ga i sakrije pod postelju. Sutradan, kad je konjima položio seno, iziđe pred kneginju i zamoli je da mu dozvoli da malo jaše. Tek kad je rekao da će mučiti konja, kneginja mu dozvoli. Vojćeh onda ode u konjušnicu, sakrije mač pod odeću, uzjaše konja i počne ga goniti po dvorištu. Kneginja, u želji da se osvedoči da li konjušar zaista konja bije i muči, stane na prozor, ali u tom trenutku blesne mač u Vojćehovoj ruci, a kneginjina glava sleti na zemlju. Konj priskoči, tako da ga je krv čarobnice poprskala, i on se u tom trenutku pretvori u krasnog mladića. Vojćeh je stajao kao ukopan kad mu je mladi knez prišao, a zatim pritrče sluge i, poznavši svoga gospodara, stanu mu klicati. Knez zamoli Vojćeha da ostane u zamku, ali Vojćeh ne htede; onda knez naredi da mu sašiju zlatno odelo, bogato ukrašeno dragim kamenjem, a i čudotvorni mač morao je Vojćeh zadržati za uspomenu. Onda se oproste i Vojćeh pođe svome dragome belcu.

Belac mu je već izdaleka klimao glavom.

— Tako, sine, tako — rekla je majka, videći ga u divnoj odeći. — U takvom odelu i s tim mačem htela sam te videti, jer ćeš samo tako doći do sreće. Sedi, odneću te u drugu zemlju.

Konj je opet leteo danima i noćima, dok nije doleteo u blizinu jednog velikog grada. Tu se majka spusti na zemlju i odvede Vojćeha do jedne ste

ne, pa lupne tri puta nogom o zemlju. Stena se otvori i ukaže se prekrasan vrt, pun mirisnog cveća, ptica pevačica i slatkog voća, a usred vrta izbijao je u kladencu mlaz vode bistre kao kristal.

Kad se Vojćeh malo prošetao tuda i najeo slatkog voća, majka reče:

— A sad hodi i zamoči glavu u ovaj kladenac.

Vojćeh priđe i zamoči glavu, a kad ju je izvadio, njegova dotle kestenjasta kosa bila je sva zlatna. Mladić je stajao zapanjen, ne znajući šta se to s njim desilo. Ali ga majka brzo trgne iz razmišljanja govoreći:

— Sad slušaj, moj zlatokosi sine, šta ću ti reći: u ovom velikom gradu u čijoj se blizini nalazimo živi kralj, koji ima divnu kćer. Pošto je već star, on stalno tera kćer da od mnogih kneževa koji traže njenu ruku izabere sebi supruga i budućeg kralja. Ali ćudljiva devojka ne želi to da učini na uobičajen način. Zato je sazvala na današnji dan veliki sabor. Dala je da se usred ograđenog velikog kruga podigne uzvišenje i da se na njemu obesi njen beli veo. Ko na konju, u brzom trku, preseče veo nadvoje, taj će biti njen mladoženja. Uzmi zato svoj mač i bori se za nevestu. Dobro pazi da presečeš veo. A onda se brzo okreni i odjaši, jer tamo ne smeš ostati.

Nedaleko od tog mesta, u ograđenom krugu sedelo je puno gledalaca i radoznalo čekalo da vidi koji će od svih tih kneževa i prinčeva preseći veo. Na najraskošnijoj tribini sedela je princeza Milada. Odeća joj je bila protkana zlatom, a u smeđim kovrdžama treperili su dijamanti kao zvezde na nebu. Ali ona je bila žalosna što meću svim takmičarima nema nijednog koga bi njeno srce izabralo, i zato je bila zadovoljna što je veostao čitav i nakon toga pošto su se svi okušali. Uto doleti mladić na belom konju, a glava mu blista kao sunce; u trku preseče veo i, poklonivši se princezi, iščezne kao da ga je vetar odneo.

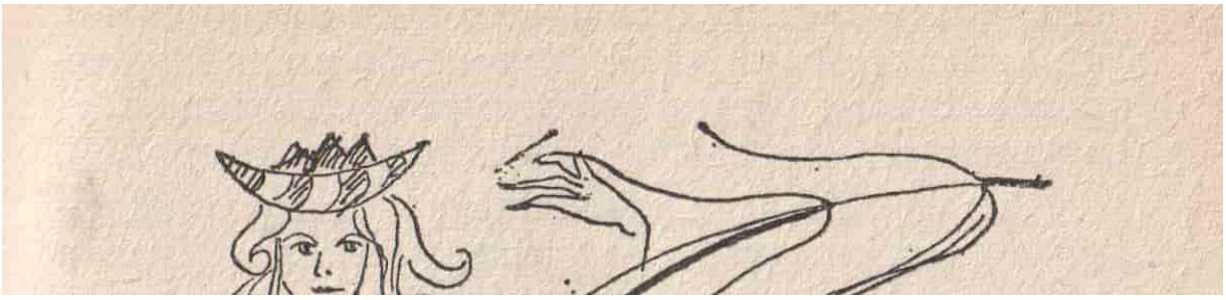

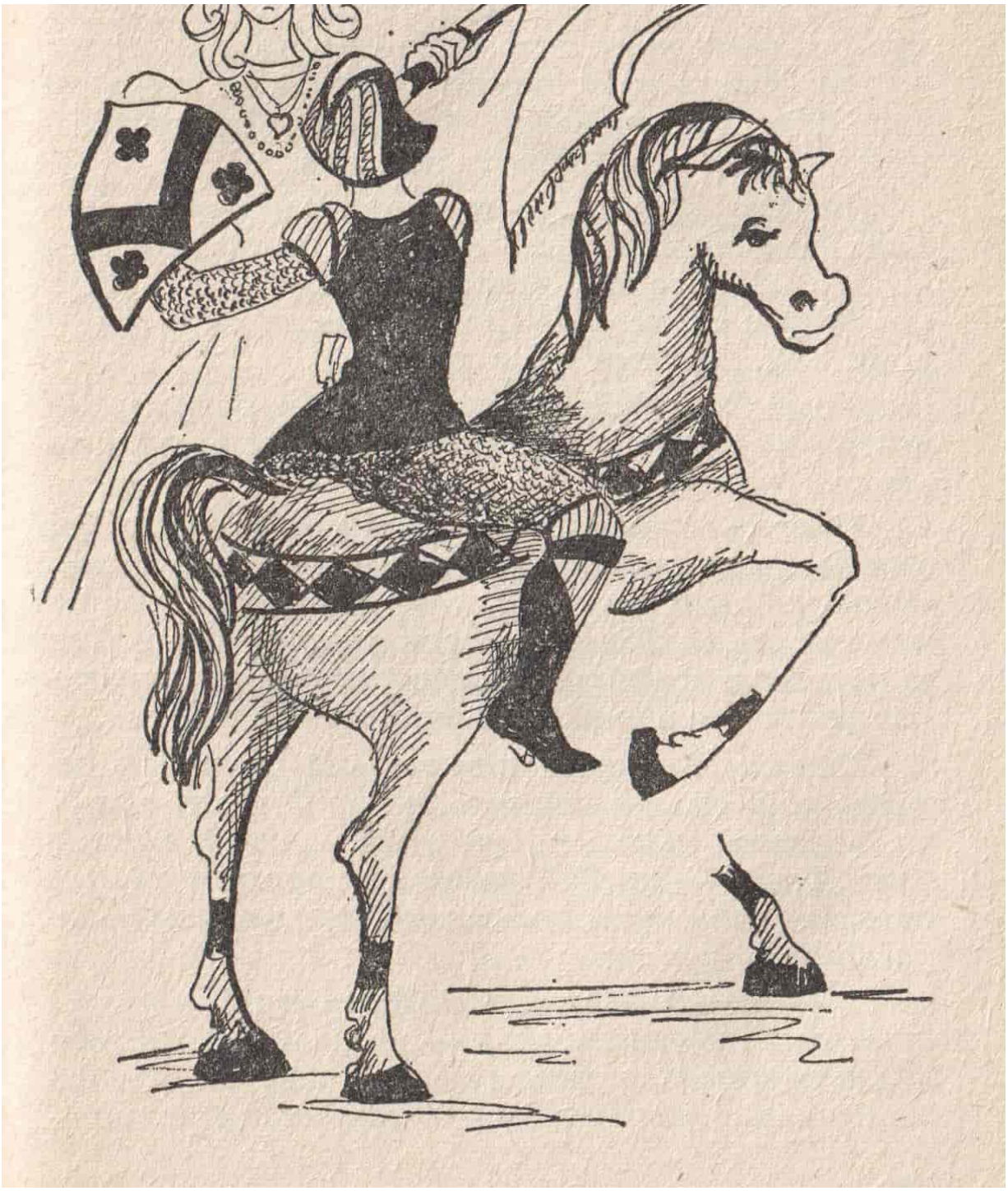

Svi se odjednom uskomešaju i stanu tražiti jahača, ali on kao da je u zemlju propao. Milada je bila vrlo ogorčena što je gordi gospodičić prezreo njenu ruku. Ali da bi se osvedočila hoće li još jednom doći, odmah objavi da će sutradan opet biti veliki sabor. Ko preseče prsten obešen o vrpcu, toga će uzeti za muža.

Vojćeh je sedeo u vrtu u steni duboko zamišljen. Tamne oči Miladine bile su ga očarale. Ali mu uto majka priđe, ispriča mu šta je princeza objavila i završi: — Sedni na mene, sine moj, i uzmi mač, pa ćemo i mi tamo!

To je bilo baš ono što je Vojćeh želeo. Ne gubeći ni trenutka, poleti sa svojim belcem ka gradu.

Opet je Milada sedela kraj oca, a oči su joj lutale po drumu kojim je dan pre toga dojahao zlatokosi mladić. Ali nisu spazile onog za kim su čeznule sve dok se svi prosci nisu izređali. Tek je poslednji doleteo zlatokosi, isukao mač, presekao prsten, poklonio se princezi i iščezao.

Svi su se ljutili što mladić ponižava devojku koju su oni poštovali kao boginju, ali je to, naravno, najviše ljutilo Miladu. Ona pomisli: „Treća — sreća", pa odmah proglasi da se i sutradan svi okupe; ko zeleni venac preseče napola, biće njen muž.

— Majko — zamoli Vojćeh sutradan kad se spremao da pojaše u grad — dozvoli da kraj one divne princeze provedem makar trenutak i da samo nekoliko reči s njom progovorim, da ne pomisli kako je mrzim. Onda ću bez opiranja poći s tobom kud god me povedeš.

— Dragi Vojćehu, ne traži to od mene. Kad bi progovorio s princezom, morao bi me izdati, a tone smeš učiniti; poslušaj me, na žali se i ne jadikuj; sreća te neće mimoići.

Nutke, ali teška srca, usedne Vojćeh na konja i odjaše u grad da po treći put okuša sreću.

Krišom od Milade, kralj je na onoj strani kuda je Vojćeh dvaput odjahao postavio jake straže i vojnicima strogo naredio da ustrele konja ako vitez tuda pobegne.

Vojćeh je došao, presekao nadvoje zeleni venac, ali, ne mogući da se uzdrži, zastao je za trenutak pred tribinom na kojoj je sedela Milada. Svi su već ustajali i klicali, a Milada je od sreće čas crvenela, čas bledela, jer je mislila da će ovoga puta zlatni jahač ostati kraj nje. Ali belac se naglo trgne, okrene se na onu stranu odakle su došli, i izgubi se iz vida.

Narod se ljutio, kralj pretio. Samo se Milada smejala, i tek kad je ostala sama, zaplakala je.

Ni Vojćehu nije bilo bolje. Sedeo je u vrtu sav van sebe i nije progovarao ni reči; niti je jeo, niti spavao. Drugog dana dođe majka i kaže mu:

— A sada, dragi sine, moramo se na kratko vreme rastati. Ostavi ovde sjajnu odeću i mač, i obuci seljačko odelo. Nedaleko odavde pase stado ovaca. Uhvati jedno jagnje, zakolji ga i oderi, pa pokrij glavu kožom da niko ne vidi da imaš zlatnu kosu. Zatim idi i potraži službu u gradu. Aki ti budem potrebna, znaš gde sam. Ali nikome ne otkrivaj ko si dok ti to ne dozvolim.

Vojćeh učini sve kako mu je majka kazala i, oprostivši se s njom, ode u grad.

Milada je upravo sedela u vrtu, kad začuje spolja viku i objašnjavanje između stranca i posluge, pa ode i sama da vidi šta se tu dešava. Tu spazi pogrbljenog čoveka u ritama, s jagnjećom kožom na glavi i jednim povezanim okom.

— Šta hoće taj čovek? — upita slugu.

— Traži ovde službu, milostiva princezo — odgovori sluga. Kao da ovde ima službe za takve prosjake!

— Dobro radi što ovde traži službu, jer mu je mi ponajpre možemo dati. Šta umeš da radiš?

— Ah, premilostiva princezo — odgovori stranac, ljubeći je u ruku — ja sam bedni siromašak, rado bih nešto radio, ali sam bogalj, pa me ljudi neće u službu jer kažu da imam gadno lice i nakaznu glavu, koju moram da pokrivam kožom. Slušao sam o tvojoj dobroti, divna kneginjo, i zato sam naumio da dođem k tebi i zatražim da mi milostivo udeliš ma i najmanju službicu.

— Neću izneveriti tvoje poverenje. Kako se zoveš?

— Vojćeh.

— Ako se razumeš u vrtarstvo, zadržala bih te u svom vrtu, da dokažem ljudima da ne treba prezirati nesrećnog čoveka.

— O, ja se u tome dobro razumem, milostiva kneginjo! — odgovori on.

— Dobro, onda pođi sa mnom. Tvoj glavni posao biće da svakog jutra doneseš sveže cveće u moje odaje.

— To će biti moja najmilija dužnost — odgovori novi baštovan, pa pognute glave i pogrbljenih ramena pođe za svojom gospođom, bojeći se da će ga poznati. Ali Milada mu pokaže vrt i ne pogledavši ga bolje.

Sada su za Vojćeha nastali dani ispunjeni zabavnim poslom i zadovoljstvom. Sve što je radio, radio je za onu koju je iz dana u dan sve više voleo, i zato mu je sve išlo od ruke, kao da se igra, i sve mu je uspevalo, kao da je taj posao učio ne znam koliko. Milada nije mogla dosta da se nahvali svog novog baštovana, i ni za živu glavu ne bi dozvolila da mu neko učini nažao. Čim bi se izjutra probudila, osetila bi miris cveća koje je stajalo u divnim vazama na stolu. I tako je bilo u svim sobama, u svakoj se širio nov, još prijatniji miris. Kad je stupila u vrt, hodala je kao po svili, i svaki dan bi naišla na nešto novo: novu klupu, grm, leju ili tome slično. Ali najlepše je bila ukrašena senica, u kojoj je Milada provodila najveći deo dana. Najlepše puzavice vile su se po zidovima, a na stolu je stajalo spremno divno voće.

— Prosto ne znam šta je to — rekla je jednom Milada — pod tvojom rukom sve kao da raste samo od sebe.

— Ali ne bi raslo da vaš milostivi pogled ne blagosilja moje ruke — odgovorio je Vojćeh i s osmehom poljubio ruku koju mu je pružila.

Jednom princeza upita svoga baštovana da li je bio u gradu kad su se svi kneževi tri dana uzastopce okupljali i da li je video onog zlatokosog jahača.

— Nisam ga, doduše, video, ali sam slušao o njemu. Ali i da je bio sav u dijamantima, ispao je neučtiv, jer se sva tri puta udaljio.

— Ko zna zašto — odgovori princeza i zagnjuri lice u grm da Vojćeh ne spazi suze koje su joj tekle niz lice. Ali ih je Vojćeh ipak video, i od sreće bi joj pao pred noge da se nije setio majke.

Brzo je oborio pogled na zemlju i počeo da radi, praveći se kao da ništa nije bilo.

Često je i kralj dolazio kćeri u vrt i razgovarao s baštovanom, ali je Vojćeh dobro pazio da se ne izrekne. Već je dugo vremena bio u zamku, i svi su osećali i voleli njegovu blagorodnu narav.

Jednog dana rano izjutra, kao i obično, Vojćeh donese kotaricu punu cveća u princezine odaje, ali kad je stupio u prvu sobu, gde je inače sobarica čekala na njega, spazi princezu svu u crnini i uplakanu.

— Nosi, Vojćehu, to cveće radosti, a uberi mi cveće žalosti — obrati se princeza zaprepašćenom baštovanu.

— Ah, premilostiva princezo, šta se to tako žalosno desilo? Nisam čuo ni za kakvu nesreću.

— Verujem ti, jer je sinoć kasno došao glasnik i doneo ocu vest da ogromna neprijateljska vojska ide protiv naše zemlje. Gde da nađemo toliko vojnika da odolimo tolikoj sili? Od najbližih suseda teško da će nam koji pomoći, jer nas mrze i ljute se što nijednog nisam uzela za muža.

— Samo ne gubiti nadu, doći će vam odnekud oslobodilac — uteši je Vojćeh i ode sa cvećem.

Sutradan se okupi u zamku mnogo naoružanih ljudi, pa krenu na bojno polje, na čelu sa kraljem i njegovom hrabrom kćeri, jer je Milada neizostavno zahtevala da pođe sa starim ocem. Kad nije mogla udajom, htela je bar brigom da mu zameni sina ili zeta. Pri polasku oprosti se sa Vojćehom i zamoli ga da dobro pazi na sve, a naročito na njenu dragu baštu. Vojćeh joj to obeća, ali je u sebi drukčije mislio. Već sutradan izgubio se iz zamka, digavši ruke od svega. Samo je bašta bila zabravljena i niko nije mogao u nju da uđe.

Za to vreme kralj, približivši se neprijatelju, podigne šatore u polju i stane se spremati za boj — i sigurnu smrt. Jer je video pred sobom razasute gomile neprijatelja, koji je bio bar desetostruko jači. Vojske su već stajale jedna naspram druge i čekale znak za početak bitke. Milada je gledala sve u strahu i drščući iz svog šatora, i odjednom opazi kako na belom konju jaše zlatokosi mladić. Odelo blista na njemu, a na plavoj, dijamantima ukrašenoj kapi vije se belo pero. U jednoj ruci drži zlatnu uzdu svog belca, u drugoj mali čelični mač.

Kad ga je Milada spazila, srce joj pod srebrnim vrpcama ukrašenog prsluka zalupa od radosti, a lice se zarumeni kao majska ruža. Više nije osećala strah niti strepnju. Mladić se postavi na čelo kraljevih pukova, isuče mač i vikne: — Svima neprijateljima glave

dole! — I crne mase neprijatelja popadaju bez glave s konja. Ali za trenutak ih je opet bilo puno kao skakavaca. I po drugi put mladić isuče mač, i glave popadaju, a tako i po treći put, dok više nije bilo živog nijednog neprijatelja. Ali tek što je poslednja glava pala, jahač okrene konja i vrati se odakle je i došao.

Obogaćena plenom opljačkanim u bogatim neprijateljskim šatorima, vrati se kraljevska vojska kući. U međuvremenu se i Vojćeh vratio, i pre nego što je Milada s ocem stigla, zamak je bio sav u cveću. A najlepše su bile ukrašene princezine odaje.

— Gde si samo nabrao to divno cveće? — upita ga princeza, stupivši u zamak i spazivši mnoštvo cveća. — Pa ti si opljačkao sve vrtove!

— Milostiva princezo, ko ne bi želeo vama da učini zadovoljstvo! Ljudi su me častili cvećem, tako da iz naše bašte nisam ubrao ni jedan jedini.

To nije bilo istina, jer je najviše cveća sam Vojćeh bio doneo iz vrta u steni, da Miladi pričini zadovoljstvo. Ali je ona po povratku stalno bila tužna, a Vojćeh bi često primetio i da su joj uči uplakane. Zato naumi da ode majci i zamoli je za dozvolu da otkrije princezi ko je.

Primetivši da joj otac sve više slabi, i znajući da bi mu olakšala poslednje časove kad bi se udala, Milada se više nije htela opirati njegovim molbama, i obeća mu da će izabrati jednoga od kneževa koji su se otimali o njenu ruku.

Obradovan time, stari kralj pozove puno gostiju, među kojima je bilo dosta pristojnih mladoženja.

Osam dana pre gozbe kuvari i kuvarice nisu znali gde im je glava. Krojači i švalje izgubili su razum od razmišljanja po kakvoj modi da sašiju princezi svadbenu odeću. U celom gradu spremalo se i jurilo, i sve kao da se okrenulo tumbe. Jedino je Milada hodala kao izgubljena i krišom uzdisala i plakala. Kočije su pristizale. Stolovi su bili postavljeni, muzika je svirala; samo je nevesta, neobučena, tužno sedela u svojoj sobi i gledala u vrt. Vojćeh je upravo išao po vrtu i brao cveće za kitu koju je princeza poručila za sto. Onda ode i sedne pod drvo, položi cveće u krilo i skine s glave kapu. Milada zadrhti ugledavši kako starom Vojćehu ispod ovčije kože zlatna kosa

uokviruje lice. Vojćeh istrgne tri zlatne vlasi, veže njima kitu i brzo ponovo pokrije glavu. Ali Milada je već dosta znala. Nasmejana, pozove sobaricu i naredi joj da je što raskošnije obuče. Kad je ušla u dvoranu, svi koji su na nju čekali pretrnuli su pred njenom lepotom, a mladi kneževi jedva su čekali da doznaju ko će dobiti krasnu kitu cveća.

— E pa, draga kćeri — obrati joj se otac kad su se spremali da sednu za sto — uzmi kitu i podaj je onome koga si izabrala za muža.

Milada uzme kitu i izjavi: — onoga Koji je ovu kitu vezao volim, i samo ću njega uzeti za muža.

— Draga kćeri, osvesti se. Pa nju je vezao Vojćeh, tvoj ružni baštovan.

— Znam, dragi oče! I baš taj ružni baštovan biće moj muž — odgovori Milada i pošalje slugu da dovede gore baštovana. Ali sluga izbrblja Vojćehu zbog čega ga princeza zove; zato Vojćeh pošalje slugu napred da poruči da će odmah doći. I zaista, nije prošlo ni deset minuta, a Vojćeh se pojavi na vratima u svoj svojoj lepoti. Blažena nevesta mu pritrči i predstavi ga svima kao svog muža. — Sad se sigurno više ne ljutiš, oče, što sam izabrala ružnog Vojćeha? — upita preneraženog oca. Otac, naravno, radosna lica pruži ruke mladencima i blagoslovi ih. Onda sednu za sto, a napolju otpočne paljba, da su se prozori tresli. Sutradan je proslavljena svadba i krunisanje Vojćeha i Milade.

Kad je veselje bilo u punom jeku, mladi kralj se neopaženo izgubi i odleti do stene, gde ga je očekivala majka.

— Ah, kako ti zahvaljujem, majko. Kako sam dobro učinio što sam te u svemu slušao! Ti si me učinila najsrećnijim čovekom na svetu.

— Dragi sine, zato što sam ti pokazala gde ćeš naći čudotvorni mač, kojim si zadobio sreću, i za sve dobro što sam ti učinila, uzmi ovaj mač i odseci mi glavu. Kad budem oslobođena, moći ćeš sve da ispričaš svojoj ženi.

— Majko, majko! Kako možeš to da tražiš od mene?

— Ako to ne učiniš, oboje ćemo biti nesrećni.

Šta je jadni Vojćeh mogao? Uzeo je mač i jednim udarcem odsekao belcu glavu. Uto izleti iz belca bela golubica, zalepršа

krilima i odleti iza stene. Sav žalostan, pođe Vojćeh za njom, ali se sa ulaza vrati i nabere za Miladu pune džepove slatkoga voća. Kad je izišao, stena se za njim zauvek zatvori.

Mrtav umoran, vrati se Vojćeh uveče kući, gde su svi bili uzbuđeni zbog njegovog nestanka. Milada je sedela u sobi i nije mogla sebi da objasni kako je Vojćeh mogao da ode na sam dan svadbe. Uto se tiho otvore vrata i Vojćeh stupi pred nju.

— Ah, Vojćehu, ala si me uplašio! Gde si bio celog dana?

— Ne ljuti se, Milada. Oprostio sam se s majkom.

Na to ispriča Miladi sve što se desilo. Kad je završio, maši se rukom u džep da joj dokaže kako je u tim žalosnim trenucima mislio na nju. Ali umesto meke sočne jabuke, izvuče zlatnu jabuku i istu takvu krušku, a grozd je imao zrna od dijamanata, i Milada sva srećna primi taj dokaz sećanja.

Gozbe i svečanosti trajale su još mnogo dana, a onda mladi kralj pošalje po svog oca, koji je dotle oplakivao izgubljenog sina. Kad je čuo o njemu tako radosne vesti, umalo nije poludeo od sreće. Pošto je razdao sve što je imao, ode sinu, gde ga je čekao divno uređen dom.

Lepa Milada rodila je svome mužu puno sinova, ali, iako su bili lepi, nijedan nije imao očevu zlatnu kosu.

NOĆNA STRAŽA

U neko selo stigne jednom novopečeni učitelj. Dok učiteljskog pomoćnika zadesi ta sreća da se dočepa škole, bude obično bogat godinama, ali siromah parama. Tako je bilo i s našim novim učiteljem. I zato on jednog dana pomisli: „Što bih se ja dalje mučio? Naći ću bogatu ženu i dići ću ruke od učiteljovanja." Ali bogate neveste ne rastu kao gljive posle kiše, pa da neko samo ode i nakupi koliko hoće. Naš dragi učitelj dugo je tražio, ali ništa nije našao. Najzad mu se ipak dosadilo. Kad je video da bogataši od njega prave budalu, uzeo je sirotu devojku i ostao učitelj.

Učiteljka je bila štedljiva žena. Iako ni jednu jedinu paru nije uzalud trošila, ipak nije bila u stanju da nešto uštedi, pošto joj je muž imao veoma skromne prihode. A kad im se rodilo dete, tek onda su navalili razni troškovi. Učitelj stane da razmišlja koga bi uzeo za kuma, da se na taj način iskobelja iz bede; i tako mu padne na um da mlinar važi za najbogatijeg čoveka u celom kraju. Zato ode mlinaru i zamoli ga da kumuje njegovom detetu. Mlinar se nije ustezao i darovao je detetu u pelene talir. A to je bilo kao da nije dao ništa. No učitelj je mislio: „Ne mari, što nije dao sad, daće docnije.” Samo, grdno se prevario. Nije znao da je kum mlinar užasna tvrdica, koja ni vrapcima pod krov ne da, i da ga ljudi tako glasno proklinju da i rođenim ušima može čuti.

Učitelj je čekao dvatri dana; čekao je celu nedelju. Ali kad kum još uvek ništa nije slao, pa učiteljka, osim nekoliko jaja i malo mleka što su joj seljanke poslale, nije imala ni trunčice hrane, osmeli se učitelj i krene sam u mlin.

— Dobro jutro, kume! Šta nam nosite? — dočeka ga mlinar.

— Ništa ne donosim, dragi kume; ali rado bih od vas nešto odneo!

— A šta to? Ako mogu, rado ću vas uslužiti.

— Molio bih vas da mi sameljete i date mericu raži i mericu pšenice.

— Ako ne tražite ništa drugo, to je lako. Brzo, sipajte mericu raži i mericu pšenice. Kad bude samleveno, neka to Honze odveze učitelju.

Kum učtivo zahvali i veselo ode kući. Uveče dođe mlinarov momak i doveze brašno. Neko vreme u kući je vladao mir. Kažu da nekim ljudima ljutnja prija, pa je i kod našeg učitelja to bio slučaj. Kad bi došao iz škole, gde bi se naljutio na decu, pojeo bi punu činiju buhtli. Od toga se, doduše, gojio, ali je gospa učiteljki brašno iz ostave iščezavalo. Najzad su pojeli i sav hleb, pa kum opet ode u mlin. Ovog puta mlinar nije tako rado pozvao momke da naspu mericu raži i mericu pšenice, ali je to ipak učinio. Kod učitelja su ovog puta malo bolje pazili, ali šta vredi — dve merice brašna ne traju večno.

Kad se sanduk sa brašnom ispraznio, učitelj nije znao da li da opet ide kumu.

— Ja mislim da ne ideš — reče mu žena — bolje da se kod nekog drugog zadužimo. Ti bogataši ne znaju šta je beda, a kad ih čovek češće za nešto moli, kažu da je nesnosan i bezobrazan. A, kako sam čula, ni naš gospodin kum ne spada u darežljive.

— Ali ja ipak idem, pa ako da — dobro je!

Kad je došao u mlin i opet zatražio dve merice žita, mlinar ga je dočekao i rekao ne baš naročito ljubazno: — Vidite, kume, ja nikome ne dajem na veresiju, a najmanje dvaput, ali zbog kumstva sam s vama napravio izuzetak. Da bih vam sada samleo brašno, morali biste najpre da platite stari dug. Ja imam velike izdatke i potreban mi je novac.

Čuvši to o plaćanju, učitelj se oseti kao da ga je neko maljem po glavi udario.

— Strpite se još malo, kume — zamoli, gnjaveći kapu u rukama, tako da umalo voda iz nje nije potekla. Kum nešto progunća i ode u prostoriju gde se melje žito. Ubrzo se vrati, rekavši: — Daću vam

žito, i to ne dve merice, već puna kola; sve ću vam samleti i doterati kući, i to zabadava, pa ni onaj stari dug ne morate platiti, ako pristanete da me, kada umrem, tri noći čuvate.

— Tri noći? — ponovi učitelj, gledajući začuđeno mlinara i misleći da se ovaj šali. Ali kada je video da je to istina, bez oklevanja da obećanje. Nije bio plašljiv, u aveti nije verovao, pa je pomislio: „Za toliko žita vredi da čuvam kuma tri noći. Zašto da to ne učinim!" Učtivo se zahvalio kumu, pružio mu ruku da potvrdi obećanje i zadovoljan se vratio kući. Učiteljka se malo ljutila kad joj je muž ispričao šta se dogovorio s kumom.

— Naš dragi kum se sigurno plaši da će ga ćavo odneti, čim traži da ga čuvaš. Samo teraj šegu s tim stvarima, pa ćeš videti šta će iz toga da se izrodi! — dovrši ona svoju grdnju, ali se muž nasmeje i odgovori:

—Ćuti i budi srećna što ćeš imati cele godine šta da jedeš, jer za onaj bedni groš što ga u školi zaradim ne bi mogla ni suknju za sebe da kupiš; a za mene ne brini, to ću urediti kad dođe vreme.

Kum mlinar je održao reč; uveče je sluga doterao kola brašna puna kao oko. Sutradan se kod učitelja ceo dan dimilo iz dimnjaka. Ostava je bila puna hleba i kolača.

Kad je učiteljka iznela na sto treći hleb, najpre ga je prekrstila, zatim ga načela i okrajak spustila na sto. Ali okrajak je počeo da se klati, kao da ga neko drma.

— Molim te, čoveče, pogledaj samo šta taj božji dar radi na tom stolu; to je loš znak! — uzvikne učiteljka, gledajući sa strahom u okrajak.

— Pričam ti priču! Tebi se stalno nešto priviđa; položi ga na drugu stranu pa se neće klimati.

Žena je tako i učinila — okrajak je sad mirno ležao na stolu. Ali u tom trenutku neko zakuca na prozor i spolja se začuje glas: — Šalje me gospa mlinarka da gospodin učitelj ne zaboravi na obećanje — gazda je umro!

— Šta, kog đavola tako brzo? Idi samo, evo mene odmah — odgovori učitelj, tražeći istovremeno štap, ogrtač i pušku da se spremi za bdenje.

— Ti ideš, a ja ću ovde presvisnuti od straha — naricala je učiteljka.

— Kakav strah, ludo jedna! Lezi i spavaj, neće mi se ništa desiti. — I, utešivši ženu, učitelj ode u mlin.

Mlinarka, sva ispijena, odmah ga uvede u sobu gde je pokojnik, zamotan u beli čaršav, ležao na odru. Kraj nogu i kraj glave gorele su mu sveće. Učitelj uzme bibliju, koju mu je mlinarka bila pripremila, sedne za sto i počne da čita. Za okrepljenje je na stolu stajao krčag piva, iz koga bi s vremena na vreme povukao koji gutljaj.

Kao talas za talasom prolazili su sati jedan za drugim. Kad je došla ponoć, noćni čuvar je oglasi trubom. Uto se beli čaršav počne micati: najpre se spusti jedna noga, zatim druga, pa jedna ruka, a onda druga. I tako najednom — pokojnik sedi na odru i pita:

— Jeste li tu, kume?

— Jesam, jesam — odgovori učitelj, gledajući zapanjeno u pokojnika. Ovaj opet ćutke leže.

„Bogami", pomisli učitelj u sebi, „mlinar nije mrtav, samo hoće da me iskuša. Moram malo da prisvetlim."

Uzme sveću i prisvetli da bolje pogleda pokojnikovo lice, ali je ono bilo bezbojno i hladno kao led. „Mrtav je, ali mu sigurno duša u čistilištu mira nema, pa je došla ovamo da se uveri da nisam dobio žito zabadava", dovrši učitelj misao, spusti sveću na sto i udubi se u čitanje. Sedeo je sve do jutra, ali je u sobi vladao mir. Posle dobrog doručka vrati se kući, gde ga je žena već u strahu očekivala.

Druge noći se sve to isto opet odigralo. Čim je otkucala ponoć, seo je pokojnik, podigao glavu i upitao: — Jeste li tu, kume? — i kad je kum odgovorio: — Jesam — opet je legao.

Ali trećeg dana mlinara sahrane, pa ga je kum morao čuvati na groblju. To mu se nikako nije svidelo. „V mlinu čuvati, to je šala! Topla soba, dobro pivo, udobna naslonjača; ali po hladnoći celu noć probdeti na groblju, to mi se nimalo ne svića", razmišljao je učitelj. Već se rešavao da i ne polazi, ali se ipak predomisli. Onda ode u parohiju da potraži savet od gospodina pope, i ispriča mu sve šta se desilo.

— Kad ste obećali — reče mu popa — morate ići. Ali ako hoćete da poslušate moj savet, ne idite tamo praznoruki. Daću vam da ponesete svetu vodicu i škropionicu; kad dođete na groblje, napravite kraj groba vodicom krst iznad sebe i krug oko sebe, i tu stanite — s duhovima se nije šaliti!

Učitelj nije hteo da se protivi, već uzme škropilo i vodu, zahvali se na dobrom savetu i ode.

Čim je došao na groblje, stane kraj mlinarevog groba, napravi krst nad sobom i krug oko sebe, zamota se u ogrtač i sedne na zemlju. Mesec je sijao kao dukat, i do jedanaest sati vladala je tišina. Ali čim je otkucalo jedanaest, otvore se vrata na groblju i preko grobova polete prema učitelju dva psa crna kao ugalj.

Učitelj se malo trgne, ali ostane mirno na svom mestu da vidi šta će da rade. Oni polete na mlinarev grob i šapama ga celog raskopaju; onda strgnu poklopac s kovčega, izvuku leš, skinu s njega kožu i bez kože ga opet vrate u kovčeg, pa stanu zatrpavati grob. Ne znajući ni sam zašto, uzme učitelj škropionicu, a kožu pokojnog kuma, koja je ležala po strani, privuče u svoj krug. Kad su psi bili gotovi, osvrnu se da uzmu kožu, i, spazivši je u krugu, stanu tako jezivo zavijati da su učitelju uši probili.

— Idi do đavola, pakleni nakotu! — vikne ovaj na njih, ali psi su i dalje lajali, sevali očima i skakali oko kruga da je bilo užasno gledati.

— Kad biste mi doneli džak srebrnjaka, dao bih vam tu kožu, ali drukčije nikako — doda učitelj malo posle, smejući se. Međutim, nije još to ni dorekao, a psi nekud jure, i dok bi izbrojao do sto, dovuku pun džak srebrnjaka. — Gledaj, molim te, kako čovek lako može da dođe do novca; ja sam to samo u šali spomenuo, a gospoda đavoli me odmah poslušali. Ali pričekajte, nisam ja glup. Ne dam vam kožu dok mi ne donesete džak pun dukata.

Ćavoli bi najradije rastrgli učitelja, ali u krug nisu mogli, i zato se okrenu i odjure po dukate. Ubrzo zatim bace pored srebrnjaka još i džak dukata, čekajući da dobiju kožu. Ali učitelj im reče: — Sad mi još donesite komade zlata velike kao što ste vi sami, pa ću vam onda dati kožu. — Psi su se malo kezili, ali šta su mogli. Bližila se ponoć, kožu su morali dobiti, i zato se pokupe i odjure po zlato.

Potrajalo je malo poduže dok su se vratili sa zlatom, jer su komadi bili tako veliki da su ih jedva vukli; već je počinjala da otkucava ponoć. Režeći, psi krenu na učitelja, ali ovaj dohvati škropionicu i stane ih škropiti, i već pri prvom pokretu iščezne paklena banda ostavljajući za sobom samo užasan smrad. Tek kada je svanulo iziđe učitelj iz kruga i stane razmišljati kako da odvuče novac kući, a da ga niko ne vidi. Uto začuje za sobom korake i, okrenuvši se, spazi popu.

— Kako je bilo, dragi učitelju?

— Kako se uzme! Meni je bilo dobro, ali bilo bi zlo da nisam imao škropionicu. Pogledajte, velečasni, šta sam dobio!

— Pobogu! Ko vam je dao toliki novac?

Onda učitelj sve ispriča popi od reči do reči.

— Taj mlinar je sigurno bio veliki grešnik, i vi ste ga oslobodili — na to će popa. — Ali još nešto morate učiniti. Napravite na ovom mestu lomaču, stavite kožu na nju i spalite je. A prah uzmite i raspite tamo kuda prolazi najviše dobrih ljudi. Ali šta ćete s tolikim novcem? Da nije bilo mog saveta, ne biste se tako lako obogatili. Zato mislim da nas dvojica to prijateljski podelimo. Džak srebrnjaka dajte meni, džak dukata vama, a zlato za dušu.

— Istina je, velečasni, da ste mi dali dobar savet, ali rekao bih da vi ipak ne biste ostali celu noć ovde mesto mene; ja sam najviše povukao. Te srebrnjake uzmite, ali za dušu će biti dovoljan jedan komad zlata.

Tako je učitelj podelio blago, i popa je bio zadovoljan. A učiteljka umalo nije sišla s uma ugledavši onoliki novac.

Hoteći da posluša iskusan savet gospodina pope, učitelj uzme drva, ode na groblje, napravi lomaču i pošto je spalio kožu, raspe pepeo oko crkve, jer je tu najviše dobrih ljudi prolazilo. Gledao je šta će biti. Kako su ljudi koračali, prah se pretvori u belu golubicu, koja triput obleti učntelju oko glave i iščezne u oblacima. Učitelj očita molitvu za nju i ode u mlin; tamo ispriča kumi tačno sve kako je bilo, samo o novcu nije ni pisnuo, nego joj predloži da mu proda mlin. Mlinarka je mislila da se učitelj šali i zatraži poveliku cenu. Ali učitelj dođe sutradan i izruči gotovinu na sto. Kuma, sva srećna, skupi

novac, iako nikako nije umela sebi da objasni otkuda kumu tolike pare.

Učitelj se mane učiteljovanja i stane seljacima mleti žito umesto da im uči decu, pošto se za kratko vreme dosta dobro uputio u novi zanat. Često, već kao stari dedica, pričao je deci kako je prevario đavola i obogatio sebe i popu.

ĆAVO I KAČA

U jednom selu živela je usedelica po imenu Kača. Imala je kućicu, baštu i još uz to malo zlata; ali, i da je ležala na zlatu, ni onaj najveći siromašak je ne bi uzeo, jer je bila zla kao đavo i jezična. Imala je staru majku, i često joj je bila potrebna tuđa pomoć, ali čak ni onaj kome bi grom dobro došao nije hteo, ni za dukat, malim prstom za nju da makne, jer se odmah oko svake rečp prepirala i natezala da se čulo do desetog sela. Uza sve to nije bila lepa, pa je zato i ostala na polici, iako joj je bila već skoro četrdeset godina. Kao što to većinom po selima biva, i ovde je svake nedelje po podne svirala muzika. Čim bi se od sudnice ili iz krčme oglasile gajde, dvorana bi se napunila momcima i devojkama, na tremu bi stajale devojčice, a kraj prozora deca. Ali prva među svima bila je Kača; momci bi klimnuli glavom devojkama i ove bi se hvatale u kolo, ali Kaču ta sreća još nijednom nije zadesila, mako bi rado sama platila gajdašu. Međutim, uprkos tome nije propuštala nijednu nedelju.

Jednom je tako išla i mislila uz put: „Već sam tako stara, a još nikako nisam igrala s mladićem. Zar to nije da čovek pukne od muke? Danas bih, bogami, igrala makar i sa đavolom."

Sva besna dođe u krčmu, sedne kraj peći i stane gledati ko s kim igra. Najednom se na vratima pojavi gospodin u lovačkom odelu. Sedne nedaleko od Kače i poruči pivo. Devojka mu donese pivo, gospodin ga uzme i priđe Kači, ponudivši je da se ona najpre napije. Kača se jedan trenutak u sebi čudila otkuda joj taj gospodin čini takvu čast; malo se ustezala, ali najzad popije pivo. Onda gospodin spusti krčag na sto, izvuče dukat iz džepa, baci ga gajdašu i vikne:

„S puta, momci!” Momci se razmaknu, a gospodin uzme Kaču i zaigra s njom.

— Ko li je ovaj, do đavola? — pitaju starci, došaptavajući se, momci se cere, a devojke se kriju jedna iza druge i zaklanjaju usta keceljom da Kača ne opazi kako joj se smeju. Ali Kača nije nikoga videla. Bila je srećna što igra, pa bi joj bilo sasvim svejedno da joj se smeje celi svet. Celo popodne i celo veče igrao je gospodin samo s Kačom, kupovao marcipan i slatku rakiju, a kad je došlo vreme da Kača ide kući, pošao je da je isprati kroz selo.

— Kada bih mogla s vama ovako do smrti da igram — rekne mu Kača na rastanku.

— I to može da bude, pođi sa mnom.

— A gde vi živite?

— Uhvati me oko vrata, pa ću ti reći.

Kača ga uhvati oko vrata, ali u tom trenutku gospodin se pretvori u đavola i poleti s njom pravo u pakao. Na vratima stane i zakuca, njegovi drugovi dođu i otvore mu, pa da mu olakšaju, htednu da mu Kaču skinu s leđa. Ali ona se držala za njega kao kleštima i nije ni za živu glavu dala da je otrgnu. Hteo ne hteo, morao je đavo s Kačom oko vrata da ode gazdi Antihristu.

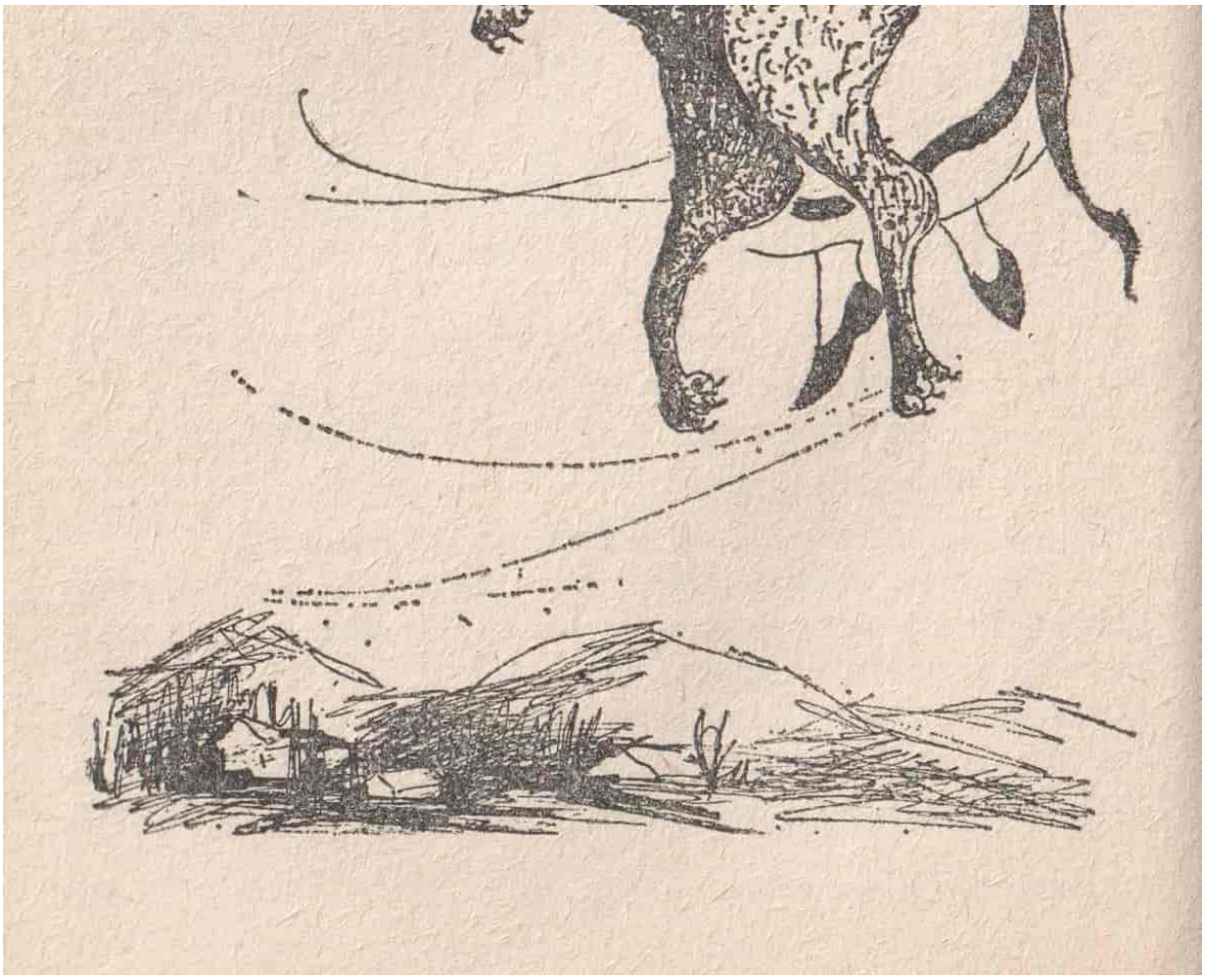

— Koga to nosiš? — upita ga gazda.

Ćavo na to ispriča kako je išao po zemlji i kako je čuo Kaču gde kuka za igračem, pa je, u nameri da je malo uplaši, počeo s njom da igra, a posle je hteo malčice da joj pokaže pakao. — Nisam znao — dovrši on — da neće hteti da me pusti.

— To je zato što si glup i ne pamtiš moje pouke! — izdere se na njega stari gospodin. — Pre nego što se s kim upustiš, treba da znaš šta misli. Da si se na to setio kad si išao s Kačom, ne bi je poveo sa sobom. A sad mi se gubi s očiju i gledaj kako ćeš da se izbaviš!

Sav besan, odgega se đavo s Kačom na zemlju. Obećavao joj je brda i doline ako ga pusti, proklinjao je, ali sve uzaman. Sav posustao i besan, stigne sa svojim bremenom na jednu livadu, gde je jedan mlad ovčar zamotan u ružan kožuh čuvao ovce. Ćavo je imao lik običnog čoveka, pa ga ovčar nije poznao.

— Koga to nosite, prijatelju? — upita srdačno đavola.

— Ah, dragi čoveče, jedva dišem. Zamislite samo, idem ja svojim putem i ništa i ne slutim, kad mi ova žena skoči o vrat, i sad neće ni po koju cenu da me pusti. Hteo sam da je odnesem do najbližeg sela i da je se tamo nekako otresem, ali nisam u stanju, noge klecaju poda mnom.

— Pričekajte malo, ja ću vam pomoći; ali ne mogu dugo, jer posle opet moram da čuvam ovce; odneću je do pola puta.

— I to mi je dobrodošlo.

— Čuješ li, uhvati se za mene! — vikne ovčar na Kaču.

Čim je Kača to čula, pusti đavola i uhvati se za dlakavi kožuh. Sada je ovčar imao da tegli Kaču i debeli kožuh, koji je tog jutra pozajmio od glavnog sluge. Ubrzo mu dosadi, pa stane misliti kako da se oslobodi Kače. Uto dođe do ribnjaka, i padne mu na um da je baci u vodu. Ali kako? Da skine i kožuh s njom zajedno? Kožuh mu je bio, istina, dosta širok, te on polako pokuša hoće li ići. I gle, izvuče jednu ruku, a Kača ništa ne sluti, izvuče drugu, Kača još uvek ništa ne primećuje; skine prvu omču s dugmeta, skine drugu, treću, i buć — Kaća leži u ribnjaku zajedno s kožuhom!

Ćavo nije pošao s ovčarom, već je sedeo na međi i čuvao ovce, izgledajući hoće li se ovčar brzo vratiti s Kačom. Nije morao dugo da čeka. S mokrim kožuhom na leđima hitao je ovčar ka livadi, misleći da je stranac sigurno već otišao i da su ovce same. Kad su se ugledali, zaprepašćeno izbeče oči jedan na drugoga — đavo zato što ovčar dolazi bez Kače, a ovčar zato što gospodin još uvek tu sedi. Kad su se objasnili, đavo kaže ovčaru: — Zahvaljujem ti se, učinio si mi veliku uslugu, jer bih inače valjda morao s Kačom da se nosim do sudnjeg dana. Nikada te neću zaboraviti, i jednom prilikom ću te bogato nagraditi. Ali, da znaš kome si pomogao u nevolji, kazaću ti da sam đavo. — Ovčar je za trenutak stajao kao ošamućen, a onda rekao u sebi: „Ako su svi glupavi kao on, onda je dobro.”

Zemljom u kojoj je živeo ovčar vladao je jedan mlad knez. Imao je dosta blaga: kako je bio gospodar nada svim i svačim, koristio je sve u punoj meri. Iz dana u dan uživao je u slastima kakve samo svet može da pruži, a kad bi nastala noć, iz kneževskih dvorova orila se pesma raskalaših mladića. Zemljom su upravljala dva upravnika, koji

nisu bili ništa bolji od gospodara. Što nije protraćio knez, uzimali su oni za sebe, a jadni narod nije više znao odakle da stvara novac. Ko je imao lepu kćer ili novac, taj nije imao spokojnog trenutka, pošto je sa sigurnošću mogao očekivati da će to knez s pravom zahtevati za sebe, a bog jedini bi mogao pomoći onome ko bi se usprotivio njegovoj volji. Pa ko da voli takvog vladara? Po celoj zemlji narod je proklinjao kneza i upravnike. Jednom, kad više nije znao šta da izmisli, pozove knez zvezdočaca i naredi mu da iz zvezda pročita sudbinu njemu i dvojici upravnika. Zvezdočatac posluša i uzme po zvezdama tumačiti kakav će biti kraj ove trojice raspusnika.

— Neka mi oprosti kneževska milost — reče im kad je bio gotov — tvome životu i životu tvojih upravnika preti takva opasnost da se ne usuđujem to ni da izreknem.

— Reci, samo, pa šta je da je. Ali moraš ostati ovde, i ako se tvoje reči ne ispune, izgubićeš glavu.

— Rado ću se prikloniti pravednoj zapovesti. Dakle, slušaj: pre nego što bude druga mesečeva četvrt, po oba upravnika doći će đavo, u taj i taj čas i taj i taj dan, a kad bude pun mesec, doći će i po tebe, kneževska milosti, pa će vas svu trojicu žive odneti u pakao.

— Vodite u tamnicu ovog lažljivca i varalicu! — naredi knez, i službenici postupe po naredbi. No knezu nije u srcu bilo onako lako kao što je izgledalo, a i upravnike su polumrtve odvezli kući. Pošto su pokupili svu svoju imovinu, sednu oni na kola, otputuju na svoje dobro i narede da se gradovi zatvore sa svih strana kako đavoli ne bi mogli doći po njih. Knez se, pak, vrati na pravi put i stane živeti tiho i spokojno. Postepeno je prestajao da upravlja zemljom, nadajući se da će ga zla sudbina, možda, mimoići.

O tim stvarima jadni ovčar nije pojma imao. Iz dana u dan čuvao je stado i nije se nimalo brinuo šta se u svetu dešava. Ali jednog dana, iznenada se pojavi pred njim đavo i počne: — Došao sam da te nagradim za onu uslugu. Kad bude prva četvrt, treba da odnesem u pakao bivše zemaljske upravnike zato što su pljačkali jadan narod i kneza loše savetovali. No, znaš šta, pošto vidim da se popravljaju, ostaviću ih, a pri tome ću i tebi da se odužim. Kad dođe taj i taj dan, uđi u prvi grad; tamo će biti puno sveta. Kad se u gradu začuje vika, službenici će otvoriti vrata i ja ću povesti gospodara, a ti mi priđi i

reci: „Odlazi smesta, jer će biti zlo!” Ja ću te poslušati i otići ću. Onda zatraži od gospodara dve vreće zlata, a ako ti ne da, samo reci da ćeš mene pozvati. Odatle idi u drugi grad, pa učini to isto i zatraži istu platu. Novac dobro čuvaj i koristi ga za dobre stvari. Kad bude pun mesec, moram odneti samoga kneza, ali ti ne bih savetovao da njega oslobađaš, jer bi i tvoja koža mogla da nastrada! — To reče i ode.

Ovčar je zapamtio sve do reči. Kad je bila prva četvrt, otkaže službu i pođe u grad gde je živeo jedan od one dvojice upravnika. Stigao je baš na vreme. Gomile sveta stajale su i gledale kako će đavo da odnese gospodara. Onda se začuje iz zamka očajnički krik, vrata se otvore, a kusi vuče napolje gospodara, bledog i polumrtvog. Na to iz gomile istupi ovčar, uzme gospodara za ruku i, odgurnuvši đavola, uzvikne: — Odlazi, inače teško tebi! — U tom trenutku đavo iščezne, a obradovani gospodar stane ljubiti ovčaru ruku pitajući ga šta hoće kao nagradu. Kad je ovčar rekao da hoće dve vreće zlata, ovaj odmah naredi da mu se toliko isplati.

Zadovoljan, ovčar ode u drugi grad i izvede stvar isto onako dobro kao u prvome. Samo po sebi se razume da je knez dosta brzo dočuo za ovčara, pošto se stalno raspitivao šta je bilo s upravnicima. Kad je sve čuo, pošalje kola sa četvoropregom po dragog ovčara, i kad su ga dovezli, usrdno ga zamoli da se i nad njim smiluje i oslobodi iz kandža pakla.

— Gospodaru — odgovori ovčar — vama to obećati ne mogu; u pitanju je moja koža. Vi ste veliki grešnik, ali ako biste hteli da se sasvim popravite, pa da pravedno, milosrdno i mudro upravljate svojim narodom, kao što priliči jednom knezu, pokušao bih, pa makar išao za vama i u sam pakao.

Knez iskreno sve obeća i ovčar ode, rekavši da će doći određenog dana.

Sa strahom i užasom svi su očekivali pun mesec. Koliko su to knezu ranije želeli, toliko su sada žalili, jer od trenutka kako se popravio niko nije mogao poželeti boljeg kneza. Tako je vreme brzo proletelo, i pre nego što se knez i nadao bio je na pragu dan kada se morao oprostiti od svega što je voleo. Obučen u crno, sav premro,

sedeo je on i očekivao bilo ovčara bilo đavola. Najednom se otvore vrata, i đavo se ukaže pred njim.

— Spremaj se, kneže, došao je čas, evo me po tebe.

Ne odgovorivši ni reči, ustane knez i pođe za đavolom u dvorište, gde je stajalo mnoštvo naroda. Odjednom se kroz gomilu progura ovčar, sav zadihan, i pođe pravo đavolu, vičući iz daleka:

— Beži, beži, inače teško tebi!

— Kako se usuđuješ da me zadržavaš? Zar ne znaš šta sam ti rekao? — došapne đavo ovčaru.

— Budalo, nije reč o knezu, već o tebi. Kača je živa i raspituje se za tebe.

Čim je đavo čuo za Kaču, uhvati maglu i ostavi kneza na miru. Ovčar se u sebi smejao, sav srećan što je oslobodio kneza. Zato ga je knez postavio za svog prvog dvoranina i pazio ga kao rođenog brata. A dobro je učinio, jer je ovčar bio iskren savetnik i dobar dvoranin. Ni pare nije ostavio sebi od onih vreća zlata, već ih je podelio siromasima od kojih su ga upravnici opljačkali.

ZLATNI DVORCI

Slavomil i Sobjeslav bili su braća i kraljevski sinovi. Kad je Slavomil napunio dvadeset godina, reče ocu: — Oče, naredi da mi se sagradi dvorac sa zlatnim krovom, u kome ću stanovati i u njega dovesti lepu princezu.

Otac je voleo svoju decu, te stoga isprazni riznicu i naredi da se njegovom sinu sagradi dvorac sa zlatnim krovom. Slavomil se mnogo obradovao i, zahvalivši ocu, odmah se preseli u svoj zamak. Ali njegova radost nije bila dugog veka. Kad se izjutra probudio, krova više nije bilo, i zamak je stajao otkriven. Običan čovek nije mogao odneti krov, to je bilo izvesno, pa ga Slavomil nije ni tražio, ali je stalno za njim žalio.

Kad je Sobjeslav napunio dvadeset godina, ode i on ocu i reče: — Oče, naredi da se na mom delu zemlje podigne dvorac sa zlatnim krovom, kao što si podigao mom bratu.

— Ali, dragi sine, gde da nađem toliko zlata?

— Ako ti nedostane, uzmi iz hrama ili naredi da se pretope domaći bogovi, ali zlatan krov moram imati.

I tako kralj sakupi zlato gde je mogao i podigne Sobjeslavu zamak sa zlatnim krovom. — Ali čuvaj ga bolje nego Slavomil — reče sinu kad je sve bilo gotovo.

To je Sobjeslav već odavno bio naumio. Prve noći čak ni u postelju nije legao. Uzeo je oružje, naredio da mu naberu čička, i otišao da stražari. Nedaleko od dvorca sakrio se, pripremio oružje, a čičkove obesio oko vrata da ga ubodu ako mu se pridrema. Noć je bila mračna, i princ je pažljivo slušao na kojoj će strani nešto šušnuti. Do ponoći je bila tišina. Najedanput se iz zamka začuje užasna

buka. Sobjeslav odmah skoči i opali na tu stranu; buka se utiša, ali, kako je bio mrak, nije video šta se dešava i da li je krov odnet ili nije. Zato odjuri do novog dvorca i digne dreku, te ljudi dotrčaše sa svećama i vide kraj zamka potok krvi, a u njoj grozan džinovski nožni prst. Krov je bio odnet.

— Ništa ne mari — reče Sobjeslav bratu — uhvatićemo mi tog lopova. Kad svane, krenućemo krvavim tragom za njim, pa ćemo sigurno naći njegovu jazbinu.

Čim se razdanilo, krenu braća sa slugama po krvavom tragu i dođu do jedne velike rupe. — Donesite ovamo jedan poduži konopac, pa će se jedan od nas spustiti dole — naredi Sobjeslav. Sluge otrče po konopac. Kad su ga doneli, Slavomil stavi u džep zvono kojim je hteo da da znak kad bude dole, i spusti se u tamnu dubinu. Ubrzo potom zazvoni i sluge ga izvuku. — Šta si video? — upita ga nestrpljivo Sobjeslav.

— Spustio sam se bogzna koliko duboko, ali o nekoj svetlosti ni pomena. Više neću da idem.

— Onda ću ja — reče Sobjeslav, uzme zvonce i krene u dubinu. Sto hvati dugo uže bilo je skoro odmotano kad je stigao na dno. Svud oko njega bio je divan predeo; trava je bila zelenija, cveće šarenije, voće privlačnije, nebo plavlje — jednom rečju, bio je to sasvim drugi svet. Ali najčudnija su mu bila dva sunca, koja su se nedaleko od njega stalno okretala i bacala zrake. Zadivljen, princ se osloni na drvo i stane gledati u blistavu svetlost. Uto dolete dve golubice i spuste se na drvo. — Reci mi, sestrice draga — upita jedna od njih — kakva je to plamena svetlost?

— Pa zar ne znaš da su to zlatni dvorci?

— Ne znam, draga moja, seti se samo otkada nisam ovde bila.

— Kralj ovog podzemnog carstva naredio je svome divu da podigne dva zlatna zamka za njegove kćeri. Div ih je sagradio, ali nije imao krovove. Onda je doznao da je jedan kralj iznad nas sinu pokrio dvorac zlatnim krovom, pa ga je bez oklevanja noću odneo i stavio na jedan od ovih zamaka. Drugi je do danas bio nepokriven, a noćas je pri krađi div ranjen, pa sad mora da leči ranu na moru. Mladi knez kome pripada jedan od ovih krovova stoji ovde pod drvetom i ne zna u čemu je stvar. Kad bi otišao pred zamak i rekao:

„Stoj, zamče, naređuje ti gospodar!” Zamak bi ostao na mestu, i on bi stigao do princeza.

Kad je golubica ovako završila svoju priču, Sobjeslav joj u sebi zahvali i pohita ka zamcima koji su se okretali. Prišavši prvome, reče: — Stoj, zamče, naređuje ti gospodar! — Zamak u istom trenu stane i Sobjeslav je bio zadivljen njegovim sjajem. Sve je bilo od suvog zlata, a okvire oko vrata i prozora ukrašavalo je drago kamenje u svim bojama; ali ovaj dvorac bio je pokriven bronzanim krovom. Sobjeslav po raskošnim tepisima uđe u dvorac, gde je sve blistalo. U poslednjoj sobi stajala je mlada devojka i hranila pticu zlatnoglavu. Njena crna kosa se u krupnim kovrdžama spuštala po srebrnoj odeći; duge svilene trepavice skrivale su joj crne oči.

— Kako si došao ovamo, lepi mladiću? — upita devojka prijatnim glasom Sobjeslava; mladić je mislio da sanja, i tek malo posle uspeo je da joj ispriča svoje doživljaje.

— Onda ne oklevaj, već odmah idi mojoj sestri — reče mu crnooka devojka, uzme Sobjeslava za ruku i odvede ga drugome zamku, koji se na one reči takođe zaustavi. Ako je prvi dvorac bio divan, drugi je bio još divniji, jer je sav bio ukrašen biserima i dijamantima i blistao je kao sunce. Ali to sve nije bilo ništa naspram divne devojke koju je Sobjeslav ugledao u poslednjoj sobi. Niz plavu haljinu spuštali su se talasi zlatne kose, koje je upravo češljala srebrnim grebenom. Opazivši da neko dolazi, pogleda Sobjeslava okom plavim kao različak, i te vatrene strele upale u njegovom srcu ogroman plamen.

— Koga mi dovodiš, draga Judita? — upita ona glasom koji je u zlatnoj odaji zazvučao kao srebrno zvonce. Sestra joj ispriča sve što joj je Sobjeslav poverio.

— Ti si hrabar mladić i lako si mogao platiti glavom — reče mu princeza Jelena. — Ali ja ću ti dati dobar savet. Naš zli otac otišao je u druge zemlje, a ostavio da nas čuva onaj svirepi div što je tebi i tvome bratu ukrao krovove. Pošto je danas izgubio prst na nozi, mora da se leči; leži na obali Crvenog mora, i držaće nogu u vodi sve dok mu rana ne zaraste. U levom cepu ima vodu od koje se slabi, u desnom vodu od koje se postaje snažan. Ti moraš pokušati da mu te bočice zameniš, a da se pri tom sam napiješ vode koja

daje snagu. Kad se div probudi, on će se napiti, po navici, iz desne bočice, ali će od toga oslabiti, pa ćeš moći lako da ga ubiješ. Kad to izvršiš, baci ga u more i brzo se vrati k nama.

— A šta ću ako div već bude izlečen kad ja tamo dođem?

— Evo ti zlatne pištaljke — na to će Jelena. — Na sat puta odavde pase na zelenoj livadi čopor konja. Kad dođeš k njima, pisni u pištaljku, i koji ti konj pritrči, na njega sedni, pa ćeš stići pre do mora.

Sobjeslav zahvali prelepim sestrama i krene do Crvenog mora. Na sat puta od zlatnih dvoraca spazi na livadi stado konja. Kad je pisnuo u zlatnu pištaljku, pritrči mu najlepši od svih konja, a Sobjeslav mu skoči na leđa i poleti k moru. Već iz daleka spazi ogromno divovsko telo opruženo na obali. Zato skoči s konja i pođe pešice do obale. Div je čvrsto spavao, jer se njegovo hrkanje orilo kao grmljavina. Sobjeslav se tiho prišunja s desne strane i polagano izvuče bočicu koja je virila iz džepa. Div se uto pomeri, a Sobjeslav brzo nategne bočicu da bi bio snažan ako div ustane. Ali div je i dalje spavao, i Sobjeslav srećno zameni bočice. Onda se malo odmakne, da sačeka na obali da se grdosija probudi. Nije dugo potrajalo, a div zatrepće očima, maši se rukom u desni džep i dobro povuče iz bočice. U tom trenutku klone mu ogromna mišica, i dok je proklinjao sve i svakoga, spazi kako mu se približava Sobjeslav. Izvukavši nogu iz mora, div besno pojuri na Sobjeslava. Ali ovoga puta se nije dobro pokazao. Čim ga je Sobjeslav gurnuo, sručio se kao truli panj. Sobjeslav ga lako mačem probode i baci ga u more. Kad je to obavio, na odmornom konju krene natrag u zlatne dvorce.

Sestre su ga čežnjivo iščekivale. Tek što su ga opazile, potrče mu u susret i srdačno mu zahvale što ih je oslobodio tamnovanja. Odmah odvedu gosta u sobu, donesu ukusnog jela i slatkog voća, da ga bar nečim ugoste. Ali Sobjeslavu je bilo dovoljno što gleda njihovu anđeosku lepotu.

— Sada nas izvedi odavde — reče mu Jelena pošto se okrepio — a za nagradu uzmi ove zlatne zamkove za sobom. Evo ti dve jabuke: jedna je zlatna, druga dijamantska. S prvom stani pred prvi zamak i reci: „Hop, zamče, u jabuku!” i zamak će se zatvoriti u nju. Drugi

zamak zatvori u dijamantsku jabuku. Kad budeš hteo da izađu, reci: „Hop, zamče, iz jabuke!” i oni će stajati na mestu gde zapovediš.

Princ uz zahvaljivanje primi dragoceni dar i, uzevši sestre za ruke, pođe s njima do rupe kroz koju je došao k njima.

Ali najpre su otišli do prvog zamka. Izvukavši zlatnu jabuku, Sobjeslav reče: — Hop, zamče, u jabuku! — i zamak se za tren oka tamo stvori. To učini i s drugim. Onda stavi jabuke u džepove i pođu svi ka užetu.

— Najpre pođi ti, sestro — reče Jelena — potom ću ja, a na kraju Sobjeslav. Ali pre toga, Sobjeslave, moraš još nešto pokušati. Kad budeš gore, kraj tebe će protrčati dva ovna, jedan crn, drugi beo. Pazi dobro da uhvatiš beloga; pogrešiš li i uhvatiš crnoga, on će te odneti u pakao i nikad nas više nećeš videti.

— Više bih voleo da istog trenutka umrem nego da to dočekam — reče Sobjeslav pogledavši u zlatokosu Jelenu. U međuvremenu sluge su čule zvono i povukle su konopac gore.

Jedva čekajući da sazna šta je brat otkrio, stajao je Slavomil kraj otvora i čekao da ga ugleda. Najednom zašušti srebrna odeća i ukaže se glava sva u crnim kovrdžama, ukrašena biserom. Sluge odskoče od straha, i da Slavomil nije Juditu prihvatio, opet bi pala dole. On sav plane u licu kad je Judita svoje crne oči upravila na nj i ispričala mu šta je njegov brat doživeo. Slavomil bez oklevanja naredi da spuste uže i za drugu princezu. Nekoliko slugu moralo je da otrči u dvorac po kola, a tamo odmah počnu spremati najsjajniju gozbu za retke goste. Dok su Jelenu vukli gore, Sobjeslav je stajao uzbuđen i srećan, i umalo da zaboravi na ovnove, kad ga jedan nečujan skok podseti na njih. Brzo se okrene, ali je beli već bio protrčao pored njega, a njemu za petama jurio je crni. Sobjeslav se trgne hoteći da uhvati beloga, ali se splete i na nesreću uhvati crnoga. Kako ga je uhvatio za rogove, ovan ga uzme na leđa, vine se u vazduh i poleti prema paklu. Ispred crne kapije spusti jahača, pretvori se u đavola i zakuca na vrata. Sluge mu otvore i crni komornik povede Sobjeslava svome knezu. Na sjajnom prestolu u velikoj dvorani sedeo je đavolski knez, a kraj njega njegove kneginje. U paklu i nije bilo tako strašno, Sobjeslav je to mnogo gore

zamišljao, ali mu je ipak bilo teško oko srca kad je Lucifer upravio na njega svoj pakleni pogled i viknuo na rogatu poslugu:

— Otvorite sobu, pokažite gostu njegovu postelju.

Uto se otvore vrata koja su vodila u odaju, i Sobjeslava prođu žmarci po leđima kad je ugledao taj grozni prizor. Na jednoj strani đavoli su duše koje su bile upućene u pakao bacali u uzavrelo ulje, s druge strane su ih pekli na ražnju, ovde ih kidali, tamo druge grozote s njima izvodili. Usred odaje stajala je raspaljena postelja za Sobjeslava. Njega oblije ledeni znoj pri pomisli da treba da ga polože na nju. Brzo upita:

— Zašto sam dospeo u pakao, gospodine Lucifere, i zašto mi spremaš tu postelju?

— Pa zar nisi podzemnom kralju ukrao njegove kćeri? Zato ćeš se naći na postelji.

Uto se na drugoj strani otvore vrata i na njih uđe neka crna devojka. Čim je spazila Sobjeslava, upita kneza ko je to. Kad joj je knez objasnio, ona ga stane moliti da toga krivca tako strogo ne kažnjava. Isto tako je i gospa Luciferka, majka crne devojke, molila za jadnog Sobjeslava. Onda knez ustane s prestola, uzme kćer za ruku, priđe Sobjeslavu i reče: — Ako hoćeš da ti poklonim život, moraš uzeti moju kćer za ženu.

To je bio udarac za zaljubljenog Sobjeslava. Ali on pomisli: „Šta smeta ako obećam, a ostanem veran svojoj dragoj? Ko zna, možda će mi poći za rukom da umaknem iz pakla." I tako reče da hoće da je uzme. Lucifer mu da kćer, i sad mu je ona bila žena, jer u paklu oko svadbe ne gube mnogo vremena. Ali dok su se veselili i pili, jadni mladoženja sedeo je zanemeo i strašno se plašio šta će dalje da bude. Posle gozbe, knez dovede mladence u jedan vrt, usred koga je stajao lep dvorac, i reče im:

— Ovde ćete stanovati. Ti, Sobjeslave, možeš svuda da zapovedaš kao ja, samo ovo drvo ne dotiči, jer će te inače snaći veliko zlo.

Sve je tu bilo lepo, i Sobjeslav bi inače bio zadovoljan, samo mu ta paklena žena nije bila po volji. Ali kažu da se čovek na sve navikne, pa se i Sobjeslav vremenom navikao, iako je neprestano

čeznuo za svojom Jelenom i stalno razmišljao kako da se izvuče odande. A često se pitao i zašto li mu je Lucifer zabranio da dira ono drvo, pa naumi da to sazna od žene.

Mlada Luciferka mnogo je volela svoga muža, ali tajnu nije htela da mu poveri, izgovarajući se da je ne zna. Kad ju je Sobjeslav i dalje uporno molio, rekla mu je da to ne traži od n»e, jer bi mu otkriće donelo nesreću. Ali je Sobjeslav ipak najzad izmamio tajnu.

— Na vrhu drveta — rekla mu je žena — ima zlatna jabuka. Ko je uzbere i baci iza sebe, stvoriće se tamo gde želi da bude.

Slušajući ove reči, Sobjeslav se pravio da ga to baš nimalo ne zanima, iako je, u stvari, hteo da kliče od radosti, toliko ga je ta vest obradovala. Sad je na sve moguće načine gledao kako da to iskoristi. Jednog dana donese đavo u pakao nekakvog velikog gospodina, svi se sjate da ga vide, a kiez je imao mnogo posla oko saslušanja, te tako Sobjeslav ostane u vrtu sam. To mu je dobro došlo. Kao veverica uspuže se na drvo, i s grane na granu, dok bi izbrojao do sto — već je bio na vrhu i držao zlatnu jabuku u ruci. Onda je baci iza sebe govoreći: — Želim da sam u svom očinskom dvorcu! — Još nije to ni dorekao, počne oko njega nešto da zviždi kao vetar, sve iščezne, i on se nađe u dvorištu svog očinskog zamka.

Princeza Jelena stajala je tužna na prozoru, a kraj nje, držeći se za ruku, Slavomil i Judita. Jelena se najednom trgne, izleti na vrata, nađe se u dvorištu i padne Sobjeslavu u naručje. Za tren oka svi se sjate oko njih, kličući mu s radošću dobrodošlicu. Osim Jelene, najviše se radovao Slavomil, jer je već odavno hteo da proslavi svadbu s divnom Juditom, ali ona nije pristajala da se uda dok i sestra ne bude srećna kao i ona. Sad je sve bilo u redu.

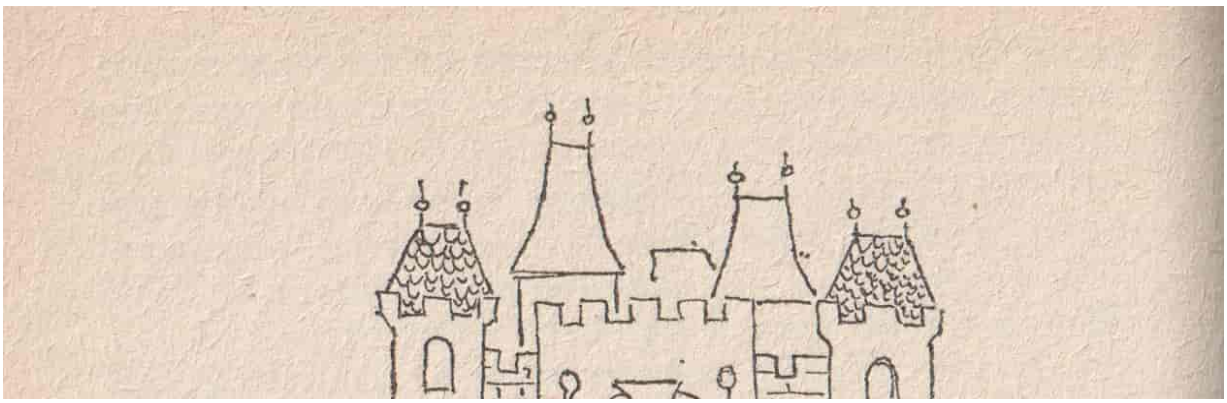

Sutradan se slavila svadba braće sa princezama. Uveče se Sobjeslav iskrade iz dvorane, iziđe na brežuljak naspram očevog dvora, izvuče iz cepa zlatnu jabuku i reče: — Hop, zamče, iz jabuke! — i zamak se stvori na vrhu. Zatim ode na drugi brežuljak, izvuče dijamantsku jabuku, izgovori iste reči, i dijamantski zamak stane blistati u sjaju zalazećeg sunca tako da su ljudi trčali i vikali: „Gori!” ali su kao ukopani zastajali pred tim čudom nad čudima.

Sobjeslav se vrati i pozove goste da to vide. Onda da bratu zlatni zamak, a u dijamantski ode sam sa svojom Jelenom.

Za to vreme je u paklu nastala užasna gužva. Čim je mlada Luciferka videla da joj nema muža, odjuri knezu preklinjući da joj ga vrati. Ali to više nije bilo u đavolovoj moći. Onda se sva njena ljubav pretvori u bes, i samo je mislila na to kako će se osvetiti neverniku. Otac joj obeća pomoć i pošalje jednog lukavog đavola na zemlju.

Mladenci su upravo bili okupljeni u očevom zamku, kad dođe sluga i javi Sobjeslavu da je u dijamantski zamak došao jedan čovek koji kaže za sebe da je veliki veštak. — Primite ga, odmah ću doći — naredi Sobjeslav i ostane još malo kod oca. Dok je taj sluga tamo bio, drugi uvedu gosta u jednu sobu i tu ga ostave. Ali se gost pretvori u bubu i kroz ključaonicu počne da se zavlači redom u sve zatvorene sobe, dok nije došao do odaje s blagom. Tu brzo nađe dijamantsku jabuku. Uzme je, baci kroz prozor i, kao da baš izlazi iz sobe, stane kraj vrata. Uto mu priđe onaj sluga iz zamka i zamoli da sačeka gospodina.

— Vrlo rado — odgovori đavo — ali, da mi prođe vreme, pokazaću vam pred zamkom neke veštine, kojima ćete se diviti. Recite svima da dođu i da gledaju.

Sluga se tome obraduje i odmah otrči da sazove ostale. Svi stanu ispred zamka da vide šta će stranac da radi. A on uzme dijamantsku jabuku i reče: — Hop, zamče, u jabuku! — Zamak skoči u jabuku, a đavo s njom iščezne u vazduhu. Svi su još stajali otvorenih usta, kad stigne Sobjeslav, koji, ne videći zamak, upita uplašen šta je to bilo. Onda mu oni sve ispričaju. Ožalošćen ovim ogromnim gubitkom, vrati se Sobjeslav ženi, a pratnja naričući pođe za njim.

— Ah, ja sam uvek mislila da će se ta đavolica osvetiti i pomutiti nam sreću — naricala je kneginja.

— Neka vas to ne jedi — reče im Slavomil. — Idite u moj zamak.

— To ne pomaže, dragi zete; mi imamo dvorac od roditelja, i samo u njemu ćemo biti potpuno srećni — odvrati mu Jelena.

— Imaš pravo; ja moram naći svoj lepi zamak, pa makar morao obići ceo svet. Samo, gde da ga tražim? — reče odlučno Sobjeslav.

— Dragi Sobjeslave, idi majci Suncu — na to će Judita — ona sve zna.

— Imaš pravo, sestrice, nek ide njoj, ona će mu to reći.

Teškoga srca oprosti se Sobjeslav s voljenom ženom, bratom, Juditom i starim roditeljima, i krene Suncu. Išao je dugo i dugo, i mnoge je ljude pitao za put do Sunca, ali niko mu nije umeo reći. Jednom stigne daleko u planine, u neku lepu dolinu, i tu sretne jednog pastira.

— Reci mi, prijatelju — obrati mu se Sobjeslav — znaš li kako se ide do Sunca?

— Kako da ne znam, svaki dan ga gledam kako se šeta. Uveče se odmara tamo na onom vrhu. Popni se tamo, i kad dođe, možeš s njim da razgovaraš.

Sobjeslav zahvali dobrom pastiru i polako se ispenje na vrh. Na vrhu sedne da sačeka. Najednom nešto zašumi u lišću i rumena svetlost se razlije po celoj dolini. Sobjeslav pogleda nagore i ugleda majku Sunce. Sa blistavog lica spuštali su se zlatni zraci, preko odeće od rumenih oblaka, sve do zlatnog poruba.

— Divna majko, ti sve znaš, reci mi gde ću naći moj dijamantski zamak.

— Tvoj dijamantski zamak visi iznad Crvenog mora i prikovan je zlatnim lancem za nebo — začuje se Sunčev glas.

— O, teško meni! Kako da stignem donde?

— Daću ti savet, sine moj. Sada u zamku stanuje đavo koji ti ga je ukrao. Idi pravo dok ne dođeš do Crvenog mora, i tu ćeš u blizini spaziti jednu kolibu, u kojoj stanuje jedna baba. Uđi k njoj i reci kuda ideš, a ona će te uputiti dalje.

Sobjeslav se zahvali majci Suncu i siđe s vrha. Nastavio je da ide dok nije došao blizu Crvenog mora, i tu spazi kolibu u kojoj je živela starica. Kad je ušao k njoj, ona ga lepo dočeka i odmah ga upita šta traži. Pošto joj je Sobjeslav ispričao sve od početka do kraja, ona mu reče:

— Istina je da zamak iznad Crvenog mora visi prikovan lancem za nebo. Tvoja đavolska žena je naredila da ga tamo obese, i đavo u njemu stanuje. Čovek donde ne može da stigne. Samo jednom

dnevno spuštaju užetom vedro za vodu. Ali majka Sunce želi da ti pomognem, i zato te moram posavetovati. Evo ti jedne mačke; idi na obalu i pazi kad će vedro da spuste dole; čim ga ugledaš, pusti mačku i čekaj dok ti donese jabuku.

Sobjeslav uzme od bakice mačku i uputi se s njom na obalu. Tek uveče ugleda kako se odozgo spušta zlatno vedro. Zamak se nije video. On odmah pusti mačku, kad mesto nje poleti crna ptica preko mora pravo u vedro. Kako su otvorili prozor da unesu vedro, ptičica uleti u sobu i, neprimećena od đavola, dohvati sa stola zlatnu jabuku, izleti napolje i odmah se vrati Sobjeslavu. Taman je hteo Sobjeslav da joj uzme jabuku, ona se ponovo pretvori u mačku, koja je skakutala oko njega, ali mu jabuku nije dala. Znajući da to nije obična mačka, Sobjeslav pomisli da ona nešto hoće i zato uzvikne:

— Hodi, mačkice, hodi, daću ti sve što želiš ako mi jabuku vratiš.

Mačka je sevala očima i kostrešila se, ali jabuku nije dala. Kad je toga mladom knezu već bilo dosta, isuče mač, zamahne na mačku i preseče je nadvoje. Odjednom se sve oko njega ozari, i namesto mačke pred njim se ukaže divan mladić, koji mu pruži dijamantsku jabuku. Ali se Sobjeslav od svega toga tako uplašio da nije umeo ni reči da izusti. Tek malo posle uzme jabuku i vikne: — Hop, zamče, u jabuku! — Ćavo je baš u tom trenutku virio kroz prozor, i kako se zamak brzo sklopio, glava mu se otkine i padne u more. Na to mladić uzme Sobjeslava za ruku i odvede ga do staričine kolibe; ali to više nije bila koliba, već divan zamak od slonove kosti. Na pragu je klečala baka i žalosno gledala mladiće koji su joj se približavali. Onda mladić potrči i padne bakici oko vrata i toplo je poljubi, i u tom trenutku ona se pretvori u krasnu ženu, a njene rite u kneževsku odeću. Sad oboje uzmu Sobjeslava za ruke i kroz suze mu stanu zahvaljivati što ih je oslobodio.

— Odavno smo se već mučili, a niko da naiđe ovamo — počne mladić. — Zli čarobnjak je mene pretvorio u mačka, a moju ženu u babu, zato što nisam hteo njegovu kćer za ženu. Morali smo da čekamo na oslobođenje dotle dok nekome ne pomognemo da povrati izgubljenu sreću. Ali se to nikada ne bi desilo da nam milostivo Sunce nije tebe poslalo, jer ovde nadaleko i naširoko nema žive duše. Šta želiš da učinimo za tebe?

— Ono što sam želeo, to ste mi učinili. Sada mi je jedina želja da se što pre vratim svojoj dragoj ženi.

Ali mu kneževski par nije dao mira, pa je morao s njima da obeduje u zamku. Posle jela knez naredi slugama (jer sa gospodarima su oživeli i svi ostali) da osedlaju najbržeg konja i dovedu ga pred zamak. Kad se Sobjeslav ljubazno oprostio od supružnika, oni ga isprate napolje, i tu je morao da primi od njih konja na dar.

To mu je bilo po volji, jer je tako mnogo pre stigao kući. Sa zidova zlatnog zamka odjekivala je paljba, a iznutra se čula igra i muzika, i kad se raspitao, Sobjeslav čuje da su obe princeze rodile divne sinove. U tren oka stvori se on kod kuće i zagrli majku i dete. Krštenje obojice prinčeva proslavljeno je u dijamantskom zamku.

Ni đavolji knez ni mlada Luciferka nisu više nad njima imali nikakve vlasti, pa su braća sa ženama u slozi i ljubavi živela sve do smrti.

MAČAK, PETAO I KOSA

Jedan otac imao tri sina. Najstariji se zvao Martin, srednji Matej a najmlađi Mihal. Sva su trojica bili već odrasli kad im se otac jednog dana razboli i za nekoliko dana stane se pripremati za smrt. Dozove sinove k postelji i reče im:

— Znate, deco, da nemam drugog bogatstva osim ove kućice, mačke, petla i kose. V kućici stanujte, a od onih triju stvari svaki neka uzme po jednu. Ne svađajte se i budite složni, pa ćete biti srećni. — To izgovori i umre.

Kad su sahranili oca, sinovi razdele imanje. Martin uzme kosu, jer je njom umeo dobro da kosi, Matej uzme petla, a Mihal mačka.

— Ali, draga braćo — reče Martin — svi ne možemo ostati kod kuće, jer bismo inače umrli od gladi. Ostanite vas dvojica tu i nekako se snađite, a ja idem s kosom u svet.

Tri brata su se volela, i što je jedan hteo, hteli su i sstali, pa zato prihvate ono što je Martin predložio.

Martin uzme kosu i pođe u svet. Išao je dugo i dugo, ali nikako da nađe posla. Najzad stigne u jednu zemlju gde su ljudi bili još strašno glupi. Kad se približio gradu, sretne jednog čoveka i ovaj ga upita šta nosi.

— Nosim kosu — odgovori Martin.

— A šta je to i čemu služi?

— Time se seče trava.

— Time se grize trava? Pa to je sjajna stvar. Mi moramo travu da kidamo rukama, a to nam zadaje mnogo posla. Zašto ne odete našem kralju, on bi vam tog grizača dobro platio.

— Zašto da ne? — Čovek ga odmah odvede kralju, koji se mnogo divio alatki i odmah se pogodio s Martinom da ode na kraljevsku livadu da izgrize travu.

Martin pođe, a s njim i puno gledalaca. Ali Martin nije bio glup. Kad je došao do pola livade, zabije kosu u zemlju i reče jednom sluzi da donese u podne ručak za dvoje, a onda otera s livade sve posmatrače. Kad su sluge donele ručak za dvoje, začude se videći koliki je komad livade pokošen. — Hoće li i vaš grizač da jede? — upitaju Martina.

— Kad radi, mora i da jede. Ali idite i ostavite nas same.

Sluge odu, a Martin sam pojede obed za dvoje.

— Dakle, baš mi je dobro palo na um da zatražim ručak za dvoje, inače se ne bih najeo.

Tako je radio iz dana u dan dok nije pokosio sve livade. Kad je završio, ode kralju po novac, s kosom na ramenu.

— Tvoj grizač, znači, sam grize travu?

— Sam, kraljevska milosti — odgovori prepredenjak.

— Da li bi nam ga ostavio za hiljadu dukata?

— Pa sad, on vredi i više, ali daću vam ga za te pare — izjavi kosac, spusti kosu i, uzevši novac, ode kući. Kralj naredi da kosu stave u jednu odaju, da joj se ništa ne desi. Kad je došla druga godina i trava opet narasla, došlo je vreme da se kosi. Onda kralj naredi da se odnese kosa na livadu. Sa najvećom paradom donesu kosu, zabiju je u zemlju i odu, ubeđeni da grizač ne voli kad ga neko gleda. U podne se pojave s ručkom, jedva čekajući da vide da li je već dosta uraćeno. Ali kosa je stajala tamo gde su je izjutra ostavili. To im dođe čudno. Spuste ručak pored nje i odu kralju da ga izveste o svemu.

„A onda kad je onaj čovek s njim došao, bilo je već prvog jutra onoliko urađeno. Zašto sada ne radi?" pomisli kralj, mašući glavom. Uveče dođe sluga i opet mu kaže da se kosa nije još dotakla ni livade ni ručka.

— To je neka čarolija. Neka joj udare dvadeset batina, pa ako ni onda ništa ne uradi, zakopaćemo je.

Po uzvišenoj naredbi donesu na livadu klupu, polože na nju kosu, i pandur joj opali dvadeset batina. Kosa je odskakala pri svakom udarcu, pa je ponekoga zakačila po nosu. — On ju je začarao — poviču svi — zakopajte je! — Tako i učine. Zakopaju kosu u zemlju, a travu su i dalje čupali kao i dotle.

Za to vreme braća su dobro živela i blagosiljala su oca što im je ostavio nasledstvo koje se tako dobro isplatilo. Posle nekog vremena, kad je novac već bio pri kraju, reče Matej: — Sad idem ja u svet s petlom, možda ću i ja njega tako dobro prodati kao ti kosu.

— Samo idi dovoljno daleko, gde ima još glupih ljudi, u Češkoj ne bi mnogo ućario — posavetuje ga Martin.

Matej uzme svoje nasledstvo i krene. Opet doće do jednog grada i sretne jednog čoveka.

— Šta to nosiš, čoveče? — upita ga ovaj.

— Nosim petla — odgovori Matej.

— Takvih ptica ovde kod nas nema. A za šta je dobar?

— On doziva dan.

— To je pravo pravcato čudo. Mi moramo svaki put da ispratimo dan tamo do iza onog brda i sutradan opet da mu idemo u susret, a to je vrlo nezgodno. Ako ta ptica zaista ima tu osobinu, kralj će ti za nju platiti mnogo hiljada.

— Pa možete se uveriti — reče Matej i pođe s čovekom kralju.

— Milostivi kralju, ovaj čovek ima pticu dozivačicu koja doziva dan, a kad ona legne da spava, i dan legne da spava.

— Pa, nema novca koji bi je platio, ako je istina to što govoriš.

— Milostivi kralju, možemo se odmah uveriti.

I tako dadu petlu zlatno sedalo. Zadovoljan novim stanom, pevac se odmah posadi na nj. Nije prošlo dugo vremena, a dan ode iako ga niko nije pratio. Kralj prosto nije mogao da sačeka jutro. U ponoć su ustali da paze kako će petao dozvati dan. Prošao sat, ništa, prošla dva, a petao zakukukuriče, i svi se zapanje čuvši čudnu pesmu. U tri sata pevac opet zakukuriče, i tako sve do četiri, kad se već sasvim razdanilo. Kad je kralj video da je petao zaista dozvao dan, naredi da

Mateju isplate iz riznice pet hiljada i da ga još pogoste. Matej skupi novac, dobro se najede i napije i, zahvalivši se kralju, ode kući.

Braća ga radosno dočekaju, i neko vreme im je opet išlo dobro. Ali pošto nisu umeli da štede, novac im se dosta brzo istrošio. Kad je već bio pri kraju, kaže Mihal: — Sada ću, braćo, poći ja u svet da potražim sreću. Možda ću i ja za mačka dobiti isto onoliko koliko i vi.

Opet mu braća napomenu da ide što dalje, gde su ljudi još glupi. Mihal strpa mačka u vreću i krene. Išao je dugo, dok nije došao do jedne zemlje gde nije razumeo šta ljudi govore. Ali dok je stigao do glavnog mesta, naučio je toliko da se malo sporazume. Ispred grada sretne ga jedan čovek i upita ga šta nosi u vreći.

— Mačka — odgovori Mihal i pokaže mu ga.

— Čudna životinja, a za šta služi?

— Hvata miševe. Neka ih je ne znam koliko u kući, sve potamani.

— Trpaj onda odmah tog hvatača u vreću i hajde kralju. U dvorcu ima toliko miševa, samo što nam po stolovima ne trče, i kralj bi dao ne znam šta kad bi nekome pošlo za rukom da ih izjuri iz zamka.

— Tome će se lako pomoći — odgovori Mihal, strpa mačka u džak i pohita za čovekom.

Kad su došli kralju, čovek reče: — Milostivi kralju! Ovaj čovek ovde ima mačka hvatača. To je životinja koja hvata miševe, i ako vaša milost naredi, on će ga prodati.

— Ako je istina, rado ću ga kupiti.

— Milostivi kralju, samo mi recite gde ih je najviše, pa ćete se odmah uveriti kako moj mačak ume da ih davi.

Onda odvedu Mihala u ostavu, gde je bilo najviše miševa, tako da su samo gmizali pod nogama. Mihal odreši džak, mačak iskoči i napravi takav pokolj među miševima da je to bilo prosto neverovatno.

Kralj se mnogo obraduje i odmah naredi da se Mihalu isplati deset hiljada dukata. Mihal podskoči od radosti kad ugleda toliki novac, i sav srećan vrati se kući. Dva dana po njegovom odlasku kralj se odjednom upita šta će taj hvatač da jede kad ne bude više miševa. To niko nije znao, a Mihal je već bio daleko. Onda kralj naredi da jahač usedne na najbržeg konja i da stigne Mihala.

Mihal je, međutim, spokojno išao putem kojim je bio došao u grad. Četvrtog dana najednom vidi iza sebe jahača, koji ga je izdaleka vikao. Kad ga stigne, stane Mihalu pola nemački a pola češki govoriti nešto što ovaj nikako nije razumeo, pa zato upita čoveka nemački: »AUaz?«

Ali na to pitanje jahač se okrene i poleti kao da ga vetar nosi. Mihal pomisli: „Taj bratac je lud", i nastavi put.

Sav u znoju i posut prašinom, vrati se jahač u zamak, i tek što je sjahao, otrči kralju i reče mu: — Milostivi kralju, tužna vest! Kad mačak podavi sve miševe, doći će i nama kraj.

— Ko ti je to rekao? — upita ga uplašeni kralj.

— Onaj čovek što nam je prodao mačka. Stigao sam ga na putu i upitao šta će ta životinja da jede kad pohvata sve miševe, a on mi je odgovorio: „Vas."

Kralj odmah sazove ceo savet da se dogovore šta da rade s mačkom. Posle dužeg savetovanja, slože se da ga ostave zatvorenog u komori i da tamo postave dvostruku stražu kako ne bi mogao da izađe. Najviši general dobije odmah naredbu da postavi četiri snažna i hrabra čoveka na stražu pred ostavom. Dan i noć stajao je po jedan stražar na svakom uglu i umirao od straha čim bi u komori nešto šušnulo. Druge noći vladala je tišina, jer je mačak bio pohvatao sve miševe. Kad se ni izjutra u komori ništa nije micalo, zapita se onaj stražar što je bio bliže prozoru šta li to treba da znači. Osmeli se i pogleda kroz prozor. Ali mačak, koji je sedeo na prozoru, ugledavši bradato lice u šubari uplaši se, razbije prozor i pobegne. Drugi stražar začuje viku i dotrči, i ima šta da vidi: vojnik leži koliko je dug! On odjuri kao bez duše u zamak, vičući:

— Ah, zlo je, zlo, milostivi kralju. Onaj krvožedni hvatač miševa pobegao je iz ostave i udavio mog druga što je stajao kraj prozora. Ko zna gde juri i koliko je već ljudi udavio? O, nesreće!

Odmah se sve kuće pozatvaraju i svi se posakrivaju gde se ko zatekao, a kralj naredi da se puk najodvažnijih ljudi naoruža, stavi na sebe najteže oklope i krene protiv mačka. To je odmah učinjeno, ali mada je pohod trajao tri dana, od mačka nije bilo ni traga ni glasa.

Braća su, međutim, živela složno i spokojno, i bolje su pazila nego u početku, jer su znala da sad više nemaju na šta da računaju. I često su se, sedeći zajedno, smejali glupim ljudima.

GLADNICA

Jedan siromašan seljak nije imao dece. Koliko puta je govorio ženi: — Kad bi nam bog dao bar jedno dete, da se imam kome radovati i ostaviti ovo malo alata! Ovako i ne znam za koga se trudim.

Bog usliši njegovu molbu, i žena mu rodi sina.

Kad je mališanu bilo tri godine, već ga majka više nije mogla na grudima ishraniti i morala ga je hraniti kašom. Pojeo bi dve do tri zdele, i opet plakao od gladi. Žena nije znala šta s njim da radi. U očajanju mu odseče komad hleba, i to se dečaku, izgleda, svidelo. Za tren oka nije ostalo ni mrvice.

Od tog trenutka davala mu je sve što su ona i muž jeli, i dečak je rastao kao iz vode. Koliko bi pojeli otac i majka zajedno, toliko je jeo on sam, pa su ga zato zvali Gladnicom, i tako mu je posle to ime i ostalo. On je iz dana u dan bivao sve veći, ali se brašno u sanduku smanjivalo. Majka prosto nije stizala ništa drugo da uradi, već je samo stajala kraj ognjišta i kuvala za Gladnicu.

Roditelji su se zbog toga jedili, i otac je često govorio: — Ženo, ovog sina nam je bog poslao za kaznu. Ako još dugo živi ovde, ostaće nam samo prosjački štap i torba.

— A što ga držiš kod kuće? Poslaćemo ga u službu, dosta je snažan, može da obara drveće. Neka ide.

Tako je često govorila mužu. Kad je Gladnica napunio dvanaest godina, bio je veliki kao otac, a da iščupa jelu s korenom za njega je bila igračka. Onda ga roditelji pošalju u službu.

Gladnica je išao i gledao gde je neko veoma veliko dvorište, jer nije hteo da radi tamo gde je malo, iz straha da će mu dati malo da jede. Tada ugleda neki mlin i uputi se tamo. Mlinar je upravo stajao kraj otvora i sipao žito.

— Neka je na zdravlje, oče! — pozdravi ga Gladnica.

— Daj bože! Šta tražiš? — upita mlinar seoskog deliju.

Pitao bih vas da li vam je potreban momak. Samo, unapred vam kažem: jedem za desetoricu, ali za desetoricu i radim.

— Pa sad, za jelo imamo, hvala bogu, dovoljno, i ako budeš radio kao što kažeš, neću ti brojati zalogaje — odgovori mlinar smejući se.

I tako Gladnica ostane kod mlinara u službi. Bilo je jutro, i mlinar naredi novom momku da upregne kola i spremi potreban alat, jer će ići u šumu. Ženi, pak, naredi da spremi jelo za pet šest osoba više. Došavši do kola, spazi da tamo nema ni sekire ni malja, niti drugih potrebnih stvari, pa upita Gladnicu zašto ih nije poneo.

— Samo idite, gospodaru, to nije potrebno. Takav alat slab je za mene.

Mlinar nije znao šta da misli, ali sedne na kola i tako krenu u šumu. Ali tu se tek stao čuditi. Gladnica je ščepao drvo, prevalio ga kao panj, odlomio mu grane i bacio ih na kola kao da su prutići. To se mlinaru mnogo svidelo, i on pomisli da takvog slugu neće lako pustiti da ode. Kad su se vratili kući, Gladnica složi drva, pa sedne za sto. Mlinarka je gledala gde je tih šest osoba, i kad je videla samo momka, upita muža, a ovaj joj tek sada ispriča kakvog je momka našao. Mlinarka nije više ništa rekla, i dala je Gladnici da se najede pre svih ostalih. Kad je Gladnica slistio sve što je bilo spremljeno za šest osoba, mlinar ga upita:

— E pa, momče, jesi li se najeo?

— Slabo, gladan sam da bih još i vuka progutao — odgovori Gladnica gledajući na peć, gde je stajala zdela i na njoj sočivo, hleb i mast.

— Pa sad, ako si još toliko gladan, pojedi i ono tamo, gazdarica će slugama ponovo da spremi. — I pri tom pokaže na sočivo. Gladnica nije čekao da mu se dvaput govori, već smesta dočepa činiju, i za tren oka više nije bilo ni sočiva, ni hleba, ni masti. Tek

onda je rekao da je sit. Ali mlinarka je kršila ruke zbog tog proždrljivca. Da je bilo po njenom, ona bi ga odmah isterala, iako je mlinar dokazivao da Gladnica za desetoricu radi, pa mora za desetoricu i da jede. A pošto je muž bio gazda u kući, žena je najzad morala ućutati. Tek posle nekog vremena ponovo se javila, ali oprezno i polako. Mlinar je bio veoma zadovoljan Gladnicom, i nikada ga ne bi pustio da ode. Međutim, ženino jadanje i podbadanje ostale posluge toliko su mu dosadili da se

naljutio i najzad otkazao Gladnici službu. Ovaj se zahvali i krene dalje, ali mu je bilo žao, jer mu je u mlinu bilo dobro. Uz put je sam sebi glasno govorio:

— Kuda da idem da bih dobio dosta da se najedem?

— Dođi k meni, ja ću ti dati koliko god možeš da pojedeš — začuje se neki glas iza njega.

Gladnica se osvrne i spazi đavola.

— Ko si ti? — upita radoznalo, jer nikada nije dotle čuo kako đavo izgleda, pa ga stoga nije poznao.

— Ja sam đavo, i ako se ne bojiš, dođi da služiš kod mene. Posla nema mnogo, jela ima koliko hoćeš, i dobra je plata.

— Tebi ili drugome, svejedno je. Što se tiče posla, ne bojim ga se ako se dobro najedem, a platom ću biti zadovoljan, kakvu god da mi daš.

Kad je Gladnica pristao da pođe u pakao, uzme ga đavo na leđa, poleti s njim u vazduh i ubrzo ga spusti usred velike prostorije u kojoj su bila tri kotla.

— Ispod ovih kotlova moraš ložiti vatru, to je tvoj jedini posao — reče mu đavo. — Ako ostaneš kod mene sedam godina, daću ti što budeš tražio. Ali jedno ti kažem, u kotlove gledati ne smeš!

— Ne beri brige — odgovori mu Gladnica — ja ću sve to uraditi kako treba. — I odmah stane podsticati vatru pod kotlovima. Ćavo na to ode, i ubrzo đavolčići donesu Gladnici pune zdele tako dobrog jela kakvog u životu nije jeo, i uz to bokale dobrog vina. „Ako uvek bude ovako", pomisli Gladnica „neću se ni maći odavde.” A tako je

uvek i bilo. Jela na biranje, pića isto tako, uz to malo posla, pa zar je čudo što je Gladnici ponekad od puste snage dolazilo da razvali pakao!

Bio je već dugo u službi, ali nije znao koliko godina, jer se tamo vreme ne broji. Još uvek mu nije padalo na um da pogleda šta se to krije u kotlovima, iako je često slušao stenjanje i uzdisanje kad je podsticao vatru. Onda se opet jednom pojavi đavo i Gladnica ga upita koliko još ima do sedam godina.

— Sutra će biti sedam godina kako si kod mene; ali, mislio sam da ćeš ostati još sedam godina.

— Pa znaš, gospodine, ja bih ostao kod tebe kad bi bilo malo više posla, ili kad bih smeo ponekad malo da se izjurim. Od ovog dobrog jela i pića čovek se olenji i pobesni. To ne val>a.

— Ne mogu ti pomoći. Ako ti se ovde ne sviđa, moraš natrag u svet.

Na to đavo ode.

Gladnica baš htede da podstakne vatru, kad odjednom začuje u jednom kotlu tako žalostan uzdah da ga u srcu nešto štrecnu. Ne mogući da odoli, malo pridigne poklopac, da vidi šta to tamo uzdiše, i začuje tužan glas:

— Ah, molim te, pusti me napolje, ja sam jadna dušica. I odužiću ti se dobro.

Čuvši to, Gladnica sasvim otvori poklopac, a iz kotla izleti jedna bela golubica, spusti mu se na rame i progovori:

— Sad ću ti reći nešto što će ti koristiti. Kad te sutra đavo upita šta hoćeš kao nagradu, reci da nećeš ništa drugo nego onaj stari kaput sa dva džepa što visi tamo o klinu. On neće hteti da ti ga da, ali ti ne odstupaj.

— Sve je to lepo, i ja ti na tome zahvaljujem, ali šta ću ako đavo zaviri u kotao i tebe ne nađe tamo? Onda ću, mesto plate, dobiti dobre batine.

— On pred tobom neće gledati u kotao. A kad budeš na zemlji, neće imati više vlast nad tobom. Samo se ne boj, i ostaj zdravo.

— Pričekaj još malo, golubice — zadrži je Gladnica. — Reci mi, šta je u ovim drugim kotlovima?

— U jednom je nemilosrdno, a u drugom gordo srce — odgovori golubica i iščezne.

Gladnica podstakne vatru pod praznim i punim kotlovima, a kad je sutradan došao đavo i upitao ga je li gledao u kotlove, Gladnica porekne.

— Šta, dakle, tražiš kao nagradu? — upita đavo pošto je Gladnica hteo da se vrati kući.

— Ne tražim ništa drugo, samo onaj stari kaput što visi o klinu.

— Šta će ti taj stari kaput, pusti ti njega neka i dalje visi. Radije ću ti dati novca koliko hoćeš — odvrati đavo koji ni za živu glavu nije hteo da da kaput.

Ali je Gladnica ostajao pri svome: mora dobiti kaput, jer je verno služio, a đavo mu je obećao kao platu što god zatraži. Šta je đavo mogao! Iako nerado, morao mu je dati kaput sa dva velika džepa.

— Ali, objasniću ti da znaš kakav je to kaput. Kad god se mašiš šakom u desni džep, makar i hiljadu puta dnevno, i rekneš da bude puna talira, izvući ćeš je punu; a kad god zavučeš levu i rekneš da bude puna dukata, desiće se to isto. Tako si bogato plaćen za sedam godina.

— Ali zato sam služio u paklu — odgovori Gladnica, obuče kaput i uhvati oko vrata đavola, koji ga donese na gornji svet, na ono isto mesto odakle ga je bio odneo. Ćavo onda iščezne, a Gladnica krene pravo kući.

Roditelji su mu bili još živi, ali im je išlo rđavo. Koliko puta su se i upitali kuda li se Gladnica potuca i nije li već umro od gladi. A onda ga najednom donese ćavo, sveg crnog, čupavog, u kratkim čakširama, poderanim cipelama i u iskrpljenom kaputu prepotopskog kroja. Jedva su ga poznali.

— Ćavo te odneo! — dočeka ga otac. — Takav li se dolazi iz službe? Da se čovek uplaši kad pogleda. Gubi mi se s očiju!

— Ne ljutite se, tatice, voda i sapun će sve to urediti, a pre svega ovo ovde. — Pri tom zavuče ruku u desni džep, pomislivši pri tom da bude puna, i u tom trenutku stane bacati pregršti talira na sto da je sve zvečalo. Otac je samo buljio i više nije ni pisnuo. Beda i nevolja napustile su kolibu, a sreća i zadovoljstvo su se uselili. Odmah

sutradan, po Gladničinoj zapovesti, stara koliba je porušena i sagrađen nov, divan zamak. A onda Gladnica naredi da se razglasi da dođu k njemu sa svih strana sve siromašne zanatlije, seljaci i prosjaci, jer hoće da ih pomogne. Može se lako zamisliti kakva je to bila navala!

U to doba još nije bilo mnogo gradova ni sela, već su se velike šume, ispaše i livade prostirale svuda gde su mogle da budu njive. To je Gladnica iskoristio. Svakom seljaku dao je toliko novca da je mogao da sagradi majur i pokazao mu mesto gde da iskrči njivu. Zanatlijama je odredio mesto bliže zamku. Za sirote prosjake koji nisu mogli da rade, dao je da se sagradi dom, i kad je u njemu sve bilo uređeno, uselio ih je u nj. Za te građevine bilo je potrebno puno radnika, jer se tada nisu gradile tako raskošne zgrade, pa se mnogo naroda tamo skupilo da radi. Gospodin Gladnica nije ništa radio, samo je jeo i pio, a posle jela bacao je iz džepova novce i davao potrebitima. Mada se sada umivao i češljao, bio je ipak dosta ružan, ali su ga ljudi i pored toga voleli, i kad je dolazio da vidi kako im je, samo što mu noge nisu ljubili. Jedino je otac vrteo glavom nad sinovljevim postupcima i prigovarao: — Sine, sine, ne znam kako će se to sve svršiti; kad kralj dozna za ovo, teško svima nama!

— I šta još! Nek bude zadovoljan što mu se pomaže tamo gde on ne vidi. Uostalom, neka dođe. Iako mu se sve ovo ne bude svidelo, ja ga se ne bojim.

Svi su gledali da se što pre smeste i počnu da rade. Još pre nego što se Gladnica nadao, bio je njegov zamak okružen veselim kućicama. Iz daleka su se videli nizovi seoskih imanja i uzorana polja. Pastiri su uz veselu pesmu gonili stada na bogate livade. Gladnica se svemu tome radovao. Po njegovoj naredbi, nazove se to mesto „Zarađeno”, valjda zato što je bilo sagrađeno od njegove plate.

Kao što je otac predviđao, tako je i bilo. Kralj je za sve to doznao i jako se naljutio što se jedan podanik usudio bez dozvole da razdaje zemlju koja pripada kralju. Zato pošalje na njega puk vojske. Čuvši za to, Gladnica, dok su vojnici bili još daleko, naredi da se pripremi sjajna gozba za sve oficire i pođe im u susret da ih pozove. A svakom vojniku obećao je po talir na dan dok god budu kod njega, i

hleba i vina koliko mogu da pojedu i popiju. To se svidelo vojsci, koju je kralj inače slabo plaćao. Veoma rado prihvate poziv darežljivog domaćina i nastave put u prijateljstvu s njim. Iz šatora podignutih na ne ograđenim poljima orila se pesma i svirka, a u Gladničinom zamku pili su u domaćinovo zdravlje kraljevi oficiri, kojima se iznad svega sviđalo što su svaki dan pod tanjirom nalazili po dukat.

Kad je do kralja stigao glas o držanju njegove vojske, on se još više naljuti i pošalje za njima dva nova puka. Ali ni ovi se nisu hteli tući za malu platu sa tako darežljivim gospodarem, kod koga je njihovim drugovima bilo tako lepo, pa i oni pođu za primerom prvih. Sad kralj više nije znao šta drugo da radi do da sam ode tome čarobnjaku i da se s njim izmiri. Čim je Gladnica doznao da mu ide kralj lično, odmah naredi da se pripremi što sjajnija gozba, iziđe mu u susret i učtivo ga pozove sebi. Tu je tek kralj video koliko je Gladnica moćan i koliko li mora biti njegovo bogatstvo kad toliki novac svakodnevno razbacuje. Isto tako opazio je i koliko ga svi vole, i vojska i seljaci i zanatlije, tako da bi teško neko od Gladnice odvojio. A opazio je, takođe, i da bi mu ovaj mogao lako preoteti kraljevstvo. Zato odluči da mu ponudi svoju jedinicu kćer za ženu, i da se na taj način suprotstavi zlu i pomogne svojoj zemlji.

Kako je odlučio, tako je i učinio. Ponudi Gladnici svoju jedinicu i obeća da će ga učiniti kraljem. Gladnici je to bilo po volji. Ubrzo potom pođe s kraljem da vidi nevestu, a bogato obdarena vojska krene natrag kući. Gladnica je u svom zakrpljenom kaputu sedeo s kraljem u kočijama, i tako su došli u prestonicu.

Princeza Milina bila je divna kao majska ruža, a trebalo je da pođe za ružnog, iako dobrog muža. Kralj se pomalo pribojavao da mu se planovi ne poremete. Ali dobra Milina, čim je čula da ocu preti nesreća, bez razmišljanja da svoju reč Gladnici.

Gladnici se devojka svidela, ali mu je bilo jasno da on nju nije baš oduševio svojom lepotom, i zbog toga ga je srce bolelo. I tako se već sutradan oprosti s nevestom i kraljem, rekavši da mora kod kuće sve da pripremi za svadbu, i žalostan se vrati kući.

— Pa kako ti se sviđa nevesta? — upitaju ga roditelji.

— Divna je kao cvet, i meni se baš svića, ali se ja ne sviđam njoj.

— Pa kad ti se ne može dokazati — gunđala je majka. — Već sam ti toliko puta rekla da ne nosiš taj prosjački kaput. Ni na šta ne ličiš u njemu, a treba da se svidiš tako divnoj nevesti. Odelo čini čoveka, to je stara poslovica. I ti bi se njoj svideo, samo se doteraj.

— Ostavite vi moj kaput na miru. Da nije njega, ne bi bilo ničega. On mojoj lepoti ne smeta.

— Imaš pravo, sine — na to će otac, koji je nagađao da je sin taj stari kaput dobio od nekog čarobnjaka. — Uostalom, ne sekiraj se. Žene se začas promene.

Gladnica je odmahivao glavom i bio je tužan ceo dan. Sedeo je kraj prozora u svojoj sobi i mislio o tome kako bi rado svoj zakrpljeni kaput dao samo da bude malo lepši.

Najednom ga nešto kljucne u ruku; podigavši oči, Gladnica spazi belu golubicu, koja ovako progovori: — Ja sam ona duša koju si oslobodio iz pakla. Došla sam da ti javim da će bog tvoju želju ispuniti zato što si tako mnogo dobra činio. Od ovog trenutka imaćeš lepo lice i privlačan stas. Ostani uvek tako dobar.

S tim rečima, golubica se izgubi.

Pun radosti, Gladnica skoči, pogleda se u ogledalo i opazi kako je njegovo ružno lice postalo lepo, pa počne od sreće pevati i igrati. Čuvši to, roditelji pomisle da im je sin poludeo i, tresući se od straha, potrče gore k njemu. Ali ga nisu poznali sve dok nije progovorio.

Sutradan Gladnica naredi da se napravi deset okovanih kovčega. Kad su bili gotovi, postavi ih u svoju spavaću sobu, zatvori vrata i stane u kovčege obema rukama bacati iz cepova talire i dukate, i nije prestajao sve dok se kovčezi nisu napunili. Onda otvori prozor, svuče kaput i baci ga kroz prozor vičući:

— Evo ti vraćam tvoju nagradu! Više mi nije potrebna.

Ćavo ščepa kaput, proturi glavu kroz prozor i izdere se ljutito na Gladnicu:

— Čuvaj se dobro da nam ne padneš šaka, jer ćemo ti inače pokazati, kao što si i ti nama s novcem pokazao. Ali dok bude pakla, takvu hulju neću više dovesti kao slugu.

Gladnica se nasmeje i poželi ćavolu srećan put. Onda natovari sav novac na kola, nakupuje za nevestu nakita i za sebe odela, lepo

se obuče i krene s roditeljima na svadbu. A kako su samo zablistale nevestine tužne oči kad ju je mesto ružnog zagrlio tako lep mladoženja!

Kralj je bio zadovoljan zetom i njegovim bogatstvom i postavio ga je za kralja. Gladnica je činio još više dobra nego pre. A đavo je ipak na kraju ostao kratkih rukava.

MUDROST NIJE ČAROLIJA

Dođe jednom seljaku njegov kum.

— Dobro došao, kume — reče seljak potapšavši kuma po ruci — odavno te nema do nas, čime da te ugostim? Ženo, zadavi tri golupčeta, a dok ih ne ispečeš, donesi hleba i meda, i nešto za piće.

Tako naredi seljak, a žena se smesta okrene i istrči da udavi golupčiće. Ali, još ih nije bila ni očupala, domaćin je morao da ode na nekakvo suđenje, jer je bio kmet, i kum ostane sam.

— Ne ljutite se, kume — izgovarala se seljanka — sad će pečenje da bude gotovo, a i muž samo što se nije vratio. Ako hoćete, izađite malo u voćnjak, imamo zrele kruške, ako je po volji.

— Samo vi svršavajte svoja posla. Idem ja malo u voćnjak — odgovori joj kum i ode. Seljanka se požuri, i dok si okom trepnuo golupčići su bili u đuveču, i za koji čas miris se već širio po celom imanju. Seljanki od tog mirisa pođe voda na usta, i dok je polupečene golubove okretala, nije mogla da se uzdrži, već otkine jedno krilo.

Ionako je jedno golupče za mene. Da li ću ga ja pojesti pre ili posle, svejedno je.” S takvim mislima, seljanka posle krila otkine nogu, i tako dalje, sve dok jedno golupče nije iščezlo iz đuveča.

Ali šta je jedno golupče? To je tek na jedan zub, koliko da čovek proba.

„Pa sad”, razmišljala je seljanka dalje, „kad bih i ovo drugo pojela, ne bi me muž zbog toga ubio. Naprotiv, kad bi znao da mi se baš toliko jedu, i sam bi mi dao. Dakle, svejedno je da li će mi ga dati ili ću uzeti sama.” Tako razmišljajući, pojede i drugo golupče. „A šta ću

s ovim trećim”? reče sama sebi, gledajući lakomo na treće. „Jedno ne mogu izneti pred kuma, to bi bila sramota. Onda bolje ništa; dabome, bolje ništa. Uostalom, šta mari da li će kum dobiti to golupče ili neće!”

Posle tih reči, lakoma seljanka nabode golupče na viljušku i, dok bi lupnuo dlanom o dlan, u slast ga pojede.

Kad je zadovoljila svoju halapljivost, počne je prazan đuveč ipak malo mučiti, i ona stane razmišljati kako da se iz svega toga izvuče. Još se nije bila rešila kakav izgovor da nađe, kad u kuhinju uđe momak i javi da se seljak vraća. Ona brzo strpa đuveč u pećnicu i izleti u dvorište, a već je imala gotov plan. Jednim skokom nađe se u vrtu i, tobože, u najvećem strahu, poviče na kuma: — Dragi kume, preklinjem vas svim svecima, bežite! Moj se muž vratio kući, i sav je van sebe od besa; traži nož i viče da će vam odseći oba uha.

— Meni? — začudi se kum. — Da se niste prevarili, kumo? Ja mu ništa pod bogom nisam nažao učinio, zašto da mi odseče uši?

— Ne znam šta mu je, ali molim vas bežite, ja bih umrla kad bi vam se nešto desilo. A moj muž, kad se razbesni, ne zna za sebe. Ubio, ne ubio — to mu je svejedno.

Na ovakvo prijateljsko uveravanje kum se više nije dugo razmišljao, već preskoči plot i stazom kroz polje krene kući.

Seljanka, čim je izišao iz vrta, sretne seljaka.

— A gde je kum? Zovi ga i daj nam da jedemo, valjda su golubovi već pečeni? — upita seljak ženu.

— Ama, pitaj tog mangupa, sva drhtim od besa. Malopre uđe momak da mi kaže da dolaziš kući, i ja skočim brzo u podrum za stolnjak, a taj bezobrazni kum za to vreme dohvati sva tri goluba iz đuveča i utekne s njima. Samo sam videla kako promiče kroz vrt, ali ko bi ga stigao!

— E, to nikad za kuma ne bih rekao — čudio se seljak. — Ali čekaj, bitango, lopove, samo mi još jednom dođi! A toliko sam se radovao na te golupčiće, bili su žuti kao dukat. Ne, ne mogu mu ipak sve pokloniti, mora mi dati komadić, bar komadić.

I seljak pruži korak, pa pojuri kroz dvorište i vrt za kumom, vičući stalno: — Samo komadić hoću, ti mangupe, samo komadić!

Ali kum, videći da seljak trči za njim, uhvati se za uši i potpraši pete, tako da ga seljak nije stigao, pa je svoju želju za golupčićima morao da ostavi za drugi put. A halapljiva seljanka se u sebi smejala i jednom i drugom kumu.

KO JE GLUPLjI?

Jednom siromašnom seljaku od celog imanja bila je ostala samo kokoš, i on pošalje ženu na pijacu da je proda.

— A pošto? — upita ga žena.

— Pa pošto ti na trgu ponude.

Žena uzme kokoš i krene. Blizu grada sretne jednog seljaka. — Čiko, kupite kokoš! — vikne mu ona.

— A pošto?

— Pošto nude na trgu.

— Na trgu je groš.

— E pa, onda za groš.

Seljak da ženi groš, a ona njemu kokošku. Onda ode u grad, za krajcaru kupi torbu, za krajcaru vrpcu, a jednu krajcaru stavi u torbu. Obesi torbu o štap, zabaci je na rame i vrati se kući. Seljak je digao užasnu viku kad mu je žena donela novac koji je zaradila. No pošto mu se malo glava razbistri, on reče:

— Sad nećeš dobiti batine. Idem u svet, i tek ako ne nađem veću budalu od tebe, onda ću te izbiti.

I tako pođe u svet. Jednog dana stigne do nekakvog grada, stane ispred lepog zamka, sa čijeg ga je prozora gledala gospodarica, pa počne skakati i dizati ruke i oči k nebu. Gospođa ga je gledala neko vreme, a onda pošalje slugu da se raspita šta radi taj čovek.

— Šta radim? Pa eto, hoću na nebo. Posvađao sam se tamo s jednim drugom, i on me je gurnuo dole. Sad ne mogu da pronađem rupu na nebu.

Sluga otrči natrag i sve do reči ispriča gospodarici. Ova odmah pošalje po seljaka.

— Ti si bio na nebu? — upita ga kad je došao k njoj.

— Pa dabome, i opet idem tamo — odgovori seljak.

— A znaš li tamo mog sina?

— Kako da ga ne znam, sedi tamo na peći.

— Bože, na peći? Da li bi bio tako dobar da mu poneseš ovih trista zlatnika i šest tankih košulja, i da mu kažeš da ću i ja brzo tamo, neka se ne jedi i neka se ni zbog čega ne muči?

— Rado ću sve to da mu poručim, samo mi dajte.

Gospođa mu da novac i platno, i seljak ode. Izvan grada sedne kraj plota i strpa novac i platno u čakšire. Tek što je seljak otišao, vrati se kući gospodar zamka. Žena mu odmah ispriča šta je poslala sinu.

— O, ti nepromišljena ženo! Ko je ikada još čuo da je neko pao s neba, i ako je pao, da će se tamo vratiti! Ta lukava hulja te je prevarila.

Gospođa onda ispriča kako je taj čovek izgledao i gospodar, uzjahavši konja, pojuri za njim.

Seljak je još sedeo na onom istom mestu; kad je video da se približava gospodin, pokrije suvu grudvu zemlje svojim otrcanim šeširom.

— Molim vas, čiko, niste li videli tu negde jednog čoveka s boščom? — upita gospodin.

— Jesam, video sam, odjurio je tamo prema šumi koliko ga noge nose. Bila je to neka hulja. A šta je uradio?

Gospodin mu sve ispriča.

— E, jeste hulja, da prevari takvu gospođu' Ali vi ste mrtvi umorni. Vidite, ja bih pojurio za njim, ako bi samo ovde neko posedeo. Imam tu pod šeširom retku pticu, nosim je na dar jednom gospodinu u gradu, pa se bojim da ne odleti.

— Pa eto, ja ću da posedim. Kad znate tog lopova, lakše ćete ga uhvatiti — reče gospodin, sjaše s konja i da ga seljaku.

— Ali zato vas molim, gospodine, ne dirajte šešir, mogla bi ptica da odleti, pa bih onda dobro iskijao.

Gospodin sedne kraj šešira, a naš seljak vine se na konja i s darovima odjaše kući. Gospodin je neko vreme sedeo i čekao, ali kako je vreme prolazilo, a seljak nikako da se vrati, počne da se ljuti. Onda reši da ponese pticu kući, a seljak neka doće posle u zamak po nju. Polako podigne šešir, zavuče ruku i drž! — izvuče suvu grudu zemlje. Proklinjući hulju na večna vremena, vrati se kući, gde ga žena dočeka s podsmehom. Seljak, međutim, približivši se selu, stane već iz daleka vikati ženi: — Ne boj se, ženo! Neću te tući. Našao sam gluplje ljude nego što si ti..

TRI SAVETA

Bila dva trgovca: jedan bogat, a drugi siromašan. Onaj bogati kumovao je siromašnom, ali mu nikada u nevolji nije pomogao, jer je bio strašna tvrdica.

Jednom se tako desilo da su obojica krenula u neki daleki grad. Bogati trgovac išao je s kolima punim robe i dobro je zaradio, a siromašni je išao samo da proda konja i kola i da na leđima nešto robe donese kući. Tako obojica dođu u krčmu. Bogati je seo sam za sto, uz tanjir pun dobroga jela, a siromah isto tako sam za drugi sto, sa skromnim obedom pred sobom. Uto naiđe prosjak tražeći milostinju, naravno, najpre od onoga koji je pred sobom imao pečenje; ali bogati trgovac se izdere na njega da se smesta gubi. Siromašni trgovac, međutim, izvuče iz džepa groš, da ga prosjaku i doda uz to malo od svog skromnog obeda.

Prosjak toplo zahvali, a kad je bogati trgovac izišao, reče siromahu:

— Ja znam da ste vi svoj poslednji groš sa mnom podelili; zato hoću da dokažem da sam vam zahvalan.

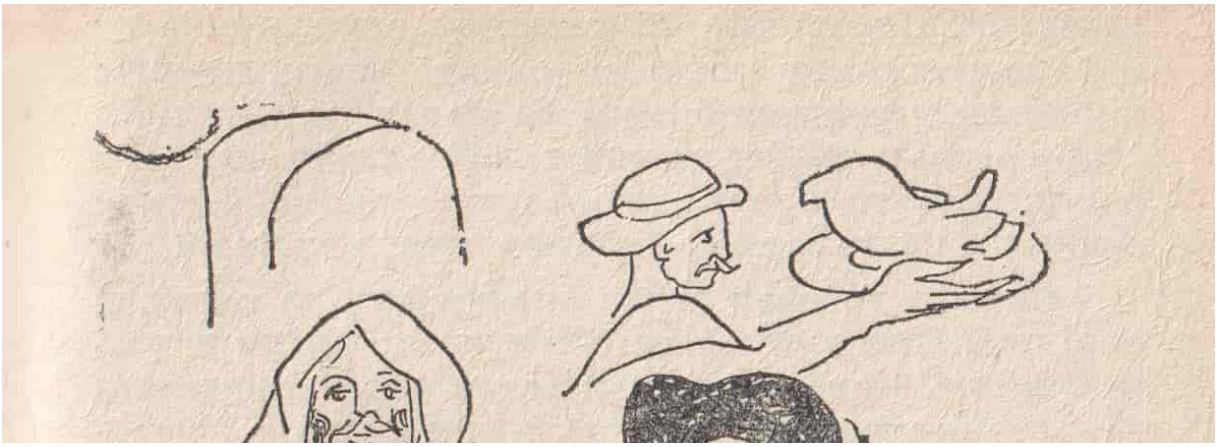

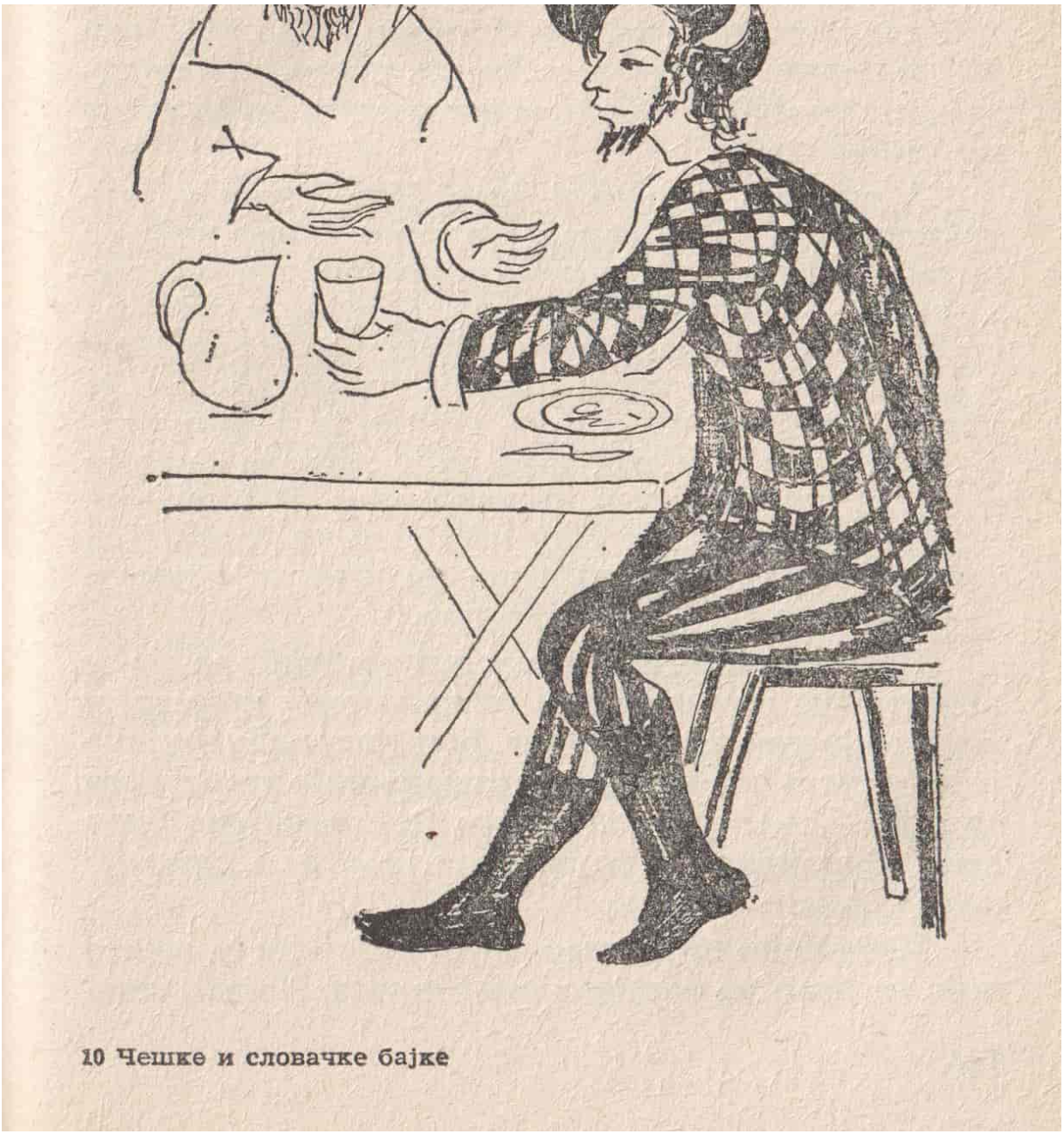

Poslušajte tri saveta: prvo, nikad ne napuštajte stari put zbog novoga; drugo, nemojte noćivati u gostionici gde je mlada kelnerica i star sluga; i treće, ne poveravajte tajnu nijednoj ženi. Ako se budete vladali po ovome, bićete srećni i često ćete se sećati starog prosjaka.

Siroti trgovac zahvali prosjaku za savet, i ovaj ode. Posle obeda se oba trgovca dignu i krenu na put. Kad su prešli jedan deo, siromašni pozove bogatog da krenu starim putem, jer će stići za pola sata brže. Ali bogataš ni da čuje, već krene novim. Siromah,

međutim, krene starim putem, oslanjajući se na prosjakov savet da će ga tako stići sreća.

A stvarno je tako i bilo. Nije prošlo dugo vremena, a konj se saplete o neki koren koji se pružao preko puta, koren se pomeri, i ispod njega ukaže se pun bakrač novca. Trgovac klikne od sreće, pokupi novac, zahvaljujući u sebi prosjaku, i sav srećan natovari bakrač u kola. Došao je kraj nemaštini i brigama. Stigao je u krčmu pola sata ranije, i kad tamo nije zatekao drugoga trgovca, pošalje mu u susret momka sa zapregom, koji je ovoga četvrt sata izvlačio iz blata. Tek tada je bogati trgovac zažalio što nije poslušao kuma, a ovaj mu se smejao.

Potom primeti siromašni trgovac da je u krčmi lepa krčmarica, a ružan stari krčmar, i više nije hteo tu da ostane. Bogataš, međutim, nije poslušao njegov savet, i nikako nije hteo s njim da pođe dalje, samo zato što je krčmarica bila lepa. Siromašni trgovac ode sam, ali samo do prve obližnje krčme.

Cele noći nije imao mira, pitajući se zašto nije trebalo da ostane u onoj krčmi. Najzad ustane, iziđe, i prikrade se prozoru one krčme gde je spavao bogati kum. U ponoć se polako otvori prozor, začuje se šapat i neki čovek zamotan u ogrtač siđe dole. Trgovcu padne na um da mu odseče komadić od ogrtača; dohvati nož i zaista to učini. Prozor se onda zatvori, onaj čovek ode u jednu kuću u selu, a trgovac u svoju sobu.

Sutradan, čim je svanulo, čuje da ljudi viču kako je onaj trgovac iz tuđeg mesta što je ostao u prvoj krčmi ubio starog krčmara i kako su ga odveli u zatvor. Onda se siromašni kum uputi u sudnicu, ispriča šta je video te noći, i pokaže komad koji je odsekao od ogrtača. Posle ove dostave otpočne istraga i brzo otkriju ubicu. Bio je to jedan mlad momak koji je voleo krčmaricu, pa je po njenom nagovoru ubio krčmara. Bogatoga trgovca puste onda iz zatvora, a on se zahvali kumu i obeća da ga nikad neće u nevolji ostaviti. Ali siromašni se više nije morao ni oslanjati na pomoć bogatoga kuma, jer je sam sada bio još bogatiji. Posle kupovine siromašni — a sada već bogati — trgovac pođe kući, dok se onaj drugi uz put zadrži. Vraćajući se, zaželi da se osvedoči da li je i treći savet prosjakov dobar. Zato kupi zaklano tele, veže ga u džak i baci u kola. Pred mrak stigne kući,

gde ga je žena već u brizi i sa strahom čekala. Ali kako se samo začudila kada je muž počeo da istovaruje robu kakvu niko u seli nije imao!

— Pobogu, čoveče, ko ti je dao toliko robe na veresiju? — upita ga žena.

— To sve je moje vlasništvo. A sad mi pomozi da skinem onaj džak, uzmi ključ i siđi u podrum — zapovedi on kad je stigao do džaka s teletom. Žena se uplaši od krvi. Ali da neko ne bi naišao i video šta se desilo, pohita u podrum.

Kad su sišli u podrum, počne muž: — E, da bi znala, ženo, kako sam kupio tu robu i odakle mi novac, reći ću ti da sam uz put ubio našeg kuma tvrdicu. Budi pametna — drži jezik za zubima, jer znaš šta bi mi se desilo kad bi se to otkrilo.

Žena mu sve obeća, pa se ubrzo smiri, iako je pre toga drhtala i plakala.

Sutradan je u krčmi svirala muzika. Trgovac stavi u džep nekoliko talira, uzme ženu pod ruku i pođe da se malo proveseli. U krčmi je već bilo nekoliko meštana i meštanki, sve sami poznanici, pa trgovac i njegova žena počnu da igraju. Ali trgovac namerno nije igrao sa ženom, već je uvek pozivao druge, pa se trgovkinja sve više i više ljutila. Najzad priđe mužu i počne mu prigovarati. Trgovac se smejao, što je nju još više ljutilo, pa najzad stane glasno da ga grdi. Onda se on okrene i pljusne je preko usta. To je bilo sipanje ulja na vatru.

— Ti pokvarenjače, varalico, ubico, hoćeš i mene da ubiješ kao što si ubio kuma? Misliš da smeš da me ponižavaš zato što imaš u džepu pokradene novce, i da imaš oči samo za druge? Ne, idem da te prijavim kako si ubio kuma i zakopao ga u podrumu. — Tako je vikala pred užasnutim gostima žena, sva besna od ljubomore.

Meštani odmah ščepaju trgovca, a jedan otrči da pita ženu bogatog trgovca je li joj muž kod kuće i šta zna o njemu. Ubrzo se vrati s vešću da je trgovac upravo stigao.

— Pa šta onda priča ta žena? — pitali su se meštani.

— Priča ono što sam joj ja rekao — odgovori trgovac u smehu. — Sedite svak na svoje mesto, pa ću vam ispričati šta mi se putem desilo.

Meštani sednu, i on im stane pričati o prosjaku. Kad je došao do kraja, reče: — Sad sam se uverio da je i njegov treći savet ispravan. Teško meni da sam kuma zaista ubio i ženi poverio tajnu!

Meštani su se smejali, žene su se ljutile, ali trgovčeva žena žalila je zbog svoje prenagljenosti i obećavala da će ubuduće dobro paziti na svoj jezik. Nije, međutim, poznato je li to stvarno učinila.

KUM MATEJA

Kum Mateja ode u posetu kumu Jiri. Nedaleko od majura sretne kumovog sinčića.

— Šta radi tata, Josifku? — upita ga uz put.

— Baš je hteo da jede, ali kad vas je video da nailazite, ustao je od stola — odgovori istinoljubivi dečko.

— A zašto?

— Pa, rekao je da biste nam mnogo pojeli, i mama je morala sve da skloni sa stola.

— A kuda je sklonila?

— Gusku je stavila na kuhinjsku peć, svinjsku golenicu na peć u sobi, kobasice s kupusom u pećnicu, kolače na policu, a dva krčaga piva pod klupu.

Kum nije dalje pitao, nasmejao se, i utom preko praga ušao u kuću kuma.

— Pomozi bog! — dočeka ga kum Jira. — E, da si naišao malo ranije, mogao si s nama jesti, ali baš danas nam ništa od jela nije ostalo čime bismo te ponudili.

— Nisam mogao da stignem ranije, dragi kume; desilo mi se uz put nešto neočekivano.

— A šta to, pričaj?

— Ubio sam zmiju, a ta zmija imala je glavu veliku kao ona golenica što vam je na sobnoj peći, a debela je bila kao guska na kuhinjskoj peći, imala je belo meso kao oni kolači na polici, bila je dugačka kao kobasica što leži smotana na kupusu u pećnici, a krvi je bilo koliko piva u ona dva krčaga što stoje tamo pod klupom.

Kum Mateja je to dobro izveo. Kum Jire se postideo zbog svoje negostoljubivosti, pa je žena morala da iznese jelo na sto, i onda su se obojica počastili.

SLOVAČKE NARODNE BAJKE

DVANAEST MESECI

Bila jedna majka i imala dve kćeri: Holena je bila njena, a Maruška pastorka. Svoju je odveć volela, a pastorku ni gledati nije mogla, samo zato što je Maruška bila lepša od njene Holene. Dobra Maruška nije bila svesna svoje lepote, pa nije moga ni slutiti otkuda to da se majka srdi na nju kad god je pogleda. Sve poslove je sama morala raditi: spremala je kuću, kuvala, prala, šila, prela, tkala, travu nosila i bez ičije pomoći o kravici brigu vodila. Holena se samo oblačila i po odajama šetala. Maruška je, uprkos svemu, rado obavljala sve poslove i sa puno trpeljivosti podnosila sestrine i majčine ćefove, baš kao krotka ovčica. Ali, ma koliko da je bila valjana, one su prema njoj bivale iz dana u dan sve gore, a jedino zato što je Maruška, kako je vreme odmicalo, postajala sve lepša, a Holena sve ružnija.

Jednom je pomislila majka: „Šta mi treba da lepu pastorku držim u kući; ako momci dođu ia razgovor, zagledaće se u Marušku, a Holenu neće hteti." Od toga trenutka gledale su maćeha i njena kći kako da se uboge Maruške otarase; morile su je glađu, tukle, ali ona

je sve podnosila i, prkoseći nevoljama, postajala svakim danom sve lepša. Majka i kći su takve muke za nju izmišljale, kakve čestitom čoveku ni na um ne bi pale. A jednog dana, negde polovinom januara, prohte se Holeni da omiriše ljubičice.

— Idi, Maruška, donesi mi iz šume kiticu ljubičica, hoću da je zadenem za pojas da bih je mogla mirisati — zapovedi sestri.

— Ah, pobogu, sestrice mila, šta te je spopalo; ko je još čuo da ljubičice pod snegom rastu? — reče uboga Maruška.

— Ti slinavice slinava, šta imaš da pričaš kad ti ja zapovedam! Idi brzo, i ako ne doneseš iz šume ljubičice, ubiću te! — zapretila je Holena.

Maćeha je dograbila Marušku, izgurala je kroz vrata, a vrata za njom čvrsto zatvorila. Devojka je išla kroz šumu gorko plačući. Sneg je bio visok, a na njemu ni stope. Maruška je lutala, dugo lutala, glad je morila, od zime se tresla i činilo joj se da bi bilo najbolje kad bi nestala sa ovog sveta. Tada ugleda nekakvo svetlo. Pođe prema svetlucanju i stiže čak na vrh planine. Na vrhu gori velika vatra, a oko vatre poređano dvanaest kamenova; na tim kamenovima sede dvanaestoro ljudi: tri čoveka su sedobrada, tri nešto mlađa, tri još mlađa, a tri sasvim mlada i najlepša među njima. Nisu ništa govorili, već su mirno sedeli i u vatru gledali. Tih dvanaestoro ljudi bili su meseci. Januar je sedeo na najvišem mestu, kosa i brada bili su mu beli kao sneg, a u rukama je držao štap.

Maruška se zbuni i jedan trenutak je tako začuđeno stajala. Onda se osmeli, priđe i zamoli:

— Dobri ljudi, hoćete li me primiti da se kraj vatre ogrejem? Zima mi je!

Januar se, podigavši glavu, javi devojci:

— Zbog čega si došla, devojčice moja, šta tražiš ovde?

— Idem po ljubičice — odgovori Maruška.

— Sada nije vreme da se ide po ljubičice.

— Da, znam ja to, vidim, ali sestra Holena i maćeha zapovedile su mi da im donesem ljubičice iz šume. Ako im ne donesem, ubiće me. Lepo vas molim, stričevi moji, pokažite mi gde ih mogu naći.

Tada se uspravi Januar, pa priđe najmlađem mesecu, dade mu štap u ruke i reče:

— Brate Marte, sedni na vrh!

Mesec Mart sede na kamen koji je bio na najvišem mestu i zamahnu štapom preko vatre. U istom trenutku vatra silnije buknu, sneg poče kopneti, napupeše grane, a pod bukvama se začeše izdanci i zazelene trava. U travici se razbuktaše pupoljci — nastade proleće. U grmlju, pod lisnatom odećom, rascvetaše se tada i ljubičice, a bilo ih je toliko da se Maruški činilo kao da se nekakav plavi pokrivač razastire po zemlji.

— Brzo beri, Maruška, hitaj! — reče joj Mart.

Radosno je Maruška brala, brala, i ubrzo je nabrala veliku kitu ljubičica. Potom se mesecima lepo zahvalila i veselo požurila kući.

Začudila se Holena, začudila se maćeha, spazivši Marušku gde nosi ljubičice; pohitaše i otvoriše joj vrata; uto miris ljubičica ispuni celu odaju.

— Gde si ih nabrala? — upita je oštro Holena.

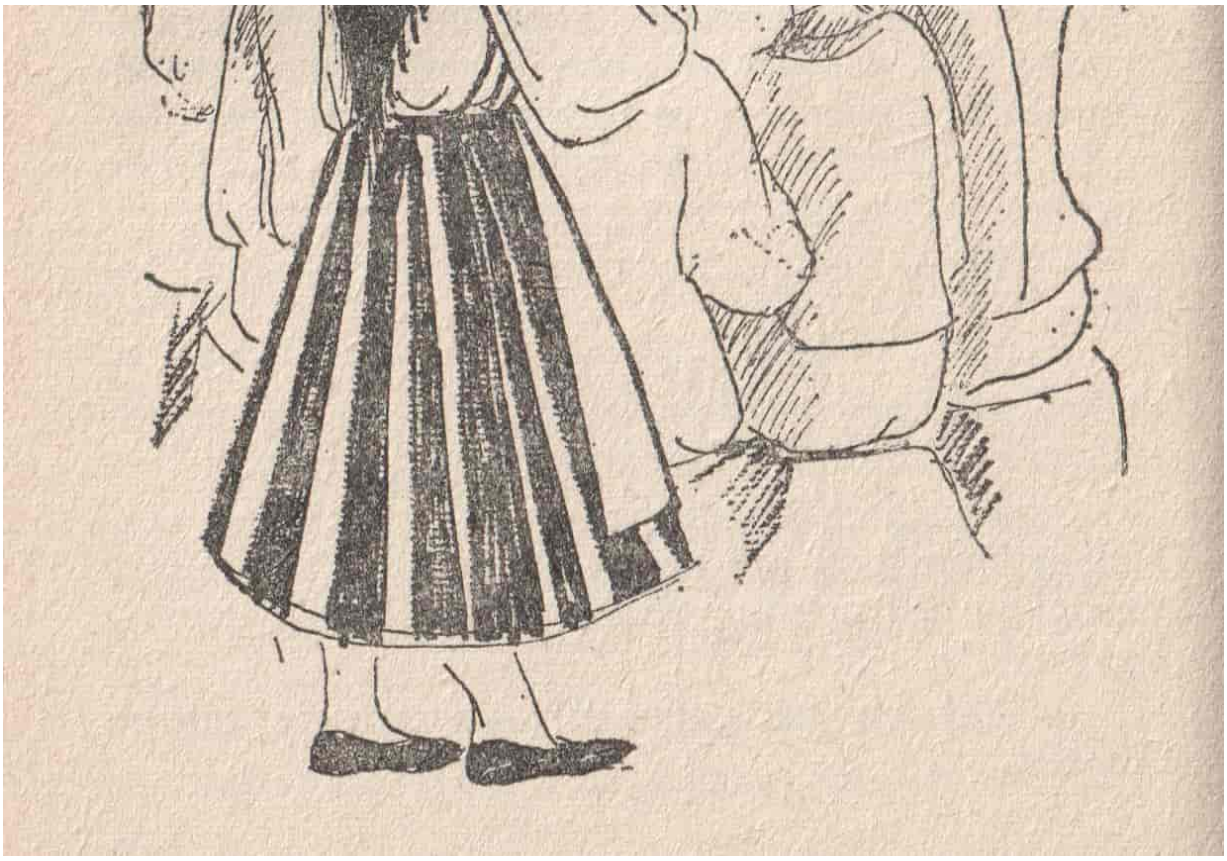

— Tamo gore. U šumi, pod grmljem, rastu i ima ih puno — odgovori Maruška.

Holena je uzela ljubičice, zadenula ih za pas, ona ih je mirisala, dala i majci da uživa, a sestri nije rekla ni „omiriši ih”. Drugog dana, dok je sedela kraj peći, prohte se Holeni jagoda. I odmah dozva sestru, rekavši joj: „Idi, Maruška, i donesi mi iz šume jagoda!”

— Ah, pobogu, sestrice mila, gde da nađem jagode? Od koga si to čula da pod snegom jagode uspevaju? — uzviknu Maruška.

— Ti slinavice slinava, šta još pričaš kad ti ja zapovedam! Brzo idi, i ako ne doneseš, ubiću te! — zapreti joj zla Holena.

Majka je opet dograbila Marušku, izgurala je kroz vrata, a vrata za njom čvrsto zatvorila. Gorko plačući, devojka je išla kroz šumu. Sneg je bio visok, a na njemu ni stope, ni traga. Lutala je devojka, lutala dugo; glad ju je morila, od zime se tresla. Onda ugleda isto ono svetlo koje je videla prethodnog dana. S radošću se ka njemu uputila. Ponovo je došla do velike vatre oko koje je sedelo dvanaest meseci. Januar je još uvek bio na vrhu.

— Dobri ljudi, hoćete li me pustiti kraj vatre? Zima mi je! — zamoli Maruška.

Okrenuvši glavu, reče joj Januar:

— Zašto si ponovo došla, šta ovde tražiš?

— Idem po jagode — odgovori Maruška.

— Zar ne vidiš da je zima, a na snegu jagode ne rastu — veli Januar.

— Pa ja to znam — tužno odvrati Maruška — ali sestra Holena i maćeha su mi naredile da donesem jagode; ako ih ne donesem, ubiće me. Lepo vas molim, stričevi moji, pokažite mi gde da ih nađem.

Diže se Januar, priđe mesecu koji mu je sedeo nasuprot, dade mu štap u ruke i reče:

— Brate June, sedni na vrh!

Mesec Jun sede na kamen koji je bio na najvišem mestu i zamahnu štapom preko vatre. Visoko suknu plamen, jara ognjena sasvim otopi sneg, zemlja se zazelene, drveće se zaodenu listom, ptice započeše pesmu, crveni cvetovi se u šumi rascvetaše — nastade leto. Radosna Maruška poče brati jagode.

Začudila se Holena, začudila se maćeha, kada su videle da Maruška punu pregaču jagoda kući donosi. Potrčale su obe da joj otvore vrata, a utom se cela kuća ispuni mirisom jagoda.

— Gde si ih nabrala? — upita je radoznalo Holena.

— Gore, u šumi. Mnogo ih tamo raste pod mladim bukvama — odgovori joj Maruška.

Holena je uzela jagode, najela se dosita, i maćeha se najela, a Maruški nisu rekle ni „uzmi jednu”. Jagode su bile tako ukusne da ukusnije u životu nisu okusile. Poželele su da ih imaju još, i što više.

— Daj mi, majko, kotaricu, idem sama u šumu! — reče najednom Holena. — Ta slinavica bi nam pola po putu rasula. Nekako ću naći to mesto i sve jagode sa njega pobrati.

Majka se protivila, ali Holena uze kotaricu, stavi je na glavu i pođe u šumu. Bilo je puno snega, nigde stope. Holena je lutala, dugo lutala, ali prijatan ukus jagoda ju je gonio da ide sve dalje i dalje.

Najzad ugleda u daljini svetlo. Pođe ka njemu. Stiže na sam vrh, a tamo gori velika vatra a oko vatre dvanaest kamenova na kojima sede dvanaest meseci. Holena se primače vatri i ispruži ruke da bi se ogrejala, a ne pozdravi ljude niti zapita sme li da se ogreje.

— Zašto si došla, šta tražiš? — ljutito upita Januar.

— Što me pitaš, starkeljo, ne moraš ti znati kamo idem — odbrusi drsko Holena, pa se okrenu od vatre i pođe dalje u šumu.

Januar nabra čelo i mahnu štapom iznad glave. U istom trenutku nebo se natmuri, plamen vatre smanji, a sneg poče da pada tako gusto, kao da se perine rasipaju nošene ledenim vetrom. Holena nije videla ni prst pred nosom. Lutala je, lutala, padala na smetove, sve sporije išla, posrtala. A sneg je neprestance zasipa, vetar ledeni udara, pa Holena grdi Marušku, pa grdi sve odreda. Udovi joj se u debelom kožuhu mrznu.

Majka je čekala Holenu, provirivala kroz prozor, izlazila pred vrata, zabrinuta što Holene još nema. Prolaze časovi, a Holena ne dolazi.

„Zar su je jagode začarale, kad se od njih ne može da odvoji? Moram otići i sama pogledati šta je s njom”, pomisli naposletku maćeha, uze kotaricu, stavi je na glavu i za Holenom se,u šumu zaputi. A snega puno, nigde stope. Dozivala je Holenu, ali niko joj se nije odazivao. Lutala je, lutala dugo, sneg je sipao, ledeni vetar duvao po šumi.

Maruška je skuvala ručak, pobrinula se o kravici, a Holene i maćehe ni od korova. „Gde li su se tako dugo zadržale?” pitala se Maruška sedajući uz preslicu. Već je puno vreteno, već je u kući zatamnelo, a Holena i maćeha se ne vraćaju. „Ah, zaboga, šta li im se dogodilo!” čudi se dobra devojka i proviruje kroz uzani prozor. Nebo se sija, zemlja se svetli — čovek se ne vidi. Tužna, zatvori prozor.

Izjutra ih je čekala na doručak, čekala na ručak, ali ne dočeka ni Holenu ni maćehu nikada više. Obe su se u šumi smrzle. Ostala je dobroj Maruški koliba i kravica, i komadić polja, našao se tome i domaćin, pa su ona i on živeli dobro i spokojno.

SO VREDNIJA OD ZLATA

Bio jedan kralj i imao tri kćeri, koje je pazio kao oči u glavi. Kada mu se kosa poče da posipa snegom, a ruke da otkazuju poslušnost, javi se i misao: kojoj kćeri da ostavi kraljevinu? Zadavalo mu je to veliku brigu, jer su mu sve tri kćeri za srce prirasle. Najzad mu pade na um da za kraljicu odredi onu kćer koja ga više od ostalih voli. I pozva odmah sve kćeri k sebi i ovako im reče:

— Kćeri moje! Ja sam, kao što vidite, ostareo i ne znam koliko ću još dugo sa vama biti. Hoću, dakle, da odmah odredim kojoj će od vas, posle moje smrti, pripasti kraljevina. Ali, pre toga, deco moja, voleo bih da znam koliko me koja voli. Hajde, najstarija kćeri, ispričaj najpre ti koliko voliš svog oca! — obrati se kralj najstarijoj kćeri.

— Oče moj, meni si miliji od zlata — odgovorila je najstarija kći i poljubila oca u ruku.

— A ti, srednja kćeri, koliko voliš svog oca? — obrati se on srednjoj kćeri.

— Moj dragi oče, ja te volim kao svoj venčić zeleni — rekla je srednja i obvila mu ruke oko vrata.

— Pa dobro, a ti najmlađa kćeri, koliko me voliš? — upita kralj najmlađu, koja se zvala Maruška.

— Ja te, tatice, volim kao so — odgovori Maruška i milo pogleda oca.

— Ah ti, ništarijo, zar oca ne voliš više od soli? — uzviknu najstarija sestra.

— Volim ga kao so! — potvrdi Maruška iskreno i s puno nežnosti gledaše oca.

Kralj se na najmlađu kćer silno razljuti zato što je rekla da ga voli kao so, jer so je obična, prosta stvar, koju svako ima i može imati, i na koju se baš niko ne osvrće.

— Idi, idi mi s očiju kad me ne ceniš više od soli! — razvika se kralj na Marušku, dodajući — kad nastane takvo vreme da so ljudima bude vrednija od zlata i dragog kamenja, javi se — bićeš kraljica!

Mislio je kralj da se to neće nikad dogoditi. A Maruška, koja je navikla da sluša oca, posle tih reči napusti dvorac očiju punih suza, srca punog tuge. Žao joj je bilo što je otac oterao od sebe ne shvativši da ga ona voli mnogo više od ostalih sestara.

Ne znajući kuda bi, pošla je smerom vetra, pa preko brda i dolova stigla u duboku šumu. Tu se, iznenada, na putu stvori starica. Maruška je lepo pozdravi i bakica je pohvali, a kad je vide uplakanu, upita je zašto plače.

— Ah, bakice, zašto da vam o tome govorim kad mi ne možete pomoći — odgovori Maruška.

— Ipak mi ispričaj, devojčice, možda ću moći da ti savet dam — reče starica.

Maruška tada starici sve ispriča, a na kraju dodade, plačući, da ne želi biti kraljica, ali da iznad svega želi da se otac osvedoči u njenu ljubav. Baka, koja je bila veoma mudra žena, znala je unapred šta će joj devojka ispričati i verovala je svakoj njenoj reči. Ona uze Marušku za ruku i upita je li voljna da kod nje služi. Maruška odgovori da će poći s njom, jer nema gde ni glavu da skloni. Mudra žena je odvede u svoju kuću u šumi i tamo joj najpre dade da jede i pije. Maruški je to bilo najpreče jer je osećala glad i žeđ. Kad se najela i napila, upita je starica:

— Umeš li da napasaš ovce? Umeš li da ih muzeš? Umeš li da predeš i da platno tkaš?

— Ne umem — odgovori Maruška — ali kad biste mi pokazali, sve bih dobro uradila.

— Ja ću te svemu tome naučiti, samo slušaj šta ti kazujem — obeća joj mudra žena.

Maruška se zareče da će je slušati i odmah se prihvati posla, jer je bila vredna i poslušna devojka.

Za to vreme živele su Maruškine starije sestre u veselju i izobilju. Neprestano su ocu laskale i uz njega se privijale, tražeći da im svakog dana poklanja sve skupocenije stvari. Najstarija se po ceo dan u raskošne haljine oblačila i zlatom kitila, dok je srednja u zabavama i igri uživala. Gozbe su se smenjivale, a kćeri kraljeve išle su sa veselja na veselje.

Gledajući iz prikrajka, kralj je sve više uviđao da je najstarijoj kćeri milije zlato od oca, a kada mu je srednja izjavila da bi se rado udala, poče razmišljati o tome da ni zeleni venčić baš mnogo ne vredi. Sve češće mu je Maruška u misli dolazila; prisećao se kako ga je ona uvek volela i o njemu vodila brigu. Sve više je želeo da je opet vidi. Bio je spreman da nekog po nju pošal>e ne bi li je ponovo ugledao. Ali od Maruške nije bilo ni traga ni glasa. Pa ipak, kad bi se setio da ga je ona volela samo kao so, opet bi se protiv nje okrenuo.

Jednog dana trebalo je da se održi velika gozba. Ali kuvar dotrči kralju sav preplašen.

— Kralju gospodine, velika nas je nesreća zadesila — vajkao se on. — Sva se so raskvasila. Čime da osolim jelo?

— Zar ne možeš poslati po drugu? — upita kralj.

— Ah, kralju gospodine, biće kasno. Čime ću soliti dok tovar iz strane zemlje ne stigne?

— Tad soli nečim drugim — reče kralj.

— Kralju gospodine, šta može da soli kao so? — zapita kuvar.

Ali kralj nije znao šta na to da odgovori, jer nikad nije ni pomislio da bi bez soli ljudima bilo teško živeti. Razljuti se kralj, otera kuvara, zapovedivši mu da kuva bez soli. A kuvar pomisli: „kad kralj to hoće, tako ću i učiniti”, i pripremi jela neslana.

Bila je to neobična gozba. Bljutava jela nisu prijala gostima, iako su bila lepo i dobro zgotovljena. Kralj se ogorči. Odmah rasposla sluge na sve strane da traže so, ali se sluge vratiše praznih ruku. Izvestiše kralja da je zavladala nestašica soli, da su se sve zalihe istopile, a onaj ko soli ima, taj je ne bi dao pa da mu se suhim zlatom plati. Zato poslaše kola u druge zemlje, a kralj poruči kuvarima da pripremaju samo ona jela za koja nije potrebna so.

Kuvari su mislili: ako to gospodin kralj hoće, tako će i da čine, pa počeše kuvati slatka jela. Ali je gostima i takva gozba odvratna bila, pa, videvši da drugih jela nema, počeše jedan za drugim da napuštaju dvor. Kraljeve kćeri su zbog toga očajavale, ali nije bilo pomoći. Kralj više nije pozivao goste, jer ih nije mogao ni hlebom ni solju poslužiti kada bi k njemu došli.

Iz dana u dan iznosila su se jela bez soli i ljudi su počeli da gube volju za jelom. I stoka je trpela: krave i ovce su davale manje mleka, jer je i njima nedostajala so. Bila je to nesreća za sve. Ljudi su venuli i oboljevali. I sam kralj i njegove kćeri su onemoćali.

Tako saznade kralj koliko je dragocena so i poče da ga grize savest što je Marušku iz dvora oterao. A za to vreme Maruška je živela u šumskoj kolibi sasvim dobro. Ona nije znala šta se događa u kraljevini, šta je sa njenim ocem i sestrama. Ali mudra žena je sve znala i jednog dana reče Maruški:

— Devojčice moja, nisam li ti govorila da vremenom sve istine na videlo izlaze? Tvoj čas je došao. Vreme ti je da se vratiš kući.

— Ah, dobra moja bakice, kako da idem kući kad me otac neće? — reče Maruška i brizne u plač.

Starica joj tada ispripoveda šta se u njenom domu događa i kako je tamo so postala vrednija od zlata i dragog kamenja. Zato se sada slobodno može da javi ocu.

Teška srca reši Maruška da ostavi mudru ženu, koja ju je volela i od koje je mnoge poslove naučila.

— Pošteno si me služila, Maruška — reče joj na kraju starica. — Hoću da ti se dobrim odužim. Reci šta želiš!

— Dobro ste me savetovali i dobro ste se o meni brinuli, bakice. Neću ništa drugo osnm šačice soli, da bih svom ocu prvu zaradu odnela.

— Zar drugo ništa ne želiš? Ja ti mogu sve da ispunim — upita je još jednom mudra žena.

— Ništa drugo ne želim osim te soli — odgovori Maruška.

— Pa kad toliko ceniš so, neka ti bude! Evo štapića! Kad počne vetar jug da fijuče, pođi smerom vetra i idi preko triju dolina, preko

triju brda, pa se zaustavi i lupi štapićem o zemlju. Gde udariš, tamo će se zemlja otvoriti i so ukazati. To neka bude tvoj miraz.

Maruška je uzela štapić i prigrlila ga, a starici se lepo zahvalila. Osim toga, dala joj je mudra žena punu kesu soli i opremila je za put. Plačući, Maruška se opraštala od šumske kolibe i dobre bakice, koja ju je i kroz šumu provela. Polazeći, htela je da joj se još jednom zahvali, ali starica je nestala. Čudila se tome Maruška i žao joj je bilo zbog toga. Žurno je krenula kući. Na sebi je imala prostu haljinu, a glavu uvijenu maramom, pa je u dvoru niko nije poznao. Stražari nisu hteli da je puste, govoreći da je kralj bolestan.

— Ma pustiti me! — reče Maruška. — Nosim kralju gospodinu divan dar, vredniji od srebra i zlata. On će kralja izlečiti.

Rekli to kralju, a on zapovedi da je k njemu puste. Kad je k njemu došla, zatražila je hleba. Kralj poruči da joj donesu hleb, ali napomenu nepoznatoj devojci da soli nema.

— Pa ja imam soli — reče Maruška i, odlomivši okrajku hleba, maši se kese, posoli je i pruži je kralju zajedno sa kesom.

— So! — obradova se kralj. — Ah, devojčice, to je skupocen dar, šta da ti dam kao uzdarje? Zaišti šta želiš, sve ćeš dobiti!

— Ništa ne želim, tatice, jedino da me voliš kao tu so — odgovori Maruška prirodnim glasom i otkri glavu.

Tada kralj prepozna svoju kćer i zamoli je za oproštenje, ali ona ga je toliko volela da se nije sećala ničeg rđavog.

Odmah se po dvoru i gradu pronela vest da je najmlađa kraljeva kći došla i donela so. Tome su se svi obradovali. Starijim sestrama je bila milija so od sestre, ali Maruška im nije zamerila, već se radovala što je pomogla ocu i drugima. Svakome ko joj je prišao dala je malo soli, a kad ju je otac, bojeći se za so, opomenuo da sve ne razdeli, ona je mirno odgovorila: „Ima je dosta, tatice!”

Pošto je kralj ozdravio, odmah je pozvao mudre starce i Marušku ustoličio za kraljicu. Dok su je pod vedrim nebom za kraljicu proglašavali, oseti Maruška da joj topli vetar miluje lice. Duvao je jug. To je podseti šta je starica rekla. Poverivši se ocu, uze štapić i krenu na put. Išla je po vetru kako joj je bilo rečeno, a kad je prešla tri

doline i tri vrha, zaustavila se i štapićem ošinula zemlju. Čim je to učinila, tlo se otvorilo i Maruška je ušla pravo u zemlju.

Ubrzo je došla do velike dvorane, koja je bila kao od leda. I tlo je bilo takvo. Iz rudničkih hodnika dotrčali su patuljci sa upaljenim buktinjama da sačekaju Marušku.

— Dobro nam došla, kraljice, već te čekamo! Naša gospodarica nam je naredila da te ovuda provedemo i sve pokažemo, jer je to sve tvoje. — Tako su cvrkutali patuljci, poskakivali, buktiljama mahali i kao mišići po zidovima puzali, a zidovi su se na svetlosti blistali kao drago kamenje.

Maruška je išla zadivljena i kao zaslepljena ovom lepotom. Patuljci su je vodili hodnicima sa čijih tavanica su visile ledenice sijajući se kao srebro, a onda su je odveli u vrt gde je bilo ledenih ruža čudesnih cvetova. Patuljci su jednu ružu otkinuli i dali je Maruški, koja je cvet pomirisala, ali on je bio bez ikakvog mirisa.

— Ah, šta je to? — zapitala je kraljica. — Pa ja još nikad nisam videla takve lepote!

— To je sve so — odgovorili su joj čovečuljci.

— Kako? Zar ona raste? — čudila se kraljica i mislila da bi šteta bilo, i to ne mala, da se odavde uzima so.

Ali patuljci su pogodili šta misli i rekli:

— Samo ti uzimaj, Maruška! Sakupi koliko hoćeš! Ma koliko je brala, uvek će ostati neobrana. Nikad ti više neće nedostajati.

Maruška se patuljcima lepo zahvalila i izašla napolje, a zemlja je ostala otvorena. Kada se kući vratila i ocu ružu pokazala i ispričala mu šta je videla i čula, shvati otac da je starica njegovoj kćeri takav miraz dala kakav joj on nikad ne bi mogao dati.

Maruška nije zaboravila bakicu. Zapovedila je da upregnu najlepšu kočiju pa se zajedno s ocem uputila k mudroj ženi. Htela je da je uzme u dvor zbog njenog velikog dobročinstva. Ali — iako su pretražili celu šumu unakrst, iako su kao za makovim zrnom za onom kolibom tragali, iako su sve prevrnuli, od kolibe ni odraza, od bakice ni pomena.

ZLATOKOSICA

Bila jednom dva deteta, brat i sestrica; on se zvao Jahimko a ona Otoljenka. Imali su dobrog oca, ali mati im je bila zla maćeha.

Kad su odrasli, reče sestrica bratu:

— Mili braco, pođimo da služimo! U službi će nam biti bolje nego kod zle maćehe, jer nas tamo neće tući. A nešto ćemo i da zaradimo.

Brat se saglasi i oni pođu. Dođu u jednu šumu. Brat se obrati sestri:

— Sestrice, kako ti imaš zlatne vlasi! Kako si lepa!

Zaista — bila je vrlo lepa ta njegova sestra Otoljenka: imala je zlatnu kosu, a kad bi se smejala, cvetale su joj na ustima ruže, kada bi plakala, padali su joj iz očiju biseri, kamo bi koračala, tamo bi izrastala zlatna trava, pa i voda kojom se umivala bila je zlatna.

— Ja znam da sam lepa — odgovori mu sestra — ali, kad bih htela, mogla bih se promeniti u ružnu.

Idući kroz šumu, naiđu na raskršće.

— Braco — reče sestrica — ovde se moramo razići, jer nas dvoje ne smemo da zajedno služimo. To bi bila nesreća za oboje.

— Ali ja ću za tvojom lepotom vazda žalite — odgovori brat.

— Da ne bi za mnom tugovao, uzmi za uspomenu jednu moju vlas. Kad god se mene zaželiš, ti pogledaj u nju, ali je nipošto ne pokazuj ljudima, da se i tebi i meni ne bi dogodilo zlo.

I razdvoje se.

Jahimko je još neko vreme išao preko gora i dolova, krivim i pravim putevima što prošivaju beli svet od jednog do drugog kraja, sve dok nije stigao u kraljevski grad. Tamo je stupio u službu i dobio da čuva četiri kraljeva konja. Sestrinu zlatnu vlas je svake večeri vešao na zid konjušnice i češljao konje kraj nje. Gledajući je, sećao se Otoljenke i njenih reči na rastanku: „Ako ti budem potrebna, dođi u ovu šumu i tu ćeš me pronaći!"

Njegovi konji su uvek bili najlepši, najsjajniji, iako ih je timario po noći, a sveće upola manje trošio od ostalih slugu. Kralj je ostale sluge veoma oštro korio što toliko sveća izgore, a konji im ipak nisu tako čisti. Slugama je bilo krivo, pa su neprestano obigravali oko Jahimka ne bi li nekako doznali pri čemu on svoje konje čisti, ali se ovaj nije odavao.

Bila jednom u kraljevom dvoru velika gozba, sjatila se mnoga čeljad na jelo i piće. Tada sluge opiju Jahimka i on se pred njima izreče da ima sestru, zlatokosu Otoljenku, koja mu je dala jednu svoju vlas kojom po noći konjušnicu osvetljava.

Odmah mu je sinulo u glavi da se izbrbljao, ali je već bilo kasno. Sluge su sve odale kralju i kralj ga dozove k sebi.

— Kaži, valjani Jahimko, samo meni, pri čemu ti svoje konje timariš!

Jahimko se dugo opirao, ali se seti da je prošle noći slugama sve rekao, pa je sada, hteone hteo, morao da prizna i kralju zlatnu vlas pokaže. Ugledavši zlatnu vlas i čuvši da je devojka vrlo lepa, kralj nije imao strpljenja: odmah naredi Jahimku da upregne konje, jer mora Zlatokosicu da vidi svojim očima; ako je odista tako lepa, uzeće je za ženu.

Jahimko upregne četiri konja u zatvorenu kočiju, a u kočiju posadi jednu ženu da Otoljenki ponese lepu gospodsku haljinu. Ali ta žena je bila veštica, pa je kraj sebe posadila i svoju ružnu kćer, ne rekavši o tome nikom ništa. Kralj usedne na svog konja, a Jahimko ošinu bičem, pa krenuše.

Prevalili su gore i dolove i stigli u šumu gde je boravila Otoljenka koja ima zlatnu kosu, a kad se smeje, cvetaju joj na ustima ruže, kada plače, padaju joj iz očiju biseri, kamo korača, tamo izrasta

zlatna trava, pa i voda kojom se umiva postaje zlatna. Prišli su jednoj kolibi i tamo pronašli Zlatokosicu koja je blistala od lepote.

Kralju se devojka otprve dopala, razgovarao je s njom, nudio, obećavao joj sve najlepše i ona pristade da za njega pođe. Ispunjen radošću, kralj naredi da joj obuku kićenu haljinu koju su iz dvora doneli, a Otoljenka je u njoj bila još lepša. Onda su je posadili u kočiju pored one žene. Kralj usedne na svoga konja, a Jahimko pucnu bičem, pa krenuše. Dok su jezdili prema dvorcu, najednom uzvikne kralj:

— Pažljivo, da se mojoj zaručnici lepota ne naruši!

A Zlatokosica upita:

— Šta je rekao kralj?

Na to će veštica:

— Da ti odsečem ruke do lakata.

A Zlatokosica:

— Kad kralj zapoveda, nek tako bude.

Odmah joj je odsekla ruke do lakata.

Kralj opet pogleda u kočiju i viknu:

— Pažljivo, da se mojoj zaručnici lepota ne naruši!

A Zlatokosica:

— Šta je to rekao kralj, šta?

Na to će veštica:

— Da ti odsečem noge do kolena.

A Zlatokosica ponovo:

— Kad kralj zapoveda, nek tako bude.

Odmah joj je odsekla noge do kolena.

I po treći put povika kralj:

— Pažljivo, da se mojoj zaručnici lepota ne naruši!

Devojka upita:

— Šta je to rekao moj zaručnik, šta?

A veštica odgovori:

— Da ti svučem haljinu i da te bacim u more.

A Zlatokosica:

— Kad kralj zapoveda, nek tako bude.

Veštica joj svuče prelepu haljinu i u nju obuče svoju kćer, a kako su upravo prolazili pored mora, dograbi Zlatokosicu i baci je u vodu.

Kad su stigli, dvorac je već bio pun ljudi koji su očekivali lepoticu; ali kad su ugledali veštičinu kćer, koja je izašla iz kočije, začudiše se i povikaše:

— Zar je kralj zbog nje jurio po belom svetu!

I kralj se začudi. Devojka više nije imala zlatnu kosu. Kad se smejala, na usnama joj nisu cvetale ruže, kad je plakala, iz očiju joj nisu padali biseri, kamo je koračala, tamo je izrastalo trnje. Takva mu se više nije dopadala, ali je morao da održi obećanje.

Kada je Zlatokosica pala u more, preobratila se u belu patku sa zlatnom ćubom na glavi; ali, pošto nije imala krila ni noge, nije mogla ni uzleteti ni plivati po moru, već se samo njihala na talasima i sunčala na suncu. Na morskoj obali stanovao je jedan povrtar. On vide zlatnu patku i odluči da je uhvati. Ali, kad joj se približio, prometnu se ona u devojku i reče:

— Ah, ne hvataj me, ne lovi me! Smiluj mi se, ta vidiš da nemam ni ruke ni noge!

Zaplaka i iz očiju joj potekoše biseri. Osmehnu se i na usnama joj procveta zlatna ruža. I reče povrtaru da pokupi bisere i uzme ružu, pa da sve to odnese i proda kraljici, ali da za to ništa drugo ne traži osim ruku i nogu. Povrtar je posluša, ode kraljici i upita je bi li kupila ružu koju je u svom vrtu uzgajio.

— Pošto je daješ? — zapita ga kraljica, videvši ružu i poželevši je.

— Ni za kakve pare je ne dam, ali gajim u kući kćer koja nema ni ruke ni noge. Dao bih tu ružu za dve ruke i za dve noge, možda će se na mojoj kćeri primiti i zarasti.

Kraljica je odmah potražila Zlatokosičine ruke i noge i time je ružu platila. Povrtar ih odnese Zlatokosici, udove postavi na mesto i oni se na devojci prime i zarastu. Tada se Otoljenka ponovo preobrazi u patku, odleti na pučinu i pomeša se s drugim patkama. A bila je jedina sa zlatnom ćubom.

Uveče počnu patke među sobom razgovor.

— Videle ste — oglasi se jedna — stara veštica je postigla svoj cil>: umesto lepe Otoljenke, podmetnula je kralju svoju ružnu kćer.

— Da! — potvrdi druga. — Ali nije samo to. Nahuškala je kralja i ovaj je zakopao Jahimka do pasa u zemlju, zapovedivši sluškinjama da na njega prosipaju pomije.

I još malo su porazgovarale patke, pa su zalepršale krilima i uzletele pod oblake. Dugo su letele po noći i dolete do iznad dvora gde je jadni Jahimko bio zakopan u zemlju. Tu se jedna patka, bela kao sneg, sa zlatnom ćubom na glavi, izdvojila od jata, sletela dole i prometnula u devojku. Oko ponoći je zalupala na vrata:

— Ko spava, ko ne spava? Spavali, ne spavali, otvorite vrata!

— Ja niti spavam, niti ne spavam — odgovori joj brat — ali otvoriti ne mogu, jer sam do pasa zakopan u zemlju.

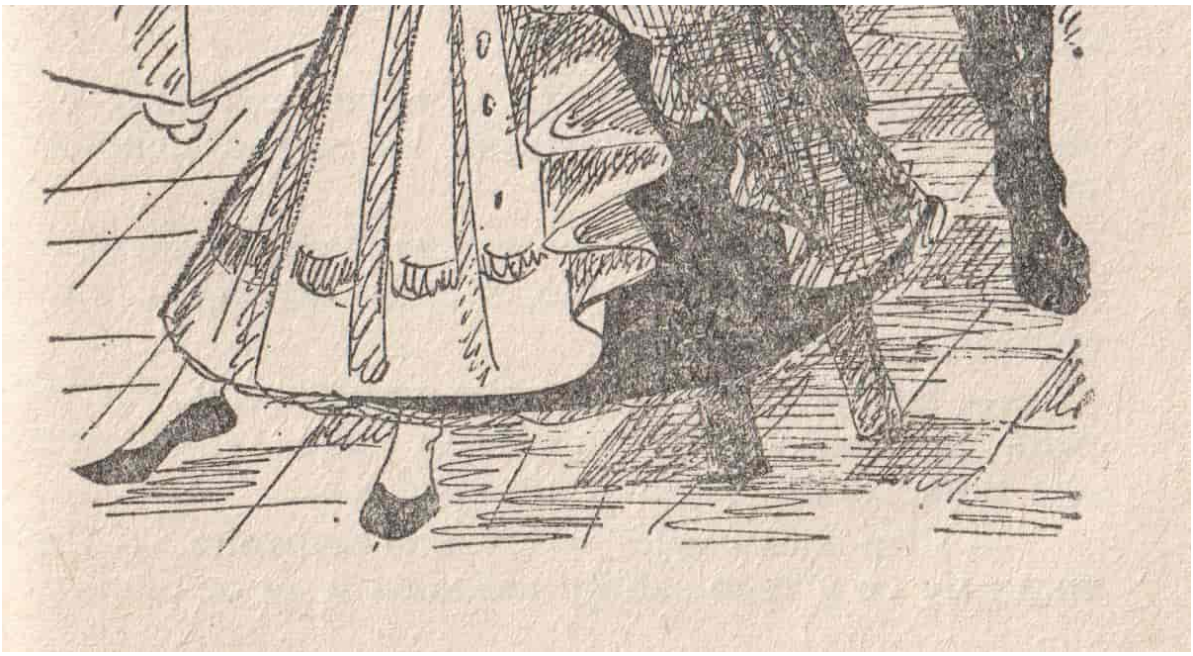

Tada je ona sama otvorila vrata, ušla unutra i počela svom bratu da govori:

— Ah, mili braco, zašto si odao da imaš sestru?

— Eh, zašto! Vidiš kakvo mi se zlo zbog toga natovarilo!

Porazgovarali su i požalili se jedno drugome.

— Brate moj — reče potom Otoljenka — imaš li šta da jedeš?

— Nemam, mila sestrice, pa živim od toga što sluškinje na mene izliju.

Otoljenka je otrčala u kraljeve odaje. A čega sve tamo nije bilo, kakvih prekrasnih jela! Kada

je brata nahranila i sama obedovala, uzela je kraljev češalj i počela njime da češlja svoje zlatne vlasi. Uto su iza prozora zalepršale patke. Otoljenka je odložila neočišćeni češalj, prometnula se u patku i kroz prozor odletela k svojim drugama.

Ujutru je kralj ustao, obukao se i uzeo da se očešlja, kad na češlju — nekoliko zlatnih vlasi. Ode da doručkuje, priđe ormanu, kad — najlepši komadi pojedini. Odmah dozva ceo dvor i zapita da li je kogod zalazio u njegove odaje. Ali niko u celom dvoru o tome nije ništa znao, izuzev Jahimka, ali njega nisu ni pitali.

I drugog dana, kao prethodnog, plovile su patke po pučini i među sobom razgovarale.

— Našem Jahimku se danas još gore piše — reče jedna.

— Da! — potvrdi druga. — Stara veštica je nagovorila kralja pa ga je zakopao u zemlju do ramena da bi što pre poginuo.

Patke su još malo među sobom razgovarale, pa su se vinule i kroz pustu noć odletele u pravcu dvora, gde je Jahimko bio zakopan u zemlju do ramena. Tu se jedna, bela kao sneg, sa zlatnom ćubom na glavi, spustila dole i prometnula u devojku. Zalupala je na vrata:

— Ko spava, ko ne spava? Spavali, ne spavali, otvorite vrata!

— Ja niti spavam, niti ne spavam — odgovori joj brat — ali otvoriti ne mogu, jer sam do ramena zakopan u zemlju.

Tada je ona sama otvorila, s bratom se pojadala i poplakala, a pošto mu nije imala šta dati da jede, otišla je ponovo u kraljeve odaje. Potom je uzela kraljev češalj i očešljala svoje zlatne vlasi. Utom su napolju patke zalepršale krilima. Ona je odložila neočišćen češalj, prometnula se u patku i odletela kroz prozor za svojim jatom.

Ujutru uze kralj češalj da se očešlja, kad — češalj neočišćen, pun zlatnih vlasi, a okolo njega, na prozoru, biseri. Tada mu se malo razbistrilo u glavi i poče da naslućuje šta bi to moglo biti. Odmah je pitao sve svoje sluge i dvorane jesu li te noći pazili, i, ako jesu, šta su videli. Jedan kuvar odgovori kralju da je, gledajući kroz rupu od ključaonice, video jednu devojku koja je iz ormana hranu uzimala i jela, a potom sedela na prozoru i češljala svoju zlatnu kosu. Ali kuvar nije znao kud se ta devojka dela. Kralj naumi da druge noći ostane budan i pazi šta će se dogoditi, a kuvaru naredi da u orman stavi najlepše komade.

Po pučini dalekog mora plovile su iste one patke i među sobom razgovarale.

— Šteta za našeg Jahimka! — reče jedna.

— Zaista šteta! — odgovori druga. — Danas ga je stara veštica zakopala do ušiju u zemlju, a sutra će ga popariti ključalom vodom da bi što pre poginuo.

Patke su još malo razgovarale, a onda zalepršale krilima i poletele kroz crnu noć prema dvoru gde je stenjao zakopani Jahimko. A tu se jedna od njih, koja je bila kao snežna pahuljica i sa zlatnom ćubom

na glavi, spustila na zemlju. Zalupala je na vrata: „Ko spi, ko ne spi?” Spavali, ne spavali, otvorite vrata!”

— Ja niti spavam, niti ne spavam, ali otvoriti vrata ne mogu, jer sam do ušiju zakopan u zemlju! — odgovori joj brat.

Onda je ona otvorila sama i naricala nad svojim bratom, kako će mu bez nje biti i njoj bez njega, jer još ove noći mora poleteti prema drugom moru. I opet je otišla u kraljeve odaje i našla jelo koje je kuvar, po kraljevom naređenju, pripremio i u orman stavio. Onda je stala pred ogledalo da bi očešljala svoje zlatne vlasi. Tada kralj tiho ustane iz postelje i uhvati je oko pasa. Upravo tad su patke krilima zalepršale pod prozorom. Zlatokosica se poče preobražavati u kraljevim rukama: u zmiju, žabu, buvu, ali je on ne ispusti.

— Neću te pustiti — reče — sve dok se ne prometneš u lepoticu kakva si bila, u Zlatokosicu koja mi se obećala.

Na kraju mu se prometnula u takvu kakva je bila: na glavi su joj blistale zlatne vlasi, kad se smejala, na usnama su joj cvetale ruže, kad je plakala, iz očiju su joj padali biseri, kamo je koračala, tamo je izrastala zlatna trava, ali je preklinjala kralja da je pusti.

— Neću te pustiti sve dok mi ne obećaš da mi nećeš utećи.

Konačno mu je obećala da neće utećи ako se veštice oslobodi a Jahimka iz zemlje iskopa. Kralj joj dade reč.

Ujutru je kralj pozvao sve građane da bi se s njima o nečem posavetovao. U savet pozva i staru vešticu, pa je zapita:

— Ti si, babo među nama najmudrija. Hajde reci, šta zaslužuje onaj koji hoće da uništi dva života, dve nevine dušice!

— Šta zaslužuje? — ponovi veštica. — Pa to da mu se u telo zabiju klinovi i da se baci u more, a ceo njegov porod da se rastrgne konjima na sitne komade i raseje po svetu.

— Kad si tako samoj sebi presudila, neka ti bude — reče kralj> — jer ti si Otoljenku i Jahimka htela da uništiš, a mene da prevariš.

Kad je suđenje bilo gotovo, kralj zakaza veliku svadbu. Ceo narod je došao da vidi zlatokosu kraljicu Otoljenku i svima je bilo dobro, veoma dobro.

O KRALjU VETROVA

Jedan kralj imao sina i kćer. Bili su divni: dečak kao sunce, devojčica kao zorica. Imao se kome stari otac radovati, imao se čemu ceo svet diviti kad bi brat i sestra, držeći se za ruke, prolazili kroz vrt.

Ali, kad se jednom kralj sa svojom decom izvezao izvan grada, zafijukao je vetar i princeza je iz kočije iščezla. Začudio se kralj, obazreo na sve strane, ali od princeze ni traga. Razaslao je sve sluge po celoj zemlji da tragaju, da traže kao igla što se traži, ali — uzalud. Tada kralj poče da tuguje i nariče.

— Dragi oče! — obrati mu se sin, kome nije bilo ništa lakše na srcu. — Ne muči se toliko, ne očajavaj, ne gubi nadu! Poći ću da je tražim i, valjda ću je naći.

Kralj svoga sina uredi i opremi ga dobro naoružanog u svet.

Išao kraljević preko gora, preko dolova, dozivao, raspitivao se, ali od sestrice — ni traga ni glasa.

Dok je tako hodao brdima i dolinama zalazeći kojekuda, naiđe i na jezero po kome je plovilo jato pataka. On dohvati luk, i strelu uperi na najkrupniju. Ali patka viknu:

— Hej, mladiću, hej! Ne ustreli me, jer ću ti jednom biti od koristi. Znam kamo ideš i da dobrim putem ideš. Tvoja sestra je u dvorcu vetrovom.

Mladić, začuđen, ostavi luk i strelu i pođe dalje. Ne potraja dugo, pa nabasa na mravinjak, koji mu je bio na putu. Zaustavi se i poče nožem po njemu da bode, dok su mravi gmizali. Najzad izađe jedan veliki s krilima i reče:

— Ne ruši mi palatu, ne ruši! Ona nije na tvome putu. Obiđi je sa desne strane, pa ću ti jednom biti od koristi!

Kraljević se na te reči nasmeja i ostavi mravlju kupu na miru.

Posle toga zabasa u mračnu šumu. Tamo zaluta i više nije znao kuda bi. Jedino mesto gde bi se moglo proći zakrčio je suvi panj pun pčela. On izvuče sablju da ga poseče, ali kako zamahnu, izađe matica i reče:

— Ne seci ga! Moj dom ti nije na putu. Obiđi stablo sa desne strane pa ću ti jednom biti od koristi.

Kraljević je poslušao, ostavio panj i produžio svojim putem dalje. Kada se nekako probio kroz čestar, ugleda na golom brdu dvorac.

„Ah, na koncu konca!” — reče kraljević i poče da se penje na brdo.

Ali to je bilo i najteže: dole je na njega fijukao takav vetar da mu je pošlo za rukom da se popne tek iz četvrtog pokušaja. Priđe dvorcu, ali u njemu — nikog. Prošao je kroz jednu, kroz drugu sobu, ali ne ugleda ni žive duše. Tek u trećoj zateče gospodara dvorca, koji je zviždao sa prozora stvarajući napolju vetar. Kad kralj vetrova ugleda pridošlicu, odmah mu se javi.

— Dobro došao! — reče. — Dobro mi došao, moj mili šurače!

Kraljević priđe i zatraži da mu vrati ukradenu sestru.

— Gle! — uzviknu kralj vetrova. — Baš si lukav, šurače! Pričekaj malo, sad si u mojoj vlasti.

I on pozva kraljevića na morsku obalu. Tamo skide prsten s ruke i baci ga na sredinu mora.

— Ako mi taj prsten do zore doneseš, daću ti sestru; ne doneseš li ga, vratićeš se odakle si došao.

Kraljević pretrnu od straha i ne reče ništa. A kralj vetrova ga sa osmehom ostavi, dodavši da će u zoru doći i pogledati šta je učinio. Kraljević je hodao, hodao pored mora, a bio je jako utučen. Odjednom dolete k njemu jedna patka.

— Bratiću — reče ona. — Ti si mi darovao život, zato se ništa ne sekiraj. Lezi i spavaj, a ja ću ti doneti prsten!

I zbilja, kada se u osvit probudio, ugledao je na svome prstu prsten. Dok se radovao, priđe mu kralj vetrova.

— No — reče — šta je, kako je? Gde je prsten?

— TU JE! — POKAZA MU GA KRALjEVIĆ.

— Tako?! — učini kralj vetrova. — Pa dobro, ali da znaš da nismo još gotovi. Pođi sa mnom!

Povede ga moćni gospodar i izvede na najvišu kulu u dvorcu. Onda je odozgo razasuo mericu maka koju je sa sobom poneo, a vetrovi su zrnje razneli na sve strane.

— Ako mi taj mak do zore sabereš, bićeš slobodan zajedno sa svojom sestrom.

Kraljević je tužno gledao rasturen mak i uzdisao. Uto se odnekud stvori krilati mrav i reče:

— Ne muči se tim! Idi i lezi, a mi ćemo sve to do zore sakupiti.

Kraljeviću je laknulo na srcu i s nadom ode da spava. U zoru, kad je došao kralj vetrova, bio je sav mak pokupljen do poslednjeg zrnca i iznesen na kulu.

— Ti si, šurače, veoma sposoban čovek. Dobićeš sestru ako je budeš mogao prepoznati među dvanaest devojaka.

„Kakav bih to bio brat, kad ne bih poznao svoju sestru," pomisli kraljević. Ali kad devojke dođoše, vide on da su sve jednolike, svaka se pa njega osmehuje i govori: „Dobro došao, braco!"

Poče da mu igra pred očima i oseti se kao na ledu. Ali tada dolete pčela i šapnu mu na uho.

— Bratiću, ne boj se! Na koju sletim, ta je tvoja sestra.

Začudi se i obradova kraljević. A kad vide na koju je pčela sletela, priđe devojci, zagrli je i reče: „Ovo je moja sestra!"

— Da, to je ona! Idite s milim bogom! — reče naduveni kralj vetrova. — Zbogom!

A brat i sestra se nisu dali moliti — odmah su veselo pošli k svome ožalošćenom ocu. Ah, kako se otac obradovao kad je video da idu i da se drže za ruku brat i izgubljena sestra!

RADUZ I LUDMILA

Bio jedan kralj koji je imao tri sina i jednu kćer. Jednom reče on kraljici:

— Ženo, to je za nas mnogo. Moramo nešto učiniti, inače od nas neće ništa biti. Pošaljimo jednog od naših sinova u svet da potraži službu i pobrine se sam o sebi.

— Da — odgovori kraljica — i ja tako mislim. Možda bi najbolje bilo da pošal>emo Raduza.

— Imaš pravo — odgovori kralj — i ja sam na njega mislio. Opremimo ga, možda će se nekako u svetu snaći.

I opremiše ga.

Raduz se s roditeljima oprostio i mnogo dana je putovao preko gora i dolova, dok najzad nije stigao u jednu gustu šumu, gde je ugledao kolibu. Pomislio je: „Zapitaću hoće li da me uzmu u službu."

U kolibi je živelo troje ljudi: veštica, njen muž veštac i lepa devojka Ludmila.

— Dobar dan, dobri ljudi! — poklonio se Raduz kad je kročio u sobu.

— Dobar dan! — odgovori mu veštica. — Kud si se ti namerio?

— Tražim službu. Da li biste me primili?

— E, moj sine — odgovori veštica — svak bi hteo jesti svoj hleb, ali zaraditi ga ne ume. Šta znaš da radiš?

— Svaki posao koji mi date. Radiću kako najbolje umem. Potrudiću se.

Veštica nije imala volje da ga primi, ali veštac je nagovori, pa na kraju i ona pristane. Noć je Raduz napolju prespavao, a ujutru je otišao veštici.

— Gazdarice, kakav ste mi posao za danas odredili?

Veštica ga je odmerila od glave do pete, a onda ga je odvela do jednog prozora.

— Pogledaj! — reče. — Šta vidiš sa prozora?

— Vidim šumu i u njoj proplanak.

— Uzmi tu drvenu motiku. Otidi na taj proplanak, prekopaj ga i zasadi drveće, ali tako da do zore sve izraste, procveta i uzri!

Raduz je lupao glavu kako da tu čistinu obradi. Ko je još čuo da se takav posao može da obavi drvenom motikom, i još za tako kratko vreme.

Poče da kopa, ali još se čestito nije ni razmahao, kad mu se motika slomi. Tada vide da od njegovog posla neće biti ništa.

Odloži držak motike i sede pod bukvu sav utučen.

U međuvremenu je veštica skuvala žabe i naredila Ludmili da ih odnese sluzi za ručak. Ludmila je znala šta se sve čini u ovoj kući, a dobro je upamtila i mesto na kome je ležao čaroban štap. Sačekala je trenutak kad je veštica izašla iz sobe, pa je uzela štapić koji je bio na polici. Pomislila je: „Zašto da taj siromah je de žabe? Poneću svoj ručak i dati mu ga.”

Potražila je Raduza i našla ga utučenog pod bukvom.

— Ne sekiraj se! — reče mu. — Gazdarica ti je poslala za ručak kuvane žabe, ali ja sam ih prosula, jer nije zgodno da to jedeš. Umesto toga, donela sam ti svoj ručak. A što se tiče posla, ne boj se — nastavila je Ludmila. — Pogledaj ovaj štapić! Kada njime nekoliko puta ošinemo, do jutra će sve izrasti, rascvetati se i ispuniti voćem. Biće sve onako kako gazdarica traži.

Raduz nije znao kako da se Ludmili zahvali. Ona je ošinula nekolika puta po zemlji čarobnim štapom i — za tili čas zasadiše se kalemljene voćke, koje su rasle, cvetale i rodile. Raduz se razveseli, pojede što mu je Ludmila donela, raspriča se s njom i rado bi tako ćaskao do uveče, ali ona je morala da požuri kući. Ujutru je Raduz

doneo voće i dao ga veštici. Ona se nije nadala da će joj to doneti i vrtela je glavom.

— Kakav mi posao dajete danas? — upita Raduz.

Veštica ga odvede do drugog prozora i upita ga šta tamo vidi.

— Vidim jednu stenovitu i trnjem obraslu padinu.

— Uzmi opet drvenu motiku i otidi tamo; iskrči mi to, zasadi vinovom lozom i sutra rano mi donese grožđe!

Raduz ode i poče onaj obronak krčiti. Ali kako je drvena motika bila nepodesna za takav posao, polomi se na tri komada.

Šta sad da radim, ja, nesrećnik? — pomislio je.

Odloži držak motike i utučen sede na stenu, jer se nije dalo ni zamisliti da bi takav posao mogao da završi do jutra. Dugo je tako zamišljen sedeo i čekao.

Kod kuće je u međuvremenu veštica skuvala lonac zmija i o ručku rekla:

Ludmila, spremi se i odnesi ovo jelo sluzi!

Ludmila je poslušala, ali je odmah sa sobom ponela štapić i svoj ručak. Raduzu je srce poskočilo od radosti kad ju je iz daleka video da dolazi.

— Dobro je što si došla — uzviknu. — Kako me sad vidiš, tako sedim od jutra. Posao mi ne ide od ruke, motika mi se polomila, i, ako mi ne pomogneš, biće po mene zlo.

— Ne sekiraj se toliko! — reče mu Ludmila. — Gazdarica ti je poslala skuvane zmije, ali ja sam ih bacila i donela ti svoj ručak. A ponela sam sa sobom i štapić; njime ćemo lako da zasadimo taj vinograd, i ti ćeš sutra moći da odneseš grožđe gazdarici.

Dala mu je svoj ručak, štapićem zemlju ošinula, i — zasadila se loza, koja je rasla, cvetala i grožđem ponela. Još su se neko vreme zajedno radovali, pa je Ludmila uzela lonac i otišla kući.

Ujutru je Raduz došao sa grožđem. Veštica nije verovala svojim očima i odmah se pobrinula da mu da teži posao. Odvela ga je do trećeg prozora i upitala šta vidi.

— Vidim stenu, iznad stene liticu — odgovori Raduz.

— Sa te litice mi do jutra moraš namleti brašna i ispeći hleb. Ako to ne obaviš, zlo ćeš se provesti.

Raduz je pretrnuo kad mu je tako zapretila, ali šta je mogao da radi. Otišao je na svoj posao.

Ali ono voće i ono grožđe vrtelo se vešti ci u glavi.

— Stari moj — rekla je svome mužu — to se ne događa samo od sebe. To se naša devojka združila s tim slugom, jer on sam ovakve poslove nikad ne bi mogao da završi. Moram da ih pratim, uhvatim i oboje kaznim. Danas ću mu ja odneti ručak!

— Ma šta pričaš — odgovori veštac. — Ludmila je vredna devojka. Mi je odavno proveravamo i već smo se uverili da je odana. Budi bez brige, i nemoj da ih pratiš.

— Pa dobro, stari moj, kad ti kažeš, ali, videćemo.

Veštica je odustala od svoje namere. Skuvala je guštera i otpravila Ludmilu da ručak odnese sluzi. A Ludmila, koja je nešto od razgovora načula, oprezno je uzela sa police štapić, sakrila ga pod pregaču i otišla s loncem kao da ništa nije znala. Ali je u sebi strepila.

Raduz je nalomio samo malo kamena. „A gde je brašno," pitao se, „gde je hleb?" Tužan i žalostan, očekivao je Ludmilu i konačno je ugledao kako k njemu hita.

— Trebalo je da ti donesem skuvanog guštera — rekla je izdaleka — ali zgadilo mi se što ti to šalju, pa sam ti zato donela svo! ručak. — I radosno mu ga je dala, pa dodala: — Gazdarica već sumnja, misli da ti pomažem. Kad bi saznala šta radim to bi nas oboje stajalo života. A ja ne želim da činim zlo.

— Ah, dobra dušice, ja najbolje znam šta si za mene učinila — reče Raduz. — Kad tad ja ću ti se za to odužiti.

Još dugo bi tako ćaskali, ali ga Ludmila podseti da treba misliti i na posao. Ošinula je nekoliko puta kamenje pod sobom, i — odmah se tu stvorio mlin, a mlinski kamen je zaklopotao. Sipilo je brašno, sipilo je u korito, hleb je rastao, narastao, peć je gorela. Potom se Ludmila spremila i pošla kući.

Ujutru donese Raduz ispečen hleb i veštica od čuda i besa samo što nije pukla. Ali ne reče ništa drugo osim: „Vidim da si sve dobro

uradio što sam ti naredila. Sad možeš da se odmoriš.”

Došlo je i veče. Stari su se o nečem dogovarali, a onda je veštica naredila Raduzu da u kotlu donese vode. Kad je vodu doneo, postavila je veštica kraj kotla svog muža da vodu zagreje, a kada provri da je probudi. Gledala to Ludmila i dosetila se jadu. Odmah je starome donela dosta vina, posle čega je on tvrdo zaspao. Tada je prišla Raduzu i šapnula mu:

— Vidiš li šta ti spremaju? Ako te izjutra ovde nađu, skuvaće te u kotlu. Ali ne brini! Ja ću te osloboditi i s tobom poći, ako mi se zakuneš da me nećeš nikada napustiti.

Raduz joj se s velikom radošću zakle da je neće ostaviti, makar mu poklonili ceo svet. Onda je Ludmila pljunula u ognjište na jedan ugljen, uzela čarobni štapić, pa su se zajedno izgubili odatle.

Ne potraja dugo, a veštac se probudi.

— Slugo — reče — spavaš li?

— Ne spavam — odgovori pljuvačka sa ugljena — ali se još protežem.

Ne prođe ni časak, a veštac će opet:

— Ustaj, slugo, i dodaj mi čizme!

— Odmah, odmah — odgovori pljuvačka — samo da se obučem!

Uto se probudi i veštica:

— Ludmila, ustaj, dodaj mi suknju i bluzu!

— Odmah, odmah — odgovori pljuvačka — samo da se obučem!

— Šta je to s tobom — reče veštica — kad se tako dugo oblačiš?

Veštica više nije mogla da izdrži, osvrnula se i ugledala praznu postelju.

— Stari — povika ona — postelja je prazna! Ona je utekla s njim.

— Da je grom ubije! — odgovori stari, skoči iz postelje, brzo se spremi i polete za beguncima.

Na putu reče Ludmila Raduzu:

— O, ala mi gori levi obraz! Osvrni se, mili, i vidi šta je iza nas!

— Ne vidim ništa — odgovori Raduz — samo jedan crni oblak leti za nama.

— Pa to je stari na crnom konju — reče Ludmila. — Zaustavimo se i učinimo nešto!

Udarila je štapićem o zemlju, zemlja se pretvorila u oranicu, a Ludmila u pšenicu. Raduza je ostavila da pšenicu žanje, a kad veštac naiđe da mu mudro odgovori i skrene ga sa pravog puta

Uto dojaha veštac u crnom oblaku s olujom i gradom i umalo što pšenicu ne pomlati. Siđe na zemlju i upita žeteoca:

— Jesi li video dvoje mladih da su ovuda prošli?

— Za sve vreme dok sam ovde žnjeo, ljudska noga nije kročila na moju njivu, ali kada sam pšenicu sejao, dvoje mladih je ovuda prošlo.

Veštac zavrte glavom, izgubi se u oblaku i vrati kući.

Raduz i Ludmila odmah pobegnu dalje.

— Šta si učinio kad si se tako brzo vratio? — upita veštica muža. — Jesi li ih našao?

— Ko zna gde im se kraj vije — odgovori veštac. — Nisam video ni žive duše, samo jednog žeteoca u pšenici.

— Pa to su oni bili! — uzviknu veštica. — Opet su te prevarili. Zar nisi mogao makar klas te pšenice da doneseš kući? Ali, ne brini, sada ja idem za njima.

Posle tih reči je poletela.

— Oh — reče Ludmila — ala mi gori levi obraz! Osvrni se, Raduze, i vidi da li nas neko goni!

— Progone nas — uzviknu Raduz. — Jedan crveni oblak leti za nama!

— To je stara na crvenom konju. Sa starim smo lako izašli na kraj, ali sa njom ćemo imati muke. Prometnuću se zato u zlatnu patku i zaploviću po onome moru. Ti se sakrij pod vodu da te ne bi spalila; a kad me bude hvatala, priskoči njenom konju, zgrabi ga za uzdu i više se ne boj.

Uto je veštica dojezdila, i to sa takvim ognjem da je sve unaokolo popalila. Na obali je sjahala s konja i pošla u lov na patku. Ali patka ju je odvlačila sve dalje i dalje, dok je nije odvukla daleko od konja. Tada Raduz iskoči iz vode i zgrabi konja za uzdu. Patka je odmah k

njemu doletela, prometnula se u devojku, sela sa Raduzom na konja, pa su zajedno poleteli preko mora.

Kada je veštica to videla, počela je da kune. Raduza je proklela da zaboravi na Ludmilu onoga časa kada ga neko poljubi. A Ludmili, pak:

— A ti, devojko, da sedam godina ne budeš među svojima!

Veštica je sada morala ceo svet da prevali peške. Sve čarobne moći je utrošila, a stari joj se još i podsmevao što je dozvolila da je prevare.

A Raduz i Ludmila su leteli na malom konju i doleteli do mesta gde su živeli Raduzovi roditelji. Na domaku grada sretnu jednog meštanina.

— Šta ima novog u gradu? — zapita ga Raduz.

— Nesreća se dogodila — odgovori mu meštanin. — Naš kralj i njegovi sinovi i kćeri su umrli; ostala je samo stara kraljica, a ona neprestano plače za jednim sinom koji je otišao u svet. A u narodu sad kruže samo spletke i nagađanja ko će biti kralj.

— Umrli? — uzviknu Raduz. — Ah, kakva nesreća

Oprosti se od meštanina i pozva Ludmilu na stranu.

— Znaš šta ćemo učiniti? Ti ćeš ostati ovde, kraj ovog studenca, jer u tako pocepanoj haljini ne možeš izaći pred moju majku. Sakrij se iza tog granatog drveta i čekaj me dok se ne vratim. Ja idem u grad, a kad me poznaju i proglase za kralja, doći ću odmah po tebe sa prekrasnom haljinom.

A Ludmila ga je poslušala. Raduz ode u dvor. Majka ga je odmah poznala i raširenih ruku pošla mu u susret. Zagrlila ga je sva srećna. Htela je da ga poljubi, ali se Raduz setio veštičine kletve i usprotivio se. Tada ga je i narod poznao i proglasio za kralja. Priredili su veliku gozbu i svi su se veselo zabavljali. Ali Raduz je

od puta bio veoma umoran i otišao je na spavanje pre ostalih. A dok je spavao, prišla mu je majka i poljubila ga u oba obraza. Od tog časa Raduz je na Ludmilu sasvim zaboravio. Ubrzo potom se oženio drugom.

Napuštena Ludmila je dugo plakala, ne znajući šta da čini. Nije imala, jadnica, kuda da ode, pa je ušla u jedno seosko dvorište

nedaleko od dvorca i pretvorila se u divnu topolu. Topola je bila ukras dvora, pa i celog kraja, samo je kralju smetala. Mrzeo je zato što mu je zaklanjala slobodan vidik sa prozora. Na kraju, izgubivši strpljenje, naredi da je poseku. Seljak je molio da se to lepo drvo ne poseče, ali molba nije pomogla i drvo bi posečeno.

Ubrzo zatim izraste pred samim dvorcem lepa kruška, na kojoj su rađale zlatne kruške. Kad bi kruške do večeri obrali, do jutra ih je opet bilo puno. Kralj je zapovedio da je iz dana u dan beru. Drvo mu je bilo drago, ali kraljica se od kruške sablažnjavala.

— Neka se ta kruška — govorila je — što pre uništi, jeo mi je mrska.

Kralj je zbog toga prigovarao kraljici i molio je da drvo ostavi na miru, jer je lepo i korisno. Ali kraljica je tako uporno negodovala da joj je učinio po volji i naredio da krušku poseku.

Onih sedam godina već se bližilo kraju. Ludmila se preobrazila u zlatnu patku. Patka je po jezeru, koje je bilo ispod samog kraljevog prozora, tamo amo plovila i neprestano gakala. Kralj je najzad primeti i pade mu na um da je negde takvu patku već video. I naredi da je uhvate. Ali nije bilo čoveka koji bi tu patku uhvatio. On pozva ribare i ptičare iz cele zemlje, ali ni oni je nisu mogli da ulove. Najzad se kralju smučilo: „Kad mi je niko ne može da ulovi”, rekao je jednom „pokušaću to sam!"

I ode na jezero i pusti se za patkom. Patka ga je dugo zavodila tamo amo, ali on je tvrdoglavo išao za njom sve dok je nije ščepao. A patka, čim se kralju našla u rukama, prometne se u lepu Ludmilu i reče:

— Loše si me nagradio za moju vernost! Ali ti ja opraštam, jer dručkije nije moglo biti.

Sav srećan, povede Raduz svoju Ludmilu u dvorac, pa sa njom pravo pred staru kraljicu.

— To je devojka — reče majci — koja mi je toliko puta sačuvala život. Ona će biti moja žena i nijedna druga.

Odmah je ženu otpustio i uzeo Ludmilu. Načinili su veliko veselje i živeli srećno. A žive i danas, ako nisu umrli.

LUKAVI SIN

Imao je siromašni seljak jedinca sina, mladog i bistrog. Jednog dana reče mu:

— Sine, dosta sam se o tebi brinuo. Sad si odrastao kao hrast u šumi, pa možeš sam o sebi da se brineš. Idi u svet i izuči nekakav zanat, ali takav da od njega možeš živeti.

— I ja sam na to mislio — odgovori sin, koji se zvao Ondra.

Tako ti on iz istih stopa pođe u svet. Lutajući po šumama i gorama, natrapa na hajduka.

— Kuda ideš? — upita ga hajduk.

— Idem da izučim nekakav zanat — odgovori mu Ondra.

— Zašto se ne bi hajdučiji učio?

— Ako izučim hajdučki zanat, hoću li od njega moći da živim?

— Videćeš da ćeš moći — odgovori hajduk. — Pođi sa mnom!

I mladić pođe s hajdukom u šumu da se uči hajdučkim veštinama. Kad je zanat izučio, a stekao i nešto novca, omrzne mu da bude među hajducima. Napusti šumu i vrati se ocu.

— Pa, sine — upita otac — čemu si se u belom svetu naučio?

— Lukavstvu — odgovori Ondra.

— A možeš li da od toga živiš?

— Mogu — nasmeja se Ondra — sve dotle dok ima glupih l>udi na svetu.

Imanje na kome je živeo siromašni seljak pripadalo je bogatom plemiću. Taj plemić je imao divnog konja, na kome su mu mnogi

zavideli. Da se neko ne bi polakomio i ukrao mu ga, on je ispred svoje konjušnice postavio stražu. Kad Ondra za to ču, reče:

— Ma ja bih mu konja iz štale izveo, makar na njemu stražari sedeli.

Ljudi si su tome smejali, govoreći da on to ne može, a Ondra je uporno tvrdio da može.

Čuvši za to, dozva plemić Ondru u dvor i upita ga da li je zbilja tako lukav i vešt da konja može izvesti iz štale makar u sedlu sedeo stražar.

Ondra potvrdi da je tako lukav i vešt.

— Pa dobro, ako to i dokažeš, daću ti sto zlatnika — reče mu plemić.

Ondra pristane.

Plemić zapovedi slugama da konja drže zatvorenog u štali celog dana, da se od njega ne odvajaju, a uveče neka ga jedan uzjaše, drugi stane čelo glave, a treći kraj repa, pa ako se, i pored toga, nešto dogodi da odmah počnu dozivati u pomoć.

Sluge tako učine, i preko celog dana ni ptica nije mogla da uleti u štalu.

Kada se počelo smrkavati, uzjaha prvi stražar konja, drugi stade čelo glave, a treći uz rep. Plemić doće da se i sam uveri da li se njegove zapovesti strogo izvršavaju. Još jednom im skrene pažnju da vode računa šta rade i da ni miša u štalu ne puste a kamoli čoveka. Potom spokojan ode kući i leže u postelju, ubeđen da se lukavi momak neće imati čime pohvaliti.

Kada se na imanju sve utišalo, zalupa neko na vrata konjušnice i začu se glas:

— Otvorite! Zašto spavate?

— Ma, ko spava? — grmnu prvi sluga. — Naposletku, ko si ti i šta hoćeš?

— Zar me ne poznajete, guske vas pojele! Ja sam dvorska kuvarica. Nosim vam od gospodara malo rakije, da biste što bolje stražarili. Gospodar mi je zapovedio: „Zuza, odnesi momcima po

čašicu! Ali, šta je jedna čašica za one koji cele noći stražare, a šta je tek za onog koji na konju sedi. Zato sam vam donela ceo vrč.

Prvi sluga dohvati vrč kroz rupu na vratima, otpi iz njega dobar gutljaj, pa ga pruži ostalima.

— Samo pazite da se ne uspavate! — opomenu ih prvi stražar.

Kuvarica se poče smejati:

— A od čega se bojite kad vas je trojica? Ako se jedan uspava, neće drugi. Ko bi se smeo odvažiti da sam uđe u štalu. „Samo pijte dok vam daju", govorio je moj pokojni deda, pokoj mu duši! A bio je to častan i cenjen čovek, koji je mnogo sveta video.

— Možda sam ga poznavao! — reče prvi sluga i opet uze vrč da nategne.

A kuvarica je pričala o svom dedi, o tome šta je on sve u životu video i čuo, šta je sve znao. Za to vreme sluge su pile i hvalile dobru kapljicu. Zuza ih je požurivala ne pomerajući se s mesta.

Najzad ona primeti da su se stražari napili i da počinju dremuckati. Sačekala je još malo da bi tvrdo usnili, a onda je ušla u konjušnicu, drvene nogare namestila umesto konja, na nogare postavila prvog slugu, drugu dvojicu sa strane i još ima u ruke ugurala po snopić sena. A onda je polako izvela prekrasnog konja iz štale. Naravno, to nije bila žena, nego lukavi Ondra.

U ranu zoru, tek što je počelo da svanjiva, probudi se plemić i odmah pođe u konjušnicu da vidi kako su stražari čuvali njegovog konja. Sve je bilo tiho i on pomisli: „Ništa se nije dogodilo.” Ali kad uđe u konjušnicu, razrogači oči i uhvati se za glavu. Nasred konjušnice — drvene nogare, a sluge spavaju, i još hrču. Od njegovog divnog konja ni traga ni glasa.

To je bilo dovoljno da se plemić uveri u Ondrinu lukavost, ali ipak reši da ga još jednom iskuša; dozva ga i reče:

— Čuj, ako večeras, oko ponoći, skineš mojoj ženi zlatan prsten s ruke, daću ti dvesto zlatnika, a ako to ne učiniš, vratićeš mi i ove koje si dobio. Hoćeš li pokušati, momče?

— Svakako da ću pokušati — pristane Ondra i ode iz dvora, ostavivši plemića da nestrpljivo čeka noć.

Oprezni plemić je uveče sam sve pregledao, u svaki kutak zavirio, pa tek posle otišao k ženi. Sobu je dobro zatvorio, a pre nego što je legao, još jednom je proverio da li je žena stavila na prst zlatan prsten, kako je bilo dogovoreno.

Leži plemić, ali usniti ne može. Muči ga radoznalost, kakvo li će lukavstvo izmisliti Onda da bi se domogao zlatnog prstena. Bio je siguran da mladić ovoga puta neće uspeti, jer je žena ležala blizu, prsten mu je stalno bio pred očima, a pre toga je sva vrata pozatvarao.

Dok je tako bdeo u postelji, začu kod prozora šuškanje. Pogleda u okno i primeti glavu koja se micala. „Čekaj, sad ću ti ja dati!" reče plemić u sebi, izvuče se iz postelje, dohvati sablju, brzo otvori prozor i — tras! pljoštimice udari po glavi koja skliznu dole.

— Jaoj, ti si ga ubio! — povika žena koja se trgla iz sna.

— Bojim se da jesam, jer ne čujem ni jauk — reče plemić i, nagnuvši se preko prozora, ugleda lestve i pod njima telo koje je nepomično ležalo.

Kada to vide, uhvati ga silan strah da zaista nije ubio mladića, pa reče ženi da će trknuti dole i proveriti.

Tek što je izišao, kad uđe Ondra. U mraku priđe ženinoj postelji i šapnu promenjenim glasom, kao da plemić govori:

— Daj mi taj prsten, ako bi slučajno onaj momak Ondra naišao, bolje da ga nemaš na prstu!

Žena mu dade prsten, a on — napolje.

Ne potraja dugo, kad evo plemića; on ispriča ženi da dole ne leži ljudsko telo, već ispunjena slamarica, koju je sigurno Ondra uz lestve prislonio. „Ipak me neće prevariti", dodade i, sednuvši na ženinu postelju, šapnu: „Radije mi daj taj prsten, ako bi slučajno onaj momak naišao da ga nemaš na ruci!"

— Pa već sam ti ga dala! — izusti žena.

Plemić skoči kao oparen. Odmah je znao da je prevaren i da ga je Ondra nadmudrio. Ali kako? To nije mogao da shvati.

U zoru je lukavi momak došao i doneo prsten. Držeći se obećanja, plemić mu dade još dvesto zlatnika. Ondra zlatnike ponese kući, ali

na putu sretne prosjaka. On izvuče kesu i dade prosjaku jedan zlatnik. Ovaj, kad vide punu kesu, šapnu mladiću:

— Čuj, momče, vidim da imaš punu kesu zlatnika, a tamo podalje u busiji čeka dvadeset razbojnika. Zato je bolje da tu kesu sa zlatnicima meni daš da je pričuvam, pa kad te razbojnici presretnu i vide da nemaš novaca, pustiće te da odeš. A mene ionako neće dirati, jer svi znaju i vide da sam prosjak.

Pošto je bio sam i nenaoružan, poboja se Ondra i dade prosjaku kesu punu zlatnika. Reče mu da tu sedi i čeka, jer će se on, kad se razbojnici raziđu, ponovo po kesu vratiti. I ode dalje, ali nikog na putu ne srete. Tada pomisli da je možda prevaren, pa trk natrag po svoje zlatnike, ali od prosjaka ni traga ni glasa.

Sada Ondra uči drugi zanat, jer u lukavstvu ima i boljih majstora od njega.

TRI ZLATNE KRUŠKE

Nekada davno, a moralo je to biti veoma davno, jer više nema spomenika iz toga doba, živela je jedna čarobnica, lepa i bogata, kojoj na svetu nije bilo ravne. Otimali su se o nju mnogi kraljevi i vitezovi, ali ona nijednoga nije htela ni pogledati. Na kraju su joj prosci dosadili. Zato je oglasila da će za muža uzeti onog, makar taj bio i prosjak, kome pođe za rukom da se tri puta sakrije a da ga ona ne pronađe. Javili su se mnogi vitezovi, ali ona ih je pronalazila ma gde da su bili sakriveni.

Kada su već svi odustali od igre skrivalice, naiđe nekakav momak u kožuhu; zbog kožuha i neobičnog odevanja zvali su ga Kožišek. On stupi pred čarobnicu i upita je hoće li ostati dosledna datoj reči. Otrcani kožuh na tome momku nije se devojci mnogo dopao. Ali ona je svoju reč dala i trudila se da je ne pogazi, tim pre što je verovala da Kožišek nije veći čarobnjak od nje.

Ali Kožišek je bio majstor. On se najpre preobrazi u ribu i sakrije na dnu mora.

Čarobnica je imala običaj da samo izjutra okušava svoje moći. Tako i ovog puta. Kad se ispavala, išetala je iz dvorca u vrt, pogledala okolo naokolo, potom je stala pa gatala i pogađala:

— Na zemlji nisi, na nebu nisi; pa gde si? U moru si, na dnu si, riba jesi — izađi napolje!

Hteo ne hteo, morao je momak da izađe napolje i tako mu je prva skrivalica propala. Ali čarobnica je već nagađala da je Kožišek dobar majstor, pa je bila oprezna.

Drugog dana prometnu se momak u pticu i uzlete visoko, čak iznad oblaka. Čarobnica je sišla u vrt, pogledala okolo naokolo,

potom je stala pa gatala i pogađala:

— Na zemlji nisi, u vodi nisi; pa gde si? U vazduhu si, ptica jesi — siđi dole!

Hteo ne hteo, morao je momak da se spusti dole. A čarobnica mu ni ovo skrivanje ne uvaži.

Kožišek je celoga dana lupao glavu gde da se treći i poslednji put skrije. Ali ne smisli ništa. Zato u ranu zoru išeta u vrt da još malo razmišlja. Obuzet brigom, nije ni primećivao kako vreme prolazi. Odjednom ugleda čarobnicu. Ona je već pošla da po svom običaju gata i pogađa. Brzo se osvestio i odmah preobrazio u karanfil, u leji, kraj staze. Čarobnica ugleda cvet.

— Ah — reče — kako je raskošan! Mora da se preko noći rascvetao kada ga ranije nisam primetila.

Otkinula ga je i pomirisala i s karanfilom došetala do sredine vrta; pogledala je okolo naokolo, potom je stala pa gatala i pogađala:

— Na zemlji nisi, na nebu nisi, u vodi nisi — ne znam gde si; reci mi!

— Tu sam, mila moja! — odgovori joj Kožišek, i odmah se u njenom naručju pretvorio u mladića još lepšeg nego što je bio. — Sada si moja!

— Ne, nisam tvoja! — najednom se usprotivi čarobnica. — I neću biti sve dok mi do jutra ne doneseš iz sedme zemlje brašno za svadbeni kolač.

Rekavši to, pobegla je od njega, utrčala u dvorac i dobro se zaključala. Pošto nije mogao da uće, Kožišek poče da razmišlja kako da joj donese brašno iz sedme zemlje. Neće to biti lak posao: sedma zemlja je daleko, a letina je još na poljima. Tada se seti svoga strica i njegovih čarobnih kolica. Kad bi u ta kolica seo, ona bi ga za tren oka odvezla tamo gde želi. Zato ode stricu, uzajmi kolica, sede u njih i — dok si rekao britva, već se obreo u sedmoj zemlji. Odmah je žito požnjeo, svezao, omlatio, na povratku ga u jednom mlinu samleo i tako, sa mladim brašnom u kolicima, dođe pred devojčin dvorac.

— Siđi, doneo sam brašno! — pozva je on. — Sada si moja.

— Neću biti tvoja sve dok mi do jutra ne iscediš i ne doneseš vino od grožđa koje raste iza Crnog mora! — doviknu mu čarobnica i još

čvršće zamandali vrata.

Momku su kolica i ovog puta pomogla: za časak su ga tamo odvezla. Brzo je iscedio vino, utočio ga u sud i ujutru, dok je čarobnica još spavala, zalupa na njena vrata.

— Sad si moja — reče joj. — Doneo sam ti vino.

— Bila bih luda kad bih uzela takvog odrpanka — odazva se devojka. — Neću poći za tebe sve dok mi ne doneseš iz sedamdeset i sedme zemlje tri zlatne kruške i dok ne budeš toliko bo~ gat kao što sam ja bogata.

Posle tih reči vrata na dvorcu je još bolje zatvorila.

Kožišek je znao da mu kolica više ne mogu pomoći. Pošao je tada sam preko gora i dolova do sedamdeset i sedme zemlje. Na kraju šume ugleda čoveka koji je na jednoj poljani trčao okolo jednog drveta i nikako nije mogao da se dovoljno natrči.

— Šta to radiš, čoveče? — upita ga Kožišek.

— Trčim tek onako, jer za mene nigde nema službe gde bih se mogao do mile volje natrčati.

— Onda pođi sa mnom! Kod mene ćeš imati dosta trčanja.

Čovek pristane. Sad su bila dvojica i išli su tako dalje.

Išli, išli i našli trećeg druga. Imao je pred sobom gomilu hlebova, a ipak je vikao:

— Ja bih da jedem, ja bih da jedem!

— Pa zašto ne jedeš — reče Kožišek — kad pred sobom imaš čitavu gomilu hlebova?

— Eh, to je za mene kao za psa muva.

— Tad pođi sa mnom, kod mene ćeš dovoljno jesti!

Sad su bila trojica i išli su tako dalje.

Išli, išli i našli četvrtog druga. Sedeo je umotan u devet kožuha ispred velike vatre i vikao:

— Zima mi je, zima mi je!

— Pobogu, pa skoro si u ognju, a greje te toliko kožuha — reče mu momak, ali zimogroško je cvokotao zubima sve više, već gotov da se smrzne.

— Pođi ti sa mnom, kod mene ćeš se ogrejati!

Sad su bila četvorica i išli su tako dalje.

Išli, išli i zatekli jednog čoveka kraj studepca. Pod njim je tekla čitava reka, a on je i dalje vikao:

— Ja bih pio, ja bih pio!

— Pa napij se — odgovoriše mu — ima vode napretek!

— To je za mene malo.

— A ti pođi sa mnom do sedamdeset i sedme zemlje — reče mu Kožišek — tamo ćeš se napiti do mile volje!

Pošao je sa njima i peti drug. Ubrzo su stigli u sedamdeset i sedmu zemlju. Tamo je bila jedna šuma, a usred šume kraljev dvor. Drugovi su stupili pred kralja i zaiskali tri zlatne kruške.

— Ko ste vi — upita ih kralj — kad tako bez okolišenja tražite da vam dam tri zlatne kruške?

— Poslala me po njih jedna čarobnica — odgovori Kožišek — a ovo su moji drugovi.

— Pa dobro — odgovori kralj — ali morate nekako te kruške zaslužiti. Upravo pripremam svadbu svome sinu. Moji pekari i kuvari već sedam dana peku i kuvaju i svega ima dosta. Ali nema gostiju. Ako mi goste iz devet zemalja do jutra pozovete, te kruške su vaše, ali ako zadatak ne izvršite, odraću vam kožu.

Momke obuze strah i žmarci ih podiđoše od pomisli da im mogu odrati kožu, a otrčati u devet zemalja nije kao otići k susedima. Jedino se onaj trkač koji je trčao okolo drveta ne uplaši; on reče kralju da pripremi pozivnice za svoje goste.

— Pisma su već napisana — reče kralj i dade trkaču celu gomilu.

Ali trkač se sve do večeri skitarao tamo amo po dvoru. Drugovi su ga preklinjali da krene, ali on reče: „Ima vremena!” I tek se sa večernjim vetrom zaputio, optrčao devet zemalja, a sa jutarnjim vetrom dotrčao natrag i doneo punu vreću odgovora.

Ujutru su izašli pred kralja i zaiskali zlatne kruške.

— Daću vam ih, ali ... dok moji gosti stignu, pokvariće se sva jela koja su za svadbu pripremljena. Pa sad, ako hoćete te kruške,

morate do jutra pojesti sve što su moji pekari i kuvari pripremili, jer je šteta da se to pokvari.

Ali, ko bi živi mogao pojesti pune sobe hleba, kolača i pečenja! O tolikoj gomili jestiva nisu oni mogli ni da sanjaju. Obuze ih silan strah. Samo se onaj gladni nije uplašio. On je seo i jeo, pa je na kraju i mrvice koje su sa kolača i pečenja padale, pokupio i smazao. A do večeri je opet bio gladan.

Drugoga dana pristupe kralju i zaištu zlatne kruške.

— Znam da bi vam kruške prijale — odgovori kralj — ali do njih se ne dolazi lako. Pre tri dana naredio sam slugama da založe kedrovim drvetom železnu peć. Ako kraj nje do zore prespavate, možete kruške sami obrati.

Rekavši to, otpusti ih.

Od silnog plamena, toj se peći nije moglo ni pristupiti. „Prava pogibelj!" rekoše momci. „Ispeći ćemo se kao kokoši na ražnju." Ali zimogroško u devet kožuha odgovori:

— Što ste se prepali? Bolje idite napolje i nakupite još iveraka za potpalu, jer ćete se preko noći smrznuti.

Ali oni ga nisu poslušali. Dođe veče i vreme da se zadatak izvrši. Još izdaleka je tako peklo i palilo da im je koža pucala. Ali tada zimogroško skoči u peć, zatrese devet puta sa svojih devet kožuha, pokupi u njih svu toplotu i u peći nastade hladno da se smrznu. A zimogroško im zagradio vatru, seo u ugao peći i greje se. Oni zagrajaše da ih pusti k vatri, ali od silnih kožuha nije se moglo ni prići. Zato su trčali da bi se zagrejali i pravili takvu galamu da kralj u svojoj sobi cele noći nije mogao da zaspi.

Ujutru upita kralj kakva je to buka bila i ko je to galamio. Odgovoriše mu da su to oni momci u peći trčali i vikali ne bi li se bar malo zagrejali. Kralj nije mogao verovati da su oni još uvek tu, ali kada ih ugleda pred sobom žive i zdrave, a među njima i jednog koji se još tresao od zime, shvati da im žeravica nije ništa naškodila.

A drugovi opet zaiskaše tri zlatne kruške.

— Pa dobro — reče im naposletku kralj. — Vidim da vam ne mogu ništa. Pođite zato sa mnom da te kruške oberete!

Vodio ih je kroz šumu dugo i dugo, sve dok ih nije doveo do veliko jezera.

— Tamo, usred tog jezera — reče — nalazi se livada, a na livadi drvo; u njegovoj krošnji su tri kruške. Kad jezero ispijete, možete ih uzeti, jer voda nikoga ne prima i ne prenosi na ostrvo.

— Kako da to sve popijemo? — uzdahnuše četvorica, spremna da se odreknu krušaka, jer jezero je bilo tako veliko da krušku na ostrvu nisu mogli ni videti.

Ali peti među njima reče: „Ostavite to meni!” I leže ničice pa, kao čašu vina, naiskap popi svu vodu iz jezera. Ustade, izbrisa usta rukavom i odahnu:

— Ah, sad sam se napio!

Onda su suvih nogu prešli preko jezera na ostrvsku livadu. Plodovi sa kruške sami su im pali i Kožišek ih stavi u šešir. Ali, čim su kruške opale s drveta, spale su i čini: drvo kruške i šuma odjednom su iščezli, a okolo momaka se prostirala bogata, plodna zemlja. Kuda god su išli, pozdravljali su ih žitelji ove zemlje, a posebno Kožišeka, kao svog izbavitelja i kralja. Do njegovog dolaska zemlja i ljudi bili su začarani.

A ona lepa čarobnica mu je tada rado dala svoju ruku. Svi su bili zadovoljni: i onaj što se natrčao, i onaj što se najeo, i onaj što se zagrejao, i onaj što se napio, i Kožišek kao kralj, sa svojom mladom ženom.

POGOVOR

U najnovijim izdanjima knjiga čeških i slovačkih narodnih pripovedaka može se naći podatak da je prvi zapis o jednoj od najlepših zapadno slovenskih bajki ostavio profesor Karlovog univerziteta, koji se zvao Klaret. Boraveći u Pragu, on je, od dve mlade seljanke, na pijaci, čuo priču o devojci koja je usred zime morala ići u šumu po jagode, a nesrećnoj devojci pomogli su meseci.

Od tog vremena prošlo je više od pet stotina godina, kada je u Srednju Slovačku došla iz Praga mlada Božena Njemcova. Jedna devojka, koja se zvala Marka, ispričala joj je pripovetku o dvanaest meseci, istu onu koju je u svoje vreme slušao Klaret. Velika spisateljica Njemcova — kaže se u pogovoru knjige slovačkih bajki — zapisala je tu pripovetku tako verno i tako lepo, kao što su je, prenoseći je vekovima s kolena na koleno, brusili najbolji pripovedača slovačkog naroda.

U stvari, konačno, a može se reći i glavno „brušenje" bajke o dvanaest meseci obavila je Božena Njemcova. Ona je, ne menjajući sadržaje, unosila u narodno kazivanje toliko svoga, individualnog, da svaki njen zapis predstavlja originalno delo. Činila je to u stilu i duhu svoga vremena.

Češki i slovački naučnici, danas ističu da je zasluga romantičara što su u narodnim pripovetkama otkrili poeziju, što su im tako prišli i prikazali ih kao umetnička dela, otvarajući na taj način široke mogućnosti da se bajke uključe u dečju literaturu.

I u češkoj književnosti narodnu pripovetku kao umetničko delo shvatili su tek pisci i književni stvaraoci romantičarskih koncepcija, a pre svih opet Božena Njemcova i Karel Jaromir Erben. Njima pripada

zasluga što je veliki deo pripovedačkog stvaralaštva postao sastavni deo literature za decu.

Međutim, pobornici naučnog istraživanja ubrzo su se razišli s romantičarskom koncepcijom narodne pripovetke. Izučavanje folklora u njegovim konkretnim formama pokazalo je da zapisivači romantičari nisu verno zapisivali narodnu pripovetku. U svojoj težnji za rekonstruisanjem, nisu poštovali ni oblik ni njegovu funkciju, a ni samu suštinu događaja. Najznačajniji predstavnici tog, u stvari pozitivističkog naučnog pristupa, bili su Jirži Polivka, Vaclav Tile i Jirži Horak. Vaclav Tile (pod imenom Ržiha) je i sam obrađivao češke narodne pripovetke, a Jirži Horak je najviše učinio na prikupljanju, obradi i popularisanju glupog Honze (u lužičkosrpskim bajkama Hans, od Johanes), junaka bliskog mladom čitaocu. I ovi pisci su, dakle, sami stvarali umetnička dela po motivima čeških narodnih pripovedaka, doduše, ne na isti način kao Njemcova i Erben, ali ipak po narodnim motivima, a to ide u prilog tvrdnji da se o češkim bajkama (i nekim slovačkim) mora govoriti kao o umetničkim. One se zato i upoređuju s Grimovim i Andersenovim. Činjenica je da se dela pomenutih autora, u prvom redu Božene Njemcove, čitaju sa posebnim zadovoljstvom.

Ako se u ovoj svetlosti osvrnemo na slovačke bajke, moramo istaći da one sadrže više prostonarodnog i iskonskog, ali to je otuda što nisu prikupljane i beležene na isti način. Božena Njemcova nije bila ni prva ni jedina koja je shvatila da su slovačke bajke i lepe i mudre. Naučnik Šafarik i pesnik Jan Kolar sakupljali su ih takođe. Studenti okupljeni oko Ljudovita Štura zapisali su po selima čitave sveske slovačkih pripovedaka. Jedan od njih bio je i Pavle Dobšinski.

Slovaci su sačuvali mnogo starih pripovedaka, ali one, kao ni češke, nisu izvorne u pogledu same građe. Motivi u osnovi većine slovačkih bajki imaju pradavno međunarodno poreklo i predstavljaju sastavni deo zajedničkog evropskog nasleđa. Pripadaju skupini srednjoevropskih slovenskih bajki i tvore jednu celinu s češkim i moravskim. Slovački narodni pripovedači obradili su ih sa umetničkim smislom, često potpuno originalno i samostalno.

Dominantno mesto pripovetke u usmenoj književnosti češkog naroda ubrzo su preuzeli i drugi literarni žanrovi. To se dogodilo kada se pismenost proširila. Posredničku ulogu u tome imale su takozvane narodne čitanke. Veliki broj tema koje su poticale iz pisane literature neposredno su ušle u pripovedačku tradiciju. A na drugoj strani, narodne čitanke su podstakle razvoj romana, koji je u nekim svojim formama (viteškog, pustolovnog) postepeno preuzimao funkciju u narodu najraširenijeg proznog oblika, dakle onu funkciju koju je imala pripovetka u uslovima usmene književnosti, a pre svega u seoskim skupinama.

Tako je, sticajem ovih okolnosti, sve ono što je u davnini uzbuđivalo primitivnog čoveka dok je ka svoj način objašnjavao prirodne pojave, sve ono što je obogatilo narodnu pripovetku neobičnim doživljajima i fantastikom, počelo da uzbuđuje i mladog čitaoca. A u češkim i slovačkim bajkama ima dovoljno fantastike. Ali ima i realnog.

U prošlom veku, na primer, bilo je u Slovačkoj više šuma nego danas, a šume su podsticale maštu pripovedača da u njih smeštaju svoje junake, obično mlade, skromne i naočite. Po logici radnje, menjali su svoje zelene šume u bakarne, srebrne i zlatne. Visoke planine karatske oblasti, duboke udoline, strme litice i nepristupačne kamenite kose, stvarale su gotovo realnu pozadinu fantastičnoj priči. Tu je bilo moguće smestiti sva natprirodna bića. Tako se u dubokoj crnoj šumi nastanio usamljeni vilenjak i mamio k sebi u službu seoske dečake. Tu su gospodarile veštice i druge zle sile. Šumske zveri, medvedi, pa čak ni vuk, ne služe zlim silama; prema čoveku imaju pozitivan odnos. Ptice pomažu; gavran pokazuje put bespomoćnom putniku, orlovi ga prenose preko vode, a pčele i mravi pritiču u pomoć u najtežim trenucima. Od domaćih životinja, uvek veran čoveku je pas, a brzi jahaći konj je najmudriji i najkorisniji junakov pomoćnik koji može savladati svaku prepreku.

Ne treba naglašavati da je slično i u češkim bajkama. U njima se, takođe, javljaju simboli natprirodnih sila, od kojih svaki ima svoje alegorično značenje i može da pokrene dečju maštu. Razlika je možda u tome što je u slovačkim bajkama naglašeniji seoski, a u češkim gradski ambijent, sa dvorcima i palatama, trgovinama i

zanatlijskim radnjama. Obe komponente, međutim, samo potvrđuju mišljenje da narodne pripovetke, pored internacionalnog, imaju i lokalno, odnosno nacionalno obeležje.

Sve to, kao i lepotu čeških (sa moravskim) i slovačkih bajki može da oseti čitalac i u ovom izdanju. Jedina prevodilačka intervencija odnosi se na bajke Lukavi sin, Dvanaest meseci i Raduz i Ludmila. U prvoj je, na kraju priče, nekoliko redaka dopisano, a u drugim dvema izostavljeno. To je učinjeno zbog motiva koji se ponavljaju, a ne doprinose lepoti priče.

N. J.